

Τ. Ε. Ι. ΠΑΤΡΑΣ

**ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ : ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΜΑ

| Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΣΤΗ ΔΙΕΘΝΗ ΑΓΟΡΑ |

**Οι σπουδάστριες : Αναγνωστοπούλου Κωνσταντίνα
Γρίβα Αγγελική**

Εισηγητής

ΑΝΤΩΝΗΣ ΚΟΡΑΧΑΗΣ

ΠΑΤΡΑ , Ιανουάριος 1998

ΑΡΙΘΜΟΣ
ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ

2793

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ

1.1 Γενική Επισκόπηση

1.1.1 Κλαδική διάρθρωση

1.1.2 Μέγεθος βιομηχανικών επιχειρήσεων

1.1.2.1 Απασχόληση

1.1.2.2 Κύκλος Εργασιών

1.1.3 Συμπερασματικές Παρατηρήσεις

1.1.4 Τεχνολογικό Επίπεδο

1.2 Χωροθέτηση της Ελληνικής Βιομηχανίας

1.3 Συγκριτικά στοιχεία με άλλες χώρες

1.3.1 Γενικά

1.3.2 Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα

1.4 Δομή της βιομηχανίας στα κράτη - μέλη της Ε.Ο.Κ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΒΑΣΙΚΩΝ ΚΛΑΔΩΝ ΤΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ

2.1 Είδη διατροφής

2.2 Κλάδος ποτών

- 2.3 Κλάδος καπνού
- 2.4 Κλάδος μαρμάρων
- 2.5 Κλάδος κλωστοϋφαντουργίας
- 2.6 Κλάδος ξύλου - φελλού
- 2.7 Κλάδος χάρτου
- 2.8 Κλάδος γουναρικών - δέρματος
- 2.9 Κλάδος φαρμακοβιομηχανίας
- 2.10 Κλάδος εκτυπώσεων - εκδόσεων

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ

- 3.1 Προστασία πριν από την ένταξη στην Ε.Ο.Κ..
  - 3.1.1 Δασμολογική προστασία
  - 3.1.2 Μη δασμολογική προστασία
- 3.2 Οι προστατευόμενοι κλάδοι στην Ελλάδα
- 3.3 Μετά την ένταξη

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΕΞΑΓΩΓΕΣ - ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ

- 4.1.1 Εξαγωγές
- 4.1.2 Εισαγωγές
- 4.1.3 Σύγκριση εξαγωγών και εισαγωγών
- 4.2 Εξαγωγικές επιδόσεις της Ελλάδας και η αγορά της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

ΕΠΕΝΥΣΕΙΣ - ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΙΚΗ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ

5.1 Εξέλιξη των επενδύσεων

5.1.1 Πηγές άντλησης των κεφαλαίων

5.1.2 Παράγοντες που επηρεάζουν την επενδυτική δραστηριότητα

5.1.3 Σκοπός των επενδύσεων

5.2 Αναδιάρθρωση της Ελληνικής βιομηχανίας

5.3 Κεφαλαιουχική διάρθρωση της βιομηχανίας

5.4 Αποτελέσματα χρήσης 1995

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΚΑΙ Ε.Ο.Κ.

6.1 Προβλήματα προσαρμογής στην Ενιαία Ευρωπαϊκή Αγορά

6.2 Ενιαία κοινοτική πολιτική ανάπτυξης

6.2.1 Βασικές αρχές βιομηχανικής πολιτικής

6.2.2 Πολιτική γενικής εφαρμογής

6.2.3 Πολιτική διεύρυνσης του ζωτικού χώρου των επιχειρήσεων

6.2.4 Πολιτική ανάπτυξης συντελεστών παραγωγής

6.2.5 Πολιτική για αναδιάρθρωση κλάδων και μονάδων

6.2.6 Κλαδική πολιτική

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

ΠΙΝΑΚΕΣ - ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Είναι γενικά αποδεκτό , ότι η βιομηχανία αποτελεί το δυναμικό-τερο τομέα της οικονομίας από πλευράς προοπτικών ανάπτυξης χωρίς να υποβαθμίζεται ο ρόλος του πρωτογενή και το τριτογενή τομέα στην ανάπτυξη της εθνικής οικονομίας , το κύριο βάρος για την παραπέρα πρόοδο του τόπου και την επίτευξη κάποιας οικονομικής αυτοδυναμίας πέφτει στον δευτερογενή τομέα και ειδικότερα στη βιομηχανία.

Όσον αφορά την Ελλάδα , ο βαθμός στον οποίο θα μπορέσει να πετύχει ανώτερα επίπεδα οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης , θα εξαρτηθεί πρωταρχικά από την ανάπτυξη της βιομηχανίας. Η συμβολή της είναι αποφασιστική στην αξιοποίηση των εγχώριων φυσικών πόρων , που διαφορετικά θα έπαιρναν το δρόμο της εξαγωγής υπό μορφή πρώτων υλών , πράγμα που θα περιόριζε αισθητά τη συμβολή τους στη γενικότερη ανάπτυξη της χώρας. Επιπλέον , η διεύρυνση της βιομηχανικής βάσης αποτελεί τρόπο μοναδικό για την εξασφάλιση βασικών ποιοτικών στοιχείων της διαδικασίας της ανάπτυξης , όπως είναι η τεχνολογική πρόοδος και η άνοδος της ποιοτικής στάθμης του ανθρώπινου δυναμικού. Η υψηλή βιομηχανική παραγωγή δίνει τη δυνατότητα ν' αυξηθούν σημαντικά τα εισοδήματα , καθώς επίσης δημιουργεί νέες ευκαιρίες απασχόλησης σε άλλους τομείς της οικονομίας όπως είναι το εμπόριο , οι μεταφορές - επικοινωνίες , οι τράπεζες, οι κατασκευαστικές δραστηριότητες , η επιστημονική έρευνα κ.λ.π..

Γενικότερα , οι δυνατότητες ανάπτυξης της βιομηχανίας σε συνδυασμό με το διεθνές πλαίσιο που έχει διαμορφωθεί , μπορεί ν' αποτελέσει μοναδική ευκαιρία για τη συνολική αναβάθμιση μέχρι το

έτος 2000. Συγκεκριμένα , η τελευταία δεκαετία σηµαδεύεται από :

- τη συνεχώς διευρυνόµενη διεθνοποίηση και στη συνέχεια παγκοσµιοποίηση των επιχειρηµατικών δραστηριοτήτων.
- τη διεθνοποίηση της τεχνολογίας και της επιστήµης µέσω διεθνών επιχειρηµατικών δραστηριοτήτων , κοινών επενδυτικών , εµπορικών και ερευνητικών προγραµµάτων.
- τον περιορισµό του ρόλου του κράτους στον προσδιορισµό των κατευθύνσεων και προτεραιοτήτων της αναπτυξιακής διαδικασίας.
- το διευρυµένο τεχνολογικό χάσµα ανάµεσα στις ήδη ανεπτυγµένες οικονοµίες και στις αναπτυσσόµενες.
- διεπιχειρηµατικές συνεργασίες.
- υψηλή ειδίκευση όσον αφορά το ανθρώπινο δυναµικό.
- περιορισµό των δυσµενών επιπτώσεων στο φυσικό περιβάλλον.

Η απελευθέρωση και διεθνοποίηση των αγορών , παράλληλα µε την άρση των περιορισµών στην κίνηση των κεφαλαίων , οδηγούν αναπόφευκτα σ' ένα έντονο ανταγωνισµό , όπου οι χώρες που θα επιβιώσουν θα είναι οι πλέον ανταγωνιστικές και παραγωγικές.

Στην Ελλάδα , η κρίση και οι αναδιαρθρωτικές τάσεις γίνονται περισσότερο αισθητές στα τέλη της δεκαετίας του '70. Αυτό ήταν το διάστηµα όπου είχε δροµολογηθεί η διαδικασία ανοίγµατος της οικονοµίας στη διεθνή αγορά και πιο συγκεκριµένα στην ευρωπαϊκή αγορά. Μείωση της βιοµηχανικής παραγωγής , πτώση των κερδών, αναξιοποίητο παραγωγικό δυναµικό και µείωση των επενδύσεων αποτελούν τα προφανή συµπτώµατα της κρίσης και της διεθνοποίησης της ελληνικής επιχείρησης (προφανώς µε κάποιες µεμονωµένες περιπτώσεις). Στασιµότητα ή και συρρίκνωση αγορών σε συνδυασµό µε ένταση του διεθνούς ανταγωνισµού και εισβολή των εισαγωγών

αποτελούν τις προκλήσεις για την εγχώρια παραγωγή.

Η ανταγωνιστικότητα των ελληνικών επιχειρήσεων υποχωρεί σε δυο μέτωπα :

(α) Στο τμήμα της αγοράς που οι καταναλωτικές προτιμήσεις εκφράζονται με γνώμονα την ποιότητα και τη μοναδικότητα του προϊόντος. Εδώ παρατηρείται εισβολή εισαγωγών από ανεπτυγμένες (κυρίως ευρωπαϊκές) οικονομίες.

(β) Στο τμήμα της αγοράς όπου η χαμηλή τιμή αποτελεί το κύριο ανταγωνιστικό πλεονέκτημα. Η πρόκληση προέρχεται από εισαγωγές προϊόντων από χώρες χαμηλού εργατικού κόστους (κυρίως οικονομίες του Τρίτου Κόσμου).

Η θέση και οι προοπτικές της ελληνικής οικονομίας και των ελληνικών επιχειρήσεων στην τεράστια αγορά της Ευρωπαϊκής Ένωσης , τόσο σε μακροοικονομικό όσο και σε μικροοικονομικό επίπεδο αντίστοιχα , χαρακτηρίζονται από αβεβαιότητα και προβληματισμό. Οι διαρθρωτικές αλλαγές της Ευρωπαϊκής Αγοράς τόσο σε θεσμικό όσο και σε οικονομικό επίπεδο βρίσκουν την ελληνική επιχείρηση όχι αρκετά προετοιμασμένη , για να λάβει μέρος με αξιώσεις στον οικονομικό στίβο. Η Ελληνική Βιομηχανία έρχεται αντιμέτωπη με τους σκληρούς Ευρωπαίους ανταγωνιστές. Ωστόσο , οι ελληνικές επιχειρήσεις μπορούν και πρέπει να έχουν πρωταγωνιστικό ρόλο στη νέα κατάσταση που δημιουργείται , δηλαδή στο φαινόμενο της παγκόσμιοποιημένης αγοράς.

Σκοπός της εργασίας αυτής για τη θέση της Ε λ λ η ν ι κ ή ς Β ι ο μ η χ α ν ί α ς σ τ η Δ ι ε θ ν ή Α γ ο ρ ά , είναι ακριβώς η ανάλυση της σημερινής κατάστασης και τα προβλήματα του τομέα για την πραγμάτωση του αποτελεσματικού ρόλου. Η ανάλυση αφορά τη

διάρθρωση της βιομηχανίας , τις επιδόσεις της ως προς τις εξαγωγές και εισαγωγές ως συνόλου και κατά κλάδο. Επιπλέον , εξετάζεται η μέχρι τώρα πορεία των επενδύσεων , καθώς και οι προοπτικές τους. Κλείνουμε την εργασία μας παραθέτοντας ένα σύνολο προτάσεων βιομηχανικής πολιτικής , το οποίο πρέπει και μπορεί ν' ακολουθήσει η Ελλάδα μέσα στα πλαίσια της Ενοποιημένης Ευρωπαϊκής Αγοράς.

Το κράτος με την άσκηση της κατάλληλης πολιτικής διαμορφώνει μια σειρά οικονομικών μεταβλητών όπως είναι τα επιτόκια , ο πληθωρισμός , τα ελλείμματα του κρατικού προϋπολογισμού κ.λ.π.. Οι μεταβλητές αυτές με τη σειρά τους διαμορφώνουν το περιβάλλον και το κλίμα μέσα στο οποίο δραστηριοποιούνται οι επιχειρήσεις. Με κριτήριο λοιπόν την πορεία των παραπάνω δεικτών μπορεί να συμπεράνει κανείς ότι η οικονομική πολιτική που ασκήθηκε τα τελευταία είκοσι χρόνια , δεν επέτρεψε τη δημιουργία ενός κλίματος που θα συνέβαλλε στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας.

Κύρια χαρακτηριστικά της ελληνικής οικονομίας είναι τα υψηλά επιτόκια , οι υψηλοί ρυθμοί πληθωρισμού που κατά τη δεκαετία του '80 ήταν τετραπλάσιος του πληθωρισμού της Ε.Ο.Κ. , τα υψηλά ελλείμματα του κρατικού προϋπολογισμού. Το επακόλουθο των εξελίξεων αυτών ήταν η μείωση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας και η αύξηση του ελλείμματος στις συναλλαγές της χώρας με το εξωτερικό , η αύξηση του εξωτερικού δανεισμού και του εξωτερικού χρέους της χώρας. Επιπλέον , η αύξηση των πραγματικών μισθών με ρυθμό υψηλότερο του ρυθμού αύξησης της παραγωγικότητας επέφερε την αύξηση του κόστους εργασίας , τη μείωση της αποδοτικότητας του κεφαλαίου και κατ' επέκταση τη μείωση των

επενδύσεων. Αρνητική ήταν εξάλλου και η εξέλιξη της ανεργίας που από 4 % που ήταν το 1981 αυξήθηκε στο 8,5 % το 1991.

Ωστόσο , τα τελευταία ιδιαίτερα χρόνια , η χώρα μας έχει σημειώσει σημαντική πρόοδο στ' αντίστοιχα οικονομικά μεγέθη. Το προϊόν της μεταποίησης έχει αυξηθεί σημαντικά , ο πληθωρισμός και ιδίως τα επιτόκια παρουσιάζουν πτωτική πορεία καθώς επίσης μείωση, σημειώνεται και στα ελλείμματα του Δημοσίου. Ωστόσο , τα οικονομικά μεγέθη παρά τη σημαντική πτώση παραμένουν πολύ υψηλότερα από τ' αντίστοιχα των δυτικοευρωπαϊκών χωρών , γεγονός που αποτελεί σοβαρό εμπόδιο για την ομαλή εξέλιξη της ελληνικής οικονομίας. Από αυτήν λοιπόν την άποψη η χώρα μας βρίσκεται σε μειονεκτική θέση σε σύγκριση με τους κύριους ανταγωνιστές της.

Συμπερασματικά , στην Ελλάδα δεν έγιναν οι διαρθρωτικές μεταβολές που ήταν αναγκαίες για την αναδιάρθρωση του οικονομικού κλίματος , ώστε να δοθεί η ώθηση για την δημιουργία ανταγωνιστικών επιχειρήσεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ

1.1 Γενική Επισκόπηση

Η βιομηχανία έχει ιδιαίτερη σημασία για τη χώρα μας , γιατί παράγει το 17% περίπου της αξίας του συνολικού προϊόντος της οικονομίας και απασχολεί το 20% του εργατικού δυναμικού. Η συμβολή της βιομηχανίας στο προϊόν και στην απασχόληση στην Ελλάδα είναι σημαντική , αλλά είναι χαμηλή σε σύγκριση με τις άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Συγκριτικά με τις χώρες αυτές η Ελλάδα έχει το χαμηλότερο ποσοστό απασχόλησης στη βιομηχανία και με εξαίρεση την Ολλανδία , το χαμηλότερο ποσοστό της βιομηχανίας στο εγχώριο προϊόν.

Η διερεύνηση της δομής της ελληνικής βιομηχανίας απαιτεί διαχρονική προσέγγιση. Ειδικότερα , κατά την περίοδο 1963 - 1973 , ουσιαστικά τέθηκαν οι βάσεις για την εκβιομηχάνιση της ελληνικής οικονομίας. Παράλληλα , λειτούργησαν διάφοροι συγκυριακοί παράγοντες , όπως η αστυφιλία που έλαβε μεγάλες διαστάσεις εκείνη την περίοδο , υπέρμετρη προστασία από το κράτος , παγκόσμια θετική συγκυρία.

Είναι γεγονός ότι την περίοδο αυτή επιτεύχθηκε σχετικά υψηλός ρυθμός βιομηχανικής ανόδου. Συγκεκριμένα , κατά το 1979 που παρουσιάστηκε η δεύτερη πετρελαϊκή κρίση , η βιομηχανική παραγωγή στη χώρα μας είχε φθάσει στο απόγειό της και το προϊόν της αποτελούσε το 20% του συνολικού ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος. Η άνοδος όμως αυτή δε συνοδευόταν από τις αναγκαίες προσαρμογές στη δομή του παραγωγικού τομέα , που υπαγορεύονταν από τις

μεταβαλλόμενες εσωτερικές και διεθνείς οικονομικές συνθήκες και αποτελούσαν προϋπόθεση για την συνέχιση της βιομηχανικής ανάπτυξης.

Κατά συνέπεια , όταν έπαψαν να υπάρχουν οι παράγοντες , στους οποίους βασίστηκε η ελληνική βιομηχανία , οι ρυθμοί ανάπτυξης της μειώθηκαν. Παράλληλα , σημειώθηκε εντατικοποίηση της συγκέντρωσης της βιομηχανικής παραγωγής σε προϊόντα χαμηλής προστιθέμενης αξίας. Στις αρχές της δεκαετίας του 1990 η αξία της ελληνικής βιομηχανικής παραγωγής αντιπροσώπευε λιγότερο από το 1% της αξίας της βιομηχανικής παραγωγής της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η ελληνική βιομηχανία καλύπτει τα τρία τέταρτα περίπου της εγχώριας ζήτησης για βιομηχανικά προϊόντα.

Στη συνέχεια εξετάζεται η δομή της ελληνικής βιομηχανίας ως προς τρεις παραμέτρους.

Η *πρώτη* παράμετρος αφορά την κλαδική διάρθρωση της ελληνικής βιομηχανίας , η *δεύτερη* το μέγεθος των βιομηχανικών επιχειρήσεων και η *τρίτη* το τεχνολογικό επίπεδο.

Ειδικότερα με την πρώτη παράμετρο εξετάζεται η ιεράρχηση των δραστηριοτήτων της ελληνικής βιομηχανίας και κατά συνέπεια ο προσανατολισμός της. Η δεύτερη και τρίτη παράμετρος συνδέονται άμεσα με την αποδοτικότητα και ανταγωνιστικότητα των βιομηχανικών επιχειρήσεων.

1.1.1 Κλαδική διάρθρωση

Κρίνεται σκόπιμο , να γίνει μια ιστορική ανασκόπηση όσον αφορά την κλαδική διάρθρωση της βιομηχανίας.

Από τον πίνακα 1 προκύπτει ότι μέχρι το τέλος της δεκαετίας του

1950 είχε ιδρυθεί το 25.5% του συνολικού αριθμού των μεταποιητικών επιχειρήσεων που συνθέτουν σήμερα τη βιομηχανία. Διαπιστώνεται δηλαδή ότι η εκβιομηχάνιση της χώρας έγινε ουσιαστικά τις τελευταίες τρεις δεκαετίες. Στη δεκαετία του 1960 ιδρύεται το 27.1% του αριθμού των βιομηχανικών επιχειρήσεων, στη δεκαετία του 1970 το 37% (ο αριθμός τους αυξήθηκε κατά 70.4% σε σχέση με τη δεκαετία του 1960). Οι δυο ενεργειακές κρίσεις της δεκαετίας αυτής επηρέασαν την επενδυτική δραστηριότητα, οι επιπτώσεις όμως εμφανίστηκαν στην επόμενη δεκαετία, στην οποία ιδρύθηκε το 10.4% του αριθμού των βιομηχανικών επιχειρήσεων (αύξηση μόλις 11.6% σε σχέση με τη δεκαετία του '70).

Πίνακας 1.

Χρονική περίοδος ίδρυσης των βιομηχανικών επιχειρήσεων

Χρονική περίοδος	Αριθμός βιομηχανικών επιχειρήσεων	Ποσοστό επί του συνόλου
Έως το 1960	1.250	25,5
1961 - 1965	638	13,0
1966 - 1970	689	14,1
1971 - 1975	985	20,1
1976 - 1980	829	16,9
1981 - 1985	422	8,6
1986 - 1989	89	1,8
Σύνολο	4.902	100,0

Κατά τις χρονικές αυτές περιόδους εμφανίζονται ορισμένες διαφοροποιήσεις στην κλαδική σύνθεση.

Από τα στοιχεία του πίνακα 2 διαπιστώνεται ότι το 58,5% των μεταποιητικών επιχειρήσεων , που είχε ιδρυθεί μέχρι το 1960 , δραστηριοποιείται στην παραγωγή καταναλωτικών αγαθών. Άλλωστε οι κλάδοι « Είδη Διατροφής / Ποτά / Καπνά » , « Κλωστοϋφαντουργία » , « Ένδυση / Υπόδηση / Δέρμα - Γούνα » και « Ξύλο - Φελλός / Έπιπλα » είναι γνωστοί ως οι « παραδοσιακοί κλάδοι » της ελληνικής βιομηχανίας.

Πίνακας 2.

Χρονική περίοδος ίδρυσης των βιομηχανικών επιχειρήσεων κατά βιομηχανικό κλάδο

Βιομηχανικός κλάδος	Χρονική περίοδος ίδρυσης			
	έως το 1960 %	1961-1970 %	1971-1980 %	1981-1989 %
Είδη Διατροφής/Ποτά/Καπνά ¹	28,2	14,4	10,7	10,9
Κλωστοϋφαντουργία ¹	13,8	9,9	10,0	10,0
Ένδυση/Υπόδηση/Δέρμα-Γούνα ¹	11,0	14,8	25,6	21,9
Ξύλο - Φελλός/Έπιπλα ¹	5,5	9,8	6,3	8,6
Χαρτί/Εκτυπώσεις-Εκδόσεις ²	6,0	4,9	5,0	6,8
Πλαστικά-Ελαστικά/Χημικά/Παρά- γωγα Πετρελαίου και Άνθρακα ²	9,4	13,7	10,9	10,0
Μη Μεταλλικά Ορυκτά ³	5,9	4,9	7,6	9,2
Βασικές Μεταλλουργικές Βιομηχα- νίες/Τελικά Προϊόντα από Μέταλλο	8,0	9,6	7,5	8,8
Κατασκευή Μηχανών-Συσκευών / Κατασκευή Ηλεκτρικών Μηχανών - Συσκευών / Ηλεκτρονικά ³	11,5	13,9	12,7	8,6
Κατασκευή Μεταφορικών Μέσων / Λοιπές Βιομηχανίες ³	6,4	6,0	5,1	6,8
Σύνολο	100,0	100,0	100,0	100,0

¹ Καταναλωτικά.

² Ενδιάμεσα

³ Κεφαλαιουχικά.

Αντίθετα στη δεκαετία του 1960 παρατηρείται μια στροφή της εκβιομηχάνισης στους « μη παραδοσιακούς κλάδους » ή όπως αλλιώς λέγονται « στρατηγικοί κλάδοι » (Μεταλλουργία , Χημικές βιομηχανίες , Πετρελαιοειδή κ.λ.π.).

Η εξέλιξη αυτή οφείλεται κυρίως στο ξένο κεφάλαιο , το οποίο λόγω των νομοθετικών μέτρων άρχισε να εισρέει με τη μορφή άμεσων επενδύσεων και να κατευθύνεται στους κλάδους κεφαλαιουχικών αγαθών.

Στη δεκαετία του 1970 φαίνεται ότι οι παραδοσιακοί κλάδοι ανακτούν το χαμένο έδαφος , καθώς αυξάνουν και πάλι το ποσοστό τους στις νεοϊδρυόμενες επιχειρήσεις. Η κλαδική σύνθεση ακολουθεί την ίδια περίπου κατανομή μέχρι και σήμερα.

Από τα στοιχεία του πίνακα 3 (ακολουθεί στην αμέσως επόμενη σελίδα) προκύπτει ότι οι παραδοσιακοί κλάδοι της ελληνικής βιομηχανίας « Είδη Διατροφής / Ποτά / Καπνά », «Κλωστοϋφαντουργία » , « Ένδυση / Υπόδηση / Δέρμα - Γούνα », « Ξύλο - Φελλός / Έπιπλα » το 1992 συγκεντρώνουν το 53,1% του συνολικού αριθμού των επιχειρήσεων και το 47,5% της απασχόλησης στη μεταποίηση.

Το γεγονός αυτό μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι οι ελληνικές βιομηχανικές επιχειρήσεις είναι προσανατολισμένες στην παραγωγή καταναλωτικών αγαθών. Το 32,3% παράγει κεφαλαιουχικά αγαθά και το 16,6% ενδιάμεσα.

Πίνακας 3.

Κατανομή των βιομηχανικών επιχειρήσεων και απασχόληση κατά βιομηχανικό κλάδο

Βιομηχανικός κλάδος	Αριθμός βιομηχανικών επιχειρήσεων	%	Απασχόληση	%
Είδη Διατροφής/Ποτά/Καπνά ¹	796	16,2	54.780	16,1
Κλωστούφαντουργία ¹	538	11,0	36.527	10,7
Ενδυση/Υπόδηση/Δέρμα-Γούνα ¹	910	18,6	53.692	15,7
Ξύλο - Φελλός/Επιπλα ¹	357	7,3	17.129	5,0
Χαρτί/Εκτυπώσεις-Εκδόσεις ²	265	5,4	22.023	6,5
Πλαστικά-Ελαστικά/Χημικά/Παράγωγα Πετρελαίου και Άνθρακα ²	547	11,2	43.642	12,8
Μη Μεταλλικά Ορυκτά ³	323	6,6	33.548	9,8
Βασικές Μεταλλουργικές Βιομηχανίες/Τελικά Προϊόντα από Μέταλλο	408	8,3	24.434	7,2
Κατασκευή Μηχανών-Συσκευών / Κατασκευή Ηλεκτρικών Μηχανών - Συσκευών / Ηλεκτρονικά ³	564	11,5	36.092	10,6
Κατασκευή Μεταφορικών Μέσων / Λοιπές Βιομηχανίες ³	289	5,9	19.332	5,7
Σύνολο	4.902	100,0	325.478	100,0

¹Παραγωγή Καταναλωτικών Αγαθών.

²Παραγωγή Ενδιάμεσων Αγαθών.

³Παραγωγή Κεφαλαιουχικών Αγαθών.

Σημείωση :

Τα ποσοστά αθροιζόμενα υπερβαίνουν ελαφρά το 100% , γιατί ορισμένες βιομηχανικές επιχειρήσεις δραστηριοποιούνται σε περισσότερους από ένα ομαδοποιημένους κλάδους.

1.1.2 Μέγεθος βιομηχανικών επιχειρήσεων

Το μέγεθος των βιομηχανικών επιχειρήσεων αποτελεί έναν από τους βασικούς παράγοντες που καθορίζει τη δομή της βιομηχανίας. Αξιολογείται δε , από τη σύνθεση και τις επιδόσεις των βιομηχανικών κλάδων και πιο συγκεκριμένα την απασχόληση και τον κύκλο εργασιών.

1.1.2.1 Απασχόληση

Με βάση τον αριθμό των απασχολουμένων οι επιχειρήσεις διακρίνονται σε μικρές , μεσαίες και μεγάλες. Όσες απασχολούν από 10 - 29 εργαζομένους χαρακτηρίζονται ως μικρές , από 30 - 99 εργαζόμενους μεσαίες και όσες απασχολούν πάνω από 100 εργαζομένους μεγάλες.

Η πλειοψηφία των βασικών παραγωγικών μονάδων της ελληνικής βιομηχανίας χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη ενός υψηλού ποσοστού μικρομεσαίων επιχειρήσεων.

Από τα συνολικά μεγέθη του Πίνακα 4 , που ακολουθεί στην επόμενη σελίδα , προκύπτει ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των επιχειρήσεων της ελληνικής μεταποίησης συγκεντρώνεται στην τάξη μεγέθους 10 - 29 απασχολούμενοι (49,6%) και κατά δεύτερο λόγο στην τάξη μεγέθους 30 - 99 απασχολούμενοι (37,9 %). Οι μεγάλες βιομηχανικές επιχειρήσεις συνιστούν μόλις το 12,5 % του συνόλου των βιομηχανικών επιχειρήσεων.

Οι περισσότεροι κλάδοι , με εξαίρεση τους κλάδους ,« Κλωστοϋφαντουργία » και « Ένδυση / Υπόδηση / Δέρμα - Γούνα » συγκεντρώνουν το μεγαλύτερο ποσοστό των επιχειρήσεών τους στην

τάξη μεγέθους 10 - 29 απασχολούμενοι.

Πίνακας 4.

Ποσοστιαία κατανομή των βιομηχανικών επιχειρήσεων κατά τάξη μεγέθους και κατά βιομηχανικό κλάδο

Βιομηχανικός κλάδος	Αριθμός βιομηχανικών επιχειρήσεων	Τάξη μεγέθους		
		10 - 29 άτομα %	30 - 99 άτομα %	100 άτομα και άνω %
Είδη Διατροφής/Ποτά/Καπνά ¹	796	45,9	36,5	17,6
Κλωστοϋφαντουργία ¹	538	42,0	44,4	13,6
Ενδυση/Υπόδηση/Δέρμα-Γούνα ¹	910	41,5	46,7	11,8
Ξύλο - Φελλός/Επιπλα ¹	357	60,9	28,7	10,4
Χαρτί/Εκτυπώσεις-Εκδόσεις ²	265	63,0	23,4	13,6
Πλαστικά-Ελαστικά/Χημικά/Παράγωγα Πετρελαίου και Άνθρακα ²	547	49,4	34,0	16,6
Μη Μεταλλικά Ορυκτά ³	323	53,4	35,9	10,5
Βασικές Μεταλλουργικές Βιομηχανίες/Τελικά Προϊόντα από Μέταλλο	408	48,4	42,3	9,3
Κατασκευή Μηχανών-Συσκευών / Κατασκευή Ηλεκτρικών Μηχανών - Συσκευών / Ηλεκτρονικά ³	564	56,2	35,1	8,7
Κατασκευή Μεταφορικών Μέσων / Λοιπές Βιομηχανίες ³	289	57,6	35,8	6,6
Σύνολο	4.902	49,6	37,9	12,5

1.1.2.2 Κύκλος Εργασιών

Ο κύκλος εργασιών είναι μέγεθος που αφορά τις επιδόσεις των βιομηχανιών. Στον Πίνακα 5 παρουσιάζεται ο αριθμός των επιχειρήσεων για το σύνολο του τομέα κατά τάξη μεγέθους του κύκλου εργασιών που πραγματοποιούν.

Το μεγαλύτερο ποσοστό των επιχειρήσεων λειτουργεί με κύκλο εργασιών της τάξης μεγέθους 101 - 500 εκατομμυρίων , ενώ το 75,8 % των επιχειρήσεων πραγματοποιεί κύκλο εργασιών μέχρι 500 εκατ. δρχ.

Πίνακας 5.

Κατανομή των βιομηχανικών επιχειρήσεων κατά τάξη μεγέθους κύκλου εργασιών

Τάξη μεγέθους κύκλου εργασιών (σε εκατ. δρχ.)	Αριθμός βιομηχανικών επιχειρήσεων	%
1 - 50	639	13,0
51 - 100	1.000	20,4
101 - 500	2.076	42,4
501 - 999	349	7,1
1000 και άνω	551	11,2
Σύνολο	4.902	100,0

Σε κλαδικό επίπεδο , ο ομαδοποιημένος κλάδος « Είδη Διατροφής / Ποτά / Καπνά » εμφανίζεται να έχει το μεγαλύτερο μέγεθος συγκεντρώνοντας το 36,9 % των επιχειρήσεων του κλάδου στις τάξεις μεγέθους από 500 εκατομμύρια και άνω (πίνακας 6) . Αν η διαπίστωση αυτή συνδυαστεί με το γεγονός ότι ο κλάδος είναι και ο πιο πληθές από πλευράς αριθμού επιχειρήσεων συμπεραίνεται ότι είναι και ο μεγαλύτερος κλάδος της ελληνικής βιομηχανίας. Ο δεύτερος κατά σειρά ομαδοποιημένος βιομηχανικός κλάδος που συγκεντρώνει μεγάλο αριθμό επιχειρήσεων στην τάξη μεγέθους 500

εκατομμύρια και άνω είναι ο κλάδος « Πλαστικά - Ελαστικά / Χημικά / Παράγωγα Πετρελαίου και Άνθρακα » και ακολουθεί ο κλάδος « Κλωστοϋφαντουργία ». Οι τρεις αυτοί κλάδοι ανήκουν στους πέντε μεγαλύτερους της μεταποίησης από πλευράς παραγωγής. Συγκεκριμένα , ο βιομηχανικός κλάδος « Είδη Διατροφής / Ποτά / Καπνά » αντιπροσωπεύει το 18% της ελληνικής βιομηχανικής παραγωγής.

Το μεγαλύτερο όμως ποσοστό των επιχειρήσεων όλων των βιομηχανικών κλάδων συγκεντρώνεται στην κατηγορία 101 - 500 εκατ. δρχ.

Πίνακας 6.

Ποσοστιαία κατανομή των βιομηχανικών επιχειρήσεων κατά βιομηχανικό κλάδο και κατά τάξη μεγέθους κύκλου εργασιών

Βιομηχανικός κλάδος	Τάξη μεγέθους κύκλου εργασιών				
	1 - 50 εκ. %	51 - 100 εκ. %	101 - 500 εκ. %	501 - 999 εκ. %	1.000 εκ. + %
Είδη Διατροφής/Ποτά/Καπνά ¹	8,3	8,5	41,0	8,3	28,6
Κλωστοϋφαντουργία ¹	12,1	13,5	49,1	9,1	9,4
Ένδυση/Υπόδηση/Δέρμα-Γούνα ¹	15,5	26,7	44,0	5,2	4,1
Ξύλο - Φελλός/Επιπλα ¹	22,9	24,6	35,8	5,8	7,0
Χαρτί/Εκτυπώσεις-Εκδόσεις ²	18,6	24,0	36,0	7,7	8,6
Πλαστικά-Ελαστικά/Χημικά/Παράγωγα Πετρελαίου και Άνθρακα ²	7,1	19,1	45,7	8,8	13,8
Μη Μεταλλικά Ορυκτά ³	12,6	16,7	46,8	8,5	5,6
Βασικές Μεταλλουργικές Βιομηχανίες/Τελικά Προϊόντα από Μέταλλο	10,9	23,7	45,0	5,3	8,7
Κατασκευή Μηχανών-Συσκευών / Κατασκευή Ηλεκτρικών Μηχανών - Συσκευών / Ηλεκτρονικά ³	11,2	27,9	40,7	5,8	8,3
Κατασκευή Μεταφορικών Μέσων / Λοιπές Βιομηχανίες ³	20,7	26,6	29,3	6,9	6,5

1.1.3 Συμπερασματικές Παρατηρήσεις

Στην ελληνική μεταποίηση δεσπόζουν οι επιχειρήσεις μικρού μεγέθους από πλευράς απασχολούμενου προσωπικού.

Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός ότι όλες οι μελέτες που επεξεργάστηκαν και ανέλυσαν τα υπάρχοντα στατιστικά στοιχεία , κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι στη δεκαετία του 1980 , η θέση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων , τόσο όσον αφορά τον αριθμό των καταστημάτων , όσο και την απασχόληση και τις εξαγωγές , ισχυροποιήθηκε μάλλον , παρά υποχώρησε υπέρ των μεγάλων επιχειρήσεων. Λόγω της κρατικής παρέμβασης κατά τη δεκαετία του 1980 διατηρήθηκαν σε λειτουργία πολλές ασθενούσες και αναποτελεσματικές βιομηχανικές μονάδες , με αποτέλεσμα να μη γίνουν οι προσαρμογές που ήταν απαραίτητες για την εξυγίανση των επιχειρήσεων και των επιμέρους βιομηχανικών κλάδων.

Ένα άλλο χαρακτηριστικό των βιομηχανικών επιχειρήσεων στην Ελλάδα είναι ότι ένα σχετικά μεγάλο μέρος έχουν οικογενειακό χαρακτήρα.

Γενικά , το μικρό μέγεθος των ελληνικών βιομηχανικών επιχειρήσεων και ο οικογενειακός τους χαρακτήρας , θεωρούνται ότι συντελούν ανασταλτικά στη διάθεση πόρων για έρευνα και ανάπτυξη και ότι περιορίζουν τις δυνατότητές τους ν' αντλήσουν κεφάλαια από την κεφαλαιαγορά για παραπέρα επέκταση της δραστηριότητάς τους. Επίσης , θεωρείται ότι οι παράγοντες αυτοί ενεργούν ανασταλτικά και για την εφαρμογή σύγχρονων συστημάτων διοίκησης , παραγωγής και διάθεσης προϊόντων.

Το φαινόμενο των μικρομεσαίων επιχειρήσεων , θα μπορούσε να εξελιχθεί σε παράγοντα δημιουργίας ενός άριστα οργανωμένου

παραγωγικού κυκλώματος , εφόσον υπήρχε σωστή εξειδίκευση των μικρών επιχειρήσεων , ώστε να καλύπτουν τμήματα της αγοράς που δεν μπορούν να καλύψουν οι μεγάλες επιχειρήσεις ή λειτουργώντας σαν δορυφορικοί - υποστηρικτικοί πόλοι των μεγάλων μονάδων.

Ωστόσο , μετά την κατάργηση των εξαγωγικών επιδοτήσεων και της προστασίας έναντι των εισαγωγών , παρατηρείται , ιδιαίτερα στους παραδοσιακούς κλάδους της βιομηχανίας , η τάση για αύξηση του μεριδίου των σχετικά μεγάλων επιχειρήσεων στη συνολική παραγωγή και στο συνολικό κύκλο εργασιών των περισσοτέρων κλάδων ή για αύξηση του μέσου μεγέθους των επιχειρήσεων. Χαρακτηριστικό είναι το φαινόμενο των συγχωνεύσεων και εξαγορών επιχειρήσεων , που έχει λάβει σημαντικές διαστάσεις τα τελευταία χρόνια.

Συγκεκριμένα , από το 1987 άρχισε και στην Ελλάδα η διαδικασία συνένωσης επιχειρήσεων , η οποία ήταν ουσιαστικά άγνωστη , παρά το γεγονός ότι η ελληνική αντιμονοπωλιακή νομοθεσία ποτέ δεν αποτέλεσε σοβαρό εμπόδιο σ' αυτή τη διαδικασία. Αντίθετα , υπήρχαν κίνητρα για την προώθησή της. Με το νόμο 2166/1993 εισάγονται φορολογικές απαλλαγές στις περιπτώσεις συγχωνευμένων και μετατρεπόμενων επιχειρήσεων με στόχο την προώθηση της δημιουργίας μεγάλων και καλά οργανωμένων μονάδων. Μέχρι το 1992 , οι εξαγωγές στη μεταποίηση κάλυψαν το 62 % του συνόλου περίπου. Συγκεντρώθηκαν δε , στον κλάδο των τροφίμων και των ποτών και ιδιαίτερα σε προϊόντα ή επιχειρήσεις με ήδη ανεπτυγμένο εσωτερικό δίκτυο διανομής , καθώς αυτό θεωρείται ως μια από τις κυριότερες προϋποθέσεις που δελεάζουν τους εγχώριους και ξένους επενδυτές για την εξαγορά ελληνικών επιχειρήσεων.

Το φαινόμενο των επιχειρηματικών εξαγορών και

συγχωνεύσεων συνεχίστηκε στην ελληνική αγορά , αλλά σε μικρότερη έκταση. Η αποκλιμάκωση συνδέεται κυρίως με την εξάντληση των εταιρειών - στόχων.

Από άποψη κλαδικής κατανομής , οι εξαγορές και συγχωνεύσεις επιχειρήσεων συγκεντρώθηκαν περισσότερο στους τομείς της ελαφράς βιομηχανίας. Ειδικότερα στον τομέα των τροφίμων και ποτών σημειώθηκαν 14 συμφωνίες εξαγοράς και συγχώνευσης επιχειρήσεων κατά το 1992 , 10 συμφωνίες κατά το 1993 και 6 κατά το 1994. Στον τομέα της κλωστοϋφαντουργίας σημειώθηκαν 5 αντίστοιχες περιπτώσεις κατά το 1993 και μόνο μία κατά το 1994. Παράλληλα , αξιοσημείωτη δραστηριότητα σημειώθηκε στους τομείς των προϊόντων μετάλλου και αλουμινίου (5 συμφωνίες) και των πλαστικών (4 συμφωνίες).

Ένα σχετικά σημαντικό μέρος των βιομηχανικών επιχειρήσεων ανήκει μερικώς ή ολικώς στο κράτος. Έχουν γίνει ορισμένες ιδιωτικοποιήσεις και αναμένεται να γίνουν αρκετές ακόμη.

Παρά τα σοβαρά προβλήματα που αντιμετωπίζουν πολλές επιχειρήσεις και κλάδοι θα πρέπει να σημειωθεί ότι η ελληνική βιομηχανία χαρακτηρίζεται από ένα φαινόμενο δυαδισμού , γιατί ένας αριθμός επιχειρήσεων έχουν ξεφύγει από τις γενικές τάσεις που επικρατούν και παρουσιάζουν μια διαφορετική εικόνα. Ιδιαίτερα , κατά τα τελευταία χρόνια έχουν παρουσιαστεί αρκετές δυναμικές επιχειρήσεις με υγιή κεφαλαιακή σύνθεση , υψηλά κέρδη και δυνατότητες αυτοχρηματοδότησης και άντλησης κεφαλαίων από την κεφαλαιαγορά , οι οποίες αναπτύσσονται γρήγορα και έχουν επεκτείνει τη δραστηριότητά τους στο εξωτερικό. Ωστόσο και οι επιχειρήσεις αυτές , στις περισσότερες περιπτώσεις , βρίσκονται σε

δραστηριότητες με χαμηλό ή μέσο επίπεδο τεχνολογίας.

1.1.4 Τεχνολογικό Επίπεδο

Η παράμετρος που συνήθως χρησιμοποιείται για να αξιολογηθεί το τεχνολογικό επίπεδο μιας βιομηχανίας ή καλύτερα η κεφαλαιακή ένταση είναι η εγκατεστημένη ιπποδύναμη ανά απασχολούμενο. Ο Πίνακας 7 αποτυπώνει την κατανομή των βιομηχανικών επιχειρήσεων κατά τάξη μεγέθους εγκατεστημένης ιπποδύναμης, μετά από σχετική έρευνα.

Πίνακας 7.

Ποσοστιαία κατανομή των βιομηχανικών επιχειρήσεων κατά βιομηχανικό κλάδο και κατά τάξη μεγέθους εγκατεστημένης ιπποδύναμης

Βιομηχανικός κλάδος	Τάξη μεγέθους εγκατεστημένης ιπποδύναμης				
	έως 50 HP %	51 - 200 HP %	201 - 500 HP %	501- 1000 HP %	1.001 HP + %
Είδη Διατροφής/Ποτά/Καπνά ¹	15,0	26,0	20,5	9,2	16,5
Κλωστοϋφαντουργία ¹	20,4	33,2	16,4	8,8	10,7
Ένδυση/Υπόδηση/Δέρμα-Γούνα ¹	50,2	22,3	6,9	1,3	1,7
Ξύλο - Φελλός/Επιπλα ¹	12,9	34,7	24,7	7,6	6,8
Χαρτί/Εκτυπώσεις-Εκδόσεις ²	23,8	32,6	10,8	2,7	6,4
Πλαστικά-Ελαστικά/Χημικά/Παρά- γωγα Πετρελαίου και Άνθρακα ²	14,7	26,9	23,1	12,9	7,7
Μη Μεταλλικά Ορυκτά ³	4,6	23,0	21,7	14,9	20,7
Βασικές Μεταλλουργικές Βιομηχα- νίες/Τελικά Προϊόντα από Μέταλλο	12,2	35,2	20,3	11,3	9,5
Κατασκευή Μηχανών-Συσκευών / Κατασκευή Ηλεκτρικών Μηχανών - Συσκευών / Ηλεκτρονικά ³	18,1	43,0	14,2	3,6	5,8
Κατασκευή Μεταφορικών Μέσων / Λοιπές Βιομηχανίες ³	29,8	29,9	9,7	5,6	3,6
Σύνολο	22,6	30,0	16,4	7,4	8,6

Σε εθνικό επίπεδο ποσοστό 23 % των μεταποιητικών επιχειρήσεων έχει εγκατεστημένη ιπποδύναμη μικρότερη από 50 ίππους. Η τάξη αυτή είναι ιδιαίτερα μικρή και δε συνιστά κατά κανόνα βιομηχανική μονάδα. Είναι χαρακτηριστικό ότι επιχειρήσεις με ιπποδύναμη μέχρι 50 ίππους απαλλάσσονται από την υποχρέωση έκδοσης άδειας λειτουργίας.

Η εντύπωση της χαμηλής κεφαλαιακής έντασης της ελληνικής βιομηχανίας επιτείνεται από το γεγονός ότι οι περισσότερες από τις μισές μεταποιητικές επιχειρήσεις έχουν εγκατεστημένη ιπποδύναμη μέχρι 200 ίππους.

Άλλες μελέτες¹ με βάση στοιχεία Βιομηχανικών Απογραφών κατατάσσουν τους κλάδους σε τρεις κατηγορίες :

Κλάδοι υψηλής κεφαλαιακής έντασης :

Περιλαμβάνονται οι διψήφιοι :

27 Βιομηχανίες Χάρτου.

28 Εκτυπώσεις - Εκδόσεις και Συναφείς Δραστηριότητες.

31 Χημικές Βιομηχανίες.

33 Βιομηχανίες προϊόντων από Μη Μεταλλικά Ορυκτά , εκτός των Παραγώγων Πετρελαίου και Άνθρακα.

34 Βασικές Μεταλλουργικές Βιομηχανίες.

Κλάδοι μέσης κεφαλαιακής έντασης :

20 Βιομηχανικές Ειδών Διατροφής.

21 Βιομηχανίες Ποτών.

23 Υφαντικές Βιομηχανίες

25 Βιομηχανίες Ξύλου και Φελλού , εκτός της Επιπλοποιίας.

30 Βιομηχανίες Προϊόντων από ελαστικό και Πλαστική ύλη.

---

¹. Ν. Γλιτσου , Περιφερειακές Ανισότητες στην Ελλάδα , ΚΕΠΕ.

35 Κατασκευή Τελικών Προϊόντων από Μέταλλο , εκτός Μηχανών και Μεταφορικού Υλικού.

36 Κατασκευή Μηχανών και Συσκευών , εκτός των Ηλεκτρικών και των Μέσων Μεταφοράς.

37 Κατασκευή Ηλεκτρικών Μηχανών , Συσκευών και Λοιπών Ειδών.

Κλάδοι χαμηλής κεφαλαιακής έντασης :

22 Καπνοβιομηχανίες.

24 Βιομηχανίες Ειδών Υπόδησης , Ένδυσης και διαφόρων ειδών από Ύφασμα.

26 Βιομηχανίες Επίπλων και Ειδών Επίπλωσης.

29 Βιομηχανίες Δέρματος και Γουναρικών.

38 Κατασκευή Μεταφορικών Μέσων.

39 Λοιπές Βιομηχανίες.

Παράλληλα , στις μεταποιητικές επιχειρήσεις παρατηρείται η τάση για εκσυγχρονισμό της παραγωγικής τους δομής με την χρησιμοποίηση εξοπλισμού νέας τεχνολογίας. Είναι χαρακτηριστικό ότι οι επενδύσεις σε εξοπλισμό έχουν αυξητική χρονιά από το 1986 μέχρι σήμερα.

1.2 Χωροθέτηση της Ελληνικής Βιομηχανίας

Το μεγαλύτερο μέρος της ελληνικής βιομηχανίας είναι συγκεντρωμένο κατά κύριο λόγο στο νομό της Αττικής και κατά δεύτερο λόγο στη Θεσσαλονίκη. Η μεγάλη χωροταξική συγκέντρωση της βιομηχανίας οφείλεται στους εξής κυρίως λόγους :

1) Η πρωτεύουσα αποτελούσε τη μεγαλύτερη αγορά της χώρας για βιομηχανικά αγαθά.

- 2) Η γειτνίαση με το λιμάνι του Πειραιά είχε μεγάλη σημασία για τις βιομηχανίες που εισήγαγαν πρώτες ύλες , αλλά και γι' αυτές που είχαν εξαγωγικό προσανατολισμό.
- 3) Η συγκέντρωση των υπηρεσιών του δημοσίου και του ιδιωτικού τομέα (Υπουργεία , Τράπεζες) ήταν απαραίτητες για τη λειτουργία τους.
- 4) Η γενικότερη υποδομή της περιφέρειας λειτουργούσε ως ισχυρό αντικίνητρο για επενδύσεις.

Αναλυτικότερα : εμφανής είναι η κυριαρχία της Αττικής , που συγκεντρώνει το 59,4 % των βιομηχανικών επιχειρήσεων και το 62,5 % της βιομηχανικής απασχόλησης.

Πίνακας 8.

Κατανομή των βιομηχανικών επιχειρήσεων και της απασχόλησης κατά γεωγραφική περιοχή

Γεωγραφική περιοχή	Αριθμός βιομηχανικών επιχειρήσεων	%	Απασχόληση	%
Αττική	2.914	59,4	203.351	62,5
Μακεδονία	1.115	22,7	71.545	22,0
Θράκη	81	1,7	5.979	1,8
Θεσσαλία	210	4,3	15.250	4,7
Ήπειρος	49	1,0	2.270	0,7
Στερεά Ελλάς/				
Εύβοια	123	2,5	7.764	2,4
Πελοπόννησος	233	4,8	10.525	3,2
Κρήτη	100	2,0	4.308	1,3
Νησιά Ιονίου	18	0,4	660	0,2
Νησιά Αιγαίου	59	1,2	3.847	1,2
Σύνολο	4.902	100,0	325.478	100,0

Ακολουθεί η Μακεδονία με το 22,7 % των βιομηχανικών επιχειρήσεων και το 22 % της βιομηχανικής απασχόλησης. Με άλλα λόγια , οι περιοχές στις οποίες εντάσσονται τα δυο κύρια αστικά κέντρα της χώρας (Αθήνα , Θεσσαλονίκη) συγκεντρώνουν περισσότερα από τα 4/5 της συνολικής απασχόλησης στη μείζονα βιομηχανία (10 άτομα και άνω). Οι υπόλοιπες βιομηχανίες κατανέμονται σε όλη τη χώρα με ποσοστό που δεν ξεπερνούν το 5 %. Ιδιαίτερα στα νησιά του Ιονίου και του Αιγαίου και στην Ήπειρο η βιομηχανική παρουσία είναι ελάχιστη. Συνολικά , οι τρεις αυτές γεωγραφικές περιοχές συγκεντρώνουν μόλις το 2,6 % των βιομηχανικών επιχειρήσεων και το 2,1 % της βιομηχανικής απασχόλησης.

1.3 Συγκριτικά στοιχεία με άλλες χώρες

1.3.1 Γενικά

Η ανάπτυξη του δευτερογενούς τομέα της οικονομικής δραστηριότητας μιας οικονομίας συνεπάγεται γενικότερη οικονομική ανάπτυξη , καθώς δημιουργεί ζήτηση για υπηρεσίες υποστήριξης (εμπόριο , μεταφορές κ.λ.π.).

Τα στοιχεία που παρατίθενται στον Πίνακα 1 , αποτυπώνουν την εξέχουσα σημασία της μεταποίησης τόσο στο ακαθάριστο εγχώριο προϊόν , όσο και στην απασχόληση στις τρεις μεγάλες οικονομικά δυνάμεις στον κόσμο.

Πίνακας 1.

Συμμετοχή της μεταποίησης στο ακαθάριστο εγχώριο προϊόν και στην απασχόληση στις ΗΠΑ , ΕΟΚ , Ιαπωνία

Τομέας οικονομικής δραστηριότητας	ΗΠΑ		ΕΟΚ		Ιαπωνία	
	Ακαθάριστο εγχώριο προϊόν %	Απασχόληση %	Ακαθάριστο εγχώριο προϊόν %	Απασχόληση %	Ακαθάριστο εγχώριο προϊόν %	Απασχόληση %
Πρωτογενής	2,1	3,0	3,3	8,2	3,0	8,4
Δευτερογενής	30,3	27,6	35,1	33,3	39,4	34,5
* Μεταποίηση	20,1	19,1	23,5	24,4	28,7	24,7
Τριτογενής	67,6	69,4	57,8	58,5	57,6	56,7
Σύνολο	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

ΠΗΓΗ: Panorama of EC Industry , Eurostat , 1990.

Συνοπτικά , προκύπτει ότι η μεταποιητική δραστηριότητα στην Ιαπωνία έχει μεγαλύτερο ειδικό βάρος στο σχηματισμό του ΑΕΠ και τη συνολική απασχόληση της χώρας σε σύγκριση με τις δυο άλλες οικονομικές δυνάμεις.

Σε γενικές γραμμές , τα διαρθρωτικά οικονομικά χαρακτηριστικά των δυνάμεων αυτών δεν εμφανίζουν μεγάλες διαφοροποιήσεις. Ο πρωτογενής τομέας έχει το μικρότερο ειδικό βάρος και το μεγαλύτερο ο τριτογενής. Το γεγονός ότι ο δευτερογενής τομέας εμφανίζει μικρότερο ειδικό βάρος σε σύγκριση με τον τριτογενή , δε μειώνει καθόλου την αυξημένη σπουδαιότητα που έχει στο σχηματισμό του ΑΕΠ , διότι , όπως προαναφέρθηκε , ένα σημαντικό τμήμα του τριτογενή τομέα είναι « παράγωγο » αυτού.

Η ταμειακή διάρθρωση της οικονομίας των ΗΠΑ εμφανίζεται περισσότερο διαφοροποιημένη έναντι των δυο άλλων , ενώ τα διαρθρωτικά χαρακτηριστικά της Κοινοτικής οικονομίας μοιάζουν με αυτά της Ιαπωνίας.

1.3.2 Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα

Υπάρχουν σημαντικές διαφοροποιήσεις όσον αφορά τη διάρθρωση των οικονομικών δραστηριοτήτων μεταξύ των κρατών - μελών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.

Τα κράτη - μέλη με τη μεγαλύτερη συμβολή του πρωτογενή τομέα στην προστιθέμενη αξία και στην απασχόληση είναι η Ελλάδα , η Ιρλανδία και η Πορτογαλία , ενώ πάνω από το μέσο όρο της Κοινότητας και για τα δυο μεγέθη έχουν γενικά όλες οι νότιες χώρες. Τα κράτη - μέλη με τη μικρότερη συμβολή του πρωτογενή τομέα είναι η Γερμανία και το Ηνωμένο Βασίλειο.

Η μεταποίηση και γενικότερα ο δευτερογενής τομέας παρουσιάζει στη Γερμανία την υψηλότερη ποσοστιαία συμμετοχή και στα δυο μεγέθη από όλα τα κράτη - μέλη , ενώ στην Ελλάδα εμφανίζει τη χαμηλότερη στο μέγεθος « προστιθέμενη αξία » και τη χαμηλότερη μετά τη Δανία στο μέγεθος « απασχόληση ». Συμβολή μικρότερη του μέσου όρου της Κοινότητας εκτός από την Ελλάδα και για τα δυο μεγέθη έχει στη Δανία , στην Ολλανδία , στο Βέλγιο και στη Γαλλία. Χαρακτηριστική είναι η συμβολή της μεταποίησης στα μεγέθη της Πορτογαλίας , που για μεν την προστιθέμενη αξία υπερέχει του μέσου όρου της Κοινότητας κατά 3,6 ποσοστιαίες μονάδες , ενώ για την απασχόληση κατά 3 ποσοστιαίες μονάδες. Η Πορτογαλία είναι η μόνη « μεσογειακή » χώρα , στην οποία η συμβολή και του δευτερογενή τομέα υπερέχει του Κοινοτικού μέσου όρου.

Επίσης , του Κοινοτικού μέσου όρου υπερέχει η συμβολή της μεταποίησης ως προς το μέγεθος « προστιθέμενη αξία » στο Λουξεμβούργο , το οποίο ειδικεύεται μόνο σε λίγους κλάδους. Στα υπόλοιπα κράτη - μέλη η συμμετοχή της μεταποίησης βρίσκεται κοντά στον κοινοτικό μέσο όρο.

Ο τριτογενής τομέας στο μέγεθος απασχόληση εμφανίζει τη μεγαλύτερη συμμετοχή στο Βέλγιο , στην Ολλανδία , στη Δανία και στο Ηνωμένο Βασίλειο. Στην Πορτογαλία και στην Ελλάδα ο τομέας εμφανίζει τη μικρότερη απ' όλα τα κράτη - μέλη συμβολή στη συνολική απασχόληση.

Από τα στοιχεία του Πίνακα 2 προκύπτει ότι το μερίδιο της ελληνικής βιομηχανίας στο ΑΕΠ είναι το μικρότερο απ' όλα τα κράτη - μέλη της Κοινότητας. Η Δανία μαζί με την Ελλάδα είναι τα μόνα τα κράτη - μέλη της Κοινότητας που η βιομηχανία συμμετέχει στο

σχηματισμό του ΑΕΠ με ποσοστό μικρότερο του 30 %.

Βέβαια , ένα ποσοστό μεγαλύτερο του 30 % δεν προδικάζει και την εκβιομηχάνιση μιας οικονομίας. Βασικό στοιχείο αξιολόγησης για την ένταξη μιας χώρας στην κατηγορία της βιομηχανικής είναι το επίπεδο ανάπτυξης της βαριάς βιομηχανίας.

Στη Γερμανία το μερίδιο της βιομηχανίας στο ΑΕΠ ανέρχεται σε 39,9 % και είναι το υψηλότερο απ' όλα τα κράτη - μέλη. Ακολουθούν κατά φθίνουσα σειρά η Ισπανία (38,9 %) , το Λουξεμβούργο , η Πορτογαλία (36,6 %) και το Ηνωμένο Βασίλειο (36 %). Στις υπόλοιπες χώρες τα ποσοστά κυμαίνονται από 30,2 % (Γαλλία) ως 33,7 % (Ιταλία).

Πίνακας 2.

Μερίδιο της βιομηχανίας στο ΑΕΠ στα κράτη - μέλη της ΕΟΚ

Κράτη - μέλη	ΑΕΠ (σε δις ECUS)	Μερίδιο Βιομηχανίας στο ΑΕΠ %
Βέλγιο	126,2	30,7
Δανία	90,9	25,1
Γερμανία	1.025,4	39,2
Ελλάς	44,1	24,7
Ισπανία	289,8	38,9
Γαλλία	804,2	30,2
Ιρλανδία	27,1	—
Ιταλία	701,8	33,7
Λουξεμβούργο	5,6	36,6
Ολλανδία	194,7	33,2
Πορτογαλία	35,1	36,6
Ηνωμένο Βασίλειο	686,5	36,0

ΠΗΓΗ: Panorama of EC Industry , Eurostat , 1990.

1.4 Δομή της βιομηχανίας στα κράτη - μέλη της Ε.Ο.Κ.

Η Γερμανία έχει το υψηλότερο επίπεδο εκβιομηχάνισης και ακολουθούν το Ηνωμένο Βασίλειο , το Βέλγιο και η Γαλλία. Το Λουξεμβούργο εμφανίζει τους υψηλότερους δείκτες (παραγωγής , απασχόλησης , προστιθέμενης αξίας) από όλα τα κράτη - μέλη. Όμως οι δείκτες αυτοί δεν είναι απολύτως συγκρίσιμοι με τους υπόλοιπους , καθώς η βιομηχανική παραγωγή της χώρας αυτής συγκεντρώνεται σε λίγους κλάδους της βαριάς βιομηχανίας. Όσον αφορά την περίπτωση της Πορτογαλίας , αποδεικνύεται ότι η σχετικά υψηλή συμμετοχή της μεταποίησης στο σχηματισμό του ΑΕΠ δεν προδικάζει και το επίπεδο εκβιομηχάνισης.

Η βαρύνουσα σημασία της βαριάς βιομηχανίας συνίσταται στο γεγονός ότι ο τομέας αυτός , είναι εκείνος που παράγει τα απαραίτητα μέσα παραγωγής τόσο της ίδιας της βιομηχανίας , όσο και ολόκληρης της οικονομίας γενικότερα.

Οι δείκτες της Ελλάδας δείχνουν ότι το επίπεδο εκβιομηχάνισης είναι από τα χαμηλότερα της Ε.Ο.Κ.. Γενικά οι δείκτες της Δανίας , της Ισπανίας , της Πορτογαλίας και της Ελλάδας δείχνουν ότι οι κλάδοι παραγωγής καταναλωτικών αγαθών κατέχουν σημαντική θέση στα συνολικά μεγέθη της βιομηχανίας.

Το μέγεθος των βιομηχανικών επιχειρήσεων συνιστά έναν από τους βασικούς παράγοντες στη διαμόρφωση της παραγωγικότητας , σε συνάρτηση πάντα με άλλους παράγοντες όπως το μέγεθος της αγοράς , τεχνολογία , στελέχωση κ.λ.π..

Η Γερμανία έχει το μεγαλύτερο μέσο μέγεθος επιχείρησης με 212,1 άτομα και ακολουθούν κατά φθίνουσα σειρά το Ηνωμένο

Βασίλειο , το Βέλγιο , η Γαλλία η Ολλανδία , η Δανία , η Ιρλανδία , η Ιταλία και τέλος η Ελλάδα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

Γενικοί δείκτες βιομηχανικής παραγωγής (¹)

	Χώρες	1991	1992	1993	1994	1995
	EUR 15	98,9	97,6	94,6	99,4	103,1
1	Βέλγιο	98,2	98,1	93,0	94,7	98,7
2	Δανία	100,2	103,1	100,4	111,2	115,8
3	Γερμανία	100,0	97,7	90,5	93,9	95,9
4	Ελλάδα	98,6	97,7	94,8	95,7	97,4
5	Ισπανία	99,2	96,1	91,8	98,7	103,3
6	Γαλλία	98,7	97,2	93,9	97,6	99,1
7	Ιρλανδία	103,3	112,7	119,1	133,3	158,5
8	Ιταλία	99,1	97,8	95,7	101,6	107,8
9	Λουξεμβ/ργο	100,0	99,3	95,0	100,5	101,9
10	Κ. Χώρες	101,7	101,5	100,2	103,2	105,6
11	Αυστρία	102,4	101,4	99,9	105,9	112,3
12	Πορτογαλία	101,3	99,6	95,2	94,9	99,4
13	Φιλανδία	91,0	92,1	96,9	107,3	115,3
14	Σουηδία	94,9	93,5	93,3	103,1	113,8
15	Ηνωμ Βασ.	96,4	96,0	98,4	103,5	106,0
16	Ισλανδία	101,0	98,0	:	:	:
17	Νορβηγία	102,1	108,7	112,9	121,3	127,4
	ΕΟΧ	:	:	:	:	:
18	Ελβετία	100,8	100,1	100,1	108,0	111,3
	ΚΑΚ	:	:	76,0	58,0	:
	<i>εκ των οποίων</i>	:	:			
19	Ρωσία	:	:	74,0	58,0	:
20	Η.Π.Α.	98,2	101,6	105,2	111,4	115,0
21	Καναδάς	:	:	:	:	:
22	Ιαπωνία	102,3	95,8	92,0	93,1	96,3

(¹) Δεν περιλαμβάνονται κατασκευές.

Η Ελληνική βιομηχανία που έχει το μικρότερο μέσο μέγεθος επιχείρησης (66,4 άτομα) εμφανίζει και το μικρότερο δείκτη παραγωγικότητας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΒΑΣΙΚΩΝ ΚΛΑΔΩΝ ΤΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ

2.1 Είδη διατροφής

Ο κλάδος τροφίμων στην Ευρωπαϊκή Ένωση έχει επηρεαστεί όπως και οι άλλοι κλάδοι από την διεθνή ύφεση. Η ευρωπαϊκή αγορά εξακολουθεί να χαρακτηρίζεται από τις διαφορετικές καταναλωτικές συνήθειες , γίνεται έντονη στροφή προς τα βιομηχανοποιημένα προϊόντα και η αυξανόμενη σημασία αυτών των προϊόντων αντικατοπτρίζει την δυναμικότητα του συγκεκριμένου κλάδου.

Τις μεγαλύτερες εξελίξεις μεταξύ των υποκλάδων παρουσίασε η παραγωγή σπορέλαιων , ζυμαρικών , γαλακτοκομικών προϊόντων , τυποποίησης φρούτων , αμύλων , αλεύρων , αλλαντικών και ρυζιού.

Οι υποκλάδοι οι οποίοι περιόρισαν την παραγωγή τους το 1994 είναι οι βιομηχανίες σταφίδας , ζαχαρωδών , μπισκότων , σοκολάτας.

Ο κλάδος τροφίμων κατά το 1994 συγκεντρώνει το 18,7 % των απασχολούμενων κεφαλαίων , το 23 % των πωλήσεων και το 26 % των καθαρών κερδών του συνόλου της βιομηχανίας.

Από τις 621 εταιρείες του κλάδου , οι 441 είναι κερδοφόρες , ενώ ο αριθμός των ζημιωμένων εταιρειών μειώθηκε σε 180 το 1994.

Κάποια γενικά χαρακτηριστικά του κλάδου όσον αφορά βασικούς δείκτες είναι τα εξής :

- Οι συνολικές πωλήσεις των 621 εταιρειών σημείωσαν αύξηση κατά 12 %
- Η κερδοφορία των επιχειρήσεων του κλάδου τροφίμων σημείωσε

εντυπωσιακή άνοδο 52 % και οδήγησε στην βελτίωση του δείκτη αποδοτικότητας ιδίων κεφαλαίων από 13 % το 1993 σε 17 % το 1994 και ο δείκτης συνολικών κεφαλαίων αυξήθηκε από 4 % σε 6 %.

- Βελτίωση σημειώνει ο δείκτης δανειακής επιβάρυνσης 1,73 και ο δείκτης κυκλοφοριακής ρευστότητας 1,11.
- Οι δείκτες δανειακής επιβάρυνσης κυκλοφοριακής ρευστότητας και αποδοτικότητας ιδίων και συνολικών κεφαλαίων , συγκρινόμενοι με τους δείκτες του συνόλου της βιομηχανίας , βρίσκονται στην διάρκεια της περιόδου 1991 - 1994 σε καλύτερα επίπεδα.
- Η επενδυτική δραστηριότητα του κλάδου είναι επίσης έντονη , το 1994 δαπανάται αξιόλογο μέρος επενδύσεων για αγορά νέου μηχανολογικού εξοπλισμού για τον εκσυγχρονισμό της παραγωγής και την ανάπτυξη νέων προϊόντων.

Στον κλάδο τροφίμων συγκεντρώνονται 23 από τις 100 μεγαλύτερες κερδοφόρες βιομηχανίες.

Σημαντικές ήταν οι εξαγωγικές προσπάθειες του κλάδου με επώνυμα προϊόντα τα οποία ήδη κατέχουν ικανοποιητική θέση στις αγορές του εξωτερικού. Όμως και η εισαγωγική διείσδυση του κλάδου στην εγχώρια αγορά αυξάνεται διαχρονικά. Τα τελευταία χρόνια σημειώνεται σαφής αναδιάρθρωση της βιομηχανίας υπέρ των μεγάλων επιχειρήσεων. Σαφή ένδειξη σχετικά με αυτή την εξέλιξη αποτελεί η αύξηση των πωλήσεων των 217 επιχειρήσεων τροφίμων , που είχαν το 1993 πωλήσεις πάνω από 1 δις δραχμές , κατά 18,9 % το 1993 και κατά 14,3 % το 1994. Οι πωλήσεις αυτές ήταν κατά πολύ υψηλότερες από την ποσοστιαία αύξηση του Δ.Τ.Κ. στα δυο αυτά έτη.

Η γρήγορη άνοδος των πωλήσεων σε περίοδο ύφεσης της

οικονομίας και πολύ συγκρατημένης ζήτησης από το εξωτερικό , αποδίδεται σε μεγάλο βαθμό στις ανακατανομές μεριδίων στην αγορά σε όφελος των μεγάλων επιχειρήσεων. Στους διάφορους υποκλάδους της βιομηχανίας τροφίμων επικρατούν οι μεγάλες επιχειρήσεις και εκείνες που έγκαιρα προχώρησαν σε επενδύσεις εκσυγχρονισμού και σε παραγωγή και διάθεση νέων προϊόντων.

Γενικά οι προοπτικές της Ελληνικής βιομηχανίας τροφίμων είναι ιδιαίτερα αισιόδοξες , παρά τις πτωτικές τάσεις που παρουσίασε η ζήτηση σε αρκετούς υποκλάδους. Η διεύρυνση των εργασιών του κλάδου προς τις αγορές της Βαλκανικής και Ανατολικής Ευρώπης σε συνδυασμό με υιοθέτηση συστημάτων ποιοτικής εξέλιξης , αποτελούν βασικά στοιχεία για την παραπέρα ανάπτυξη του κλάδου.

Προκειμένου να κατανοήσουμε την κατάσταση του κλάδου και την περαιτέρω πορεία του , θα αναφερθούμε σε ορισμένους σημαντικούς υποκλάδους του οι οποίοι προσδιορίζουν την υφιστάμενη κατάσταση του κλάδου ειδών διατροφής. Κάποιοι απ' αυτούς βρίσκονται σε εξελικτική πορεία και κάποιοι άλλοι φθίνουν.

Θα δούμε επίσης κάποια πρόσθετα στοιχεία που ενισχύουν την άποψη περί συγκεντρωποίησης της παραγωγής του κλάδου στις μεγαλύτερες επιχειρήσεις.

ΥΠΟΚΛΑΔΟΣ ΚΡΕΑΤΟΣ. Αποτελεί έναν από τους πιο σημαντικούς υποκλάδους της ελληνικής βιομηχανίας. Η ελληνική αγορά κρέατος και κρεατοπαρασκευασμάτων έχει μπει στην περίοδο ανάπτυξης και τεχνολογικής αναβάθμισης. Αν και εξαρτημένη από τις εισαγωγές κρέατος για κατανάλωση και επεξεργασία κατορθώνει εν τούτοις να ενισχύει την ανταγωνιστικότητά της με επιδέξιους επενδυτικούς και εμπορικούς χειρισμούς και να αποκτά αξιοπρόσεκτη εξωστρέφεια.

Η εγχώρια παραγωγή κρέατος κατά την δεκαετία 1984 - 1994 είναι σταθερή ενώ η αύξηση της ζήτησης των προϊόντων του κλάδου οδήγησε σε κατακόρυφη αύξηση των εισαγωγών , διότι η εγχώρια κτηνοτροφία δεν έφτασε ποτέ σε τέτοια επίπεδα ώστε να καλύψει την αντίστοιχη ζήτηση. Είναι ένας υποκλάδος που στηρίζεται στις εισαγωγές ενώ οι εξαγωγικές του επιδόσεις είναι πολύ χαμηλές παρά την σχετική τους ανάπτυξη τα τελευταία χρόνια. Για την μελλοντική ανάπτυξη του υποκλάδου απαραίτητη είναι η ενίσχυση της ανταγωνιστικής θέσης των ελληνικών μονάδων παραγωγής κρέατος.

ΥΠΟΚΛΑΔΟΣ ΑΛΛΑΝΤΙΚΩΝ. Γνώρισε σημαντική εξέλιξη κατά την τελευταία εικοσαετία. Οι πωλήσεις και τα κέρδη του υποκλάδου αυξάνουν εντυπωσιακά ενώ η δανειακή επιβάρυνση βρίσκεται σε πολύ χαμηλά επίπεδα και η κυκλοφοριακή ρευστότητα είναι σταθερά πάνω από την μονάδα. Η συνολική παραγωγή προϊόντων αλλαντοποιίας στην διάρκεια της πενταετίας 1989 -1994 αυξήθηκε με μέσο ετήσιο ρυθμό 3 %.

Οι επενδύσεις της μεγαλύτερης εταιρείας του κλάδου , ΝΙΚΑΣ Π.Γ. Α.Ε. , που οδήγησαν στην δημιουργία υπερσύγχρονης νέας μονάδας , συνέβαλαν αποφασιστικά στο να τεθεί υπό έλεγχο η εισαγωγική διείσδυση. Αντίθετα δυναμικά εξελίχθηκαν οι εξαγωγές σε σχέση με τα επίπεδα των αρχών της δεκαετίας , παραμένουν όμως περιορισμένες συγκριτικά με την εγχώρια παραγωγή.

Η αγορά αλλαντικών , μια έντονα ανταγωνιστική αγορά βρίσκεται σε φάση αναδιάρθρωσης που αναμένεται να επισφραγιστεί με την μετακίνηση από μια πλειάδα ασθενέστερων παραγωγικών μονάδων προς τις μεγαλύτερες αλλαντοβιομηχανίες που έχουν προσαρμοστεί στις νέες συνθήκες και διαθέτουν ισχυρά δίκτυα διανομής.

ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΓΑΛΑΚΤΟΣ. Επρόκειτο για έναν δυναμικό υποκλάδο , ο οποίος συνεχώς εκσυγχρονίζεται , ενώ η πορεία του είναι ανοδική με τα διάφορα ελκυστικά προϊόντα που ενισχύουν την αγοραστική επιθυμία. Στον τομέα των εισαγωγών σημαντικό μερίδιο καταλαμβάνουν το συμπυκνωμένο γάλα , η κρέμα γάλακτος , τα παγωτά , η αγορά φρέσκου παστεριωμένου γάλατος δεν αντιμετωπίζει ανταγωνισμό. Οι εξαγωγές δεν βρίσκονται σε υψηλά επίπεδα με εξαίρεση το γιαούρτι και τα παγωτά.

Στην Ελλάδα το μεγαλύτερο μέρος της παραγωγής βασίζεται στο αιγοπρόβειο γάλα και έτσι καθίστανται αναπόφευκτες οι εισαγωγές αγελαδινού γάλατος από Ευρώπη.

Το γιαούρτι έχει μια δυναμική παρουσία στην χώρα μας και οι εγχώριες βιομηχανίες έχουν πλέον μια σημαντική παρουσία και μέσα στην διεθνή αγορά. Οι εισαγωγές γιαουρτιού παραμένουν σε χαμηλά επίπεδα ενώ οι εξαγωγές σημείωσαν μικρή αύξηση.

Ιδιαίτερο δυναμισμό επιδεικνύουν οι ελληνικές βιομηχανίες παγωτού οι οποίες με την μεγάλη γκάμα προϊόντων , την υψηλή ποιότητα και τις μεγάλες διαφημιστικές δαπάνες κατάφεραν να αυξήσουν αισθητά την κατανάλωση τα τελευταία χρόνια. Υπάρχει αύξηση των εισαγωγών σε τυποποιημένες συσκευασίες ή σε χύμα μορφή , όπως επίσης υπάρχει και αύξηση των εξαγωγών του προϊόντος.

ΥΠΟΚΛΑΔΟΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΟΠΟΙΗΣΗΣ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΠΡΟΙΟΝΤΩΝ. Ο τομέας της μεταποιημένης τομάτας είναι καθαρά εξαγωγικός , αφού μόνο το 30 % της εγχώριας παραγωγής απορροφάται από την εσωτερική αγορά και το 70 % εξάγεται. Η χώρα μας εξάγει κυρίως

τοματοπολτό και είναι η δεύτερη σε παραγωγή και εξαγωγές χώρα της ευρωπαϊκής ένωσης μετά την Ιταλία.

Ο τομέας κονσερβοποίησης φρούτων είναι καθαρά εξωστρεφής , αφού η κατανάλωση μεταποιημένων φρούτων στην χώρα μας είναι χαμηλή λόγω της αφθονίας των νωπών φρούτων που υπάρχουν. Η χώρα μας είναι η πρώτη εξαγωγική χώρα στον κόσμο σε κονσέρβες ροδάκινου με σημαντικότερη παρουσία στην Ευρώπη και την Ιαπωνία. Σοβαρός ανταγωνισμός από ξένες χώρες δεν υπάρχει. Οι προοπτικές του υποκλάδου βραχυπρόθεσμα εκτιμώνται θετικές , μακροπρόθεσμα όμως διαφαίνονται κάποιες τάσεις κορεσμού.

Ο τομέας μεταποιημένων λαχανικών έχει περιορισμένες δραστηριότητες λόγω της ύπαρξης και αφθονίας των νωπών λαχανικών. Η κατανάλωση μεταποιημένων λαχανικών έχει ακολουθήσει πτωτική πορεία έτσι οι προοπτικές δεν είναι ιδιαίτερα καλές. Η ύπαρξη πολλών υποκατάστατων δεν αφήνει μεγάλα περιθώρια ανάπτυξης. Οι εξαγωγές δεν είναι πολλές διότι δεν είναι ανταγωνιστικά με τα προϊόντα που παράγουν οι ξένες χώρες , σημαντική είναι όμως η διείσδυση εισαγωγών κατεψυγμένων λαχανικών με σημαντικότερη παραγωγική μονάδα η ΜΠΑΡΜΠΙΑ ΣΤΑΘΗΣ Α.Ε. και την ΦΡΟΖΑ Α.Ε. οι οποίες κατέχουν το 80 % της αγοράς καλύπτοντας και το μεγαλύτερο μέρος της συνολικής παραγωγής.

ΥΠΟΚΛΑΔΟΣ ΕΛΑΙΟΛΑΔΟΥ. Η χώρα μας επίσης κατέχει την δεύτερη θέση στην παραγωγή της επιτραπέζιας ελιάς , μετά την Ισπανία , τόσο στον διεθνή χώρο όσο και στις εξαγωγές.

Το 60 % των εξαγωγών της χώρας μας σε έλαια τα λίπη αφορούν το ελαιόλαδο. Η χώρα μας μαζί με την Ιταλία και την Ισπανία κατατάσσεται στις πρώτες θέσεις των παγκόσμιων εξαγωγών

ελαιολάδου. Κύριος πελάτης μας είναι η Ε.Ε. που απορροφά πάνω από το 90 % και ακολουθούν οι Η.Π.Α.. Το κύριο ανταγωνιστικό προϊόν του ελαιολάδου στην εσωτερική αγορά είναι τα σπορέλαια.

Η παραγωγή ελληνικού ελαιολάδου το 1994 - 95 έφτασε τους 330.000 τόνους γεγονός που δίνει στην Ελλάδα την τρίτη θέση στην Ε.Ε.. Ο υποκλάδος των σπορέλαιων παρουσιάζει συνεχή εξέλιξη με σημαντικές επενδύσεις σε ήδη υπάρχουσες μονάδες.

ΥΠΟΚΛΑΔΟΣ ΑΛΕΥΡΩΝ. Παρουσιάζει υψηλές πωλήσεις και υψηλά καθαρά κέρδη. Στην δεκαετία 1970 η ελληνική αλευροβιομηχανία είχε κατακτήσει παγκοσμίως την δεύτερη θέση στις εξαγωγές αλεύρων , η κατάσταση όμως άλλαξε μετά την ένταξη στην Ε.Κ. , αφού καταργήθηκαν οι εθνικές ενισχύσεις , επιδοτήσεις και σημειώθηκε μεταβολή των τιμών της πρώτης ύλης. Έτσι σε περιορισμένα επίπεδα κινούνται οι εξαγωγές οι οποίες παρουσιάζουν μείωση κατά το 1979 ως 1992.

Αιτία της μείωσης των εξαγωγών είναι η ένταση του ανταγωνισμού στην διεθνή αγορά και οι υψηλές τιμές των ελληνικών προϊόντων σε σύγκριση με αυτές των ανταγωνιστριών χωρών. Η δυνατότητα εισόδου ξένων ή νέων μονάδων στον υποκλάδο είναι περιορισμένες καθώς δεν προβλέπονται αξιόλογες μεταβολές στην εγχώρια κατανάλωση αλεύρων τα προσεχή χρόνια. Εξάλλου η παραγωγή των ήδη υπάρχουσών μονάδων επαρκεί για την κάλυψη των αναγκών της χώρας.

Τα τελευταία χρόνια υπάρχουν σαφείς ενδείξεις ότι οι διαδικασίες συγκεντροποίησης στον κλάδο αυτό έχουν ενταθεί σημαντικά. Σύμφωνα με πρόσφατη μελέτη του JOBE , μόνον οι επιχειρήσεις του κλάδου που θα είναι κατάλληλα εξοπλισμένες για την

παραγωγή νέων ποικιλιών αλεύρων υψηλότερης ποιότητας θα επιβιώσουν στο νέο πλαίσιο λειτουργίας που διαμορφώνεται για τον κλάδο αλεύρων και δημητριακών.

ΥΠΟΚΛΑΔΟΣ ΟΣΠΡΙΩΝ. Παρουσιάζει σταθερή ετήσια αύξηση κατά 3% - 4% στην αγορά οσπρίων τα τελευταία χρόνια στην χώρα μας. Σήμερα η κατά κεφαλήν κατανάλωση οσπρίων στην Ελλάδα προσεγγίζει τα 5 Kg το χρόνο ενώ οι εκπρόσωποι του υποκλάδου πιστεύουν ότι τα προσεχή χρόνια θα αυξηθεί , διότι αποτελούν μια υγιεινή και σχετικά φθηνή τροφή.

Τα πράγματα όμως δεν είναι και τόσο θετικά , διότι από το 1986 και έπειτα η εγχώρια παραγωγή φασολιών μειώνετε σταδιακά.

ΥΠΟΚΛΑΔΟΣ ΑΡΤΟΠΟΙΪΑΣ. Τα τελευταία χρόνια βρίσκεται σε μια συνεχή εξέλιξη με αύξηση των πωλήσεων και αύξηση των καθαρών κερδών. Ο υποκλάδος αποτελείται από σύγχρονες μεταποιητικές μονάδες με πλήρη μηχανολογικό εξοπλισμό.

Δημιουργούνται αισιόδοξες προοπτικές ανάπτυξης των εξαγωγικών δραστηριοτήτων σε αγορές “ παρθένες ” σ’ αυτόν τον τομέα.

Η μελλοντική πορεία της ζήτησης αρτοπαρασκευασμάτων , αναμένεται να συνεχίσει τους θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης προηγούμενων χρόνων και λόγω της επενδυτικής δραστηριότητας , που είναι δυναμική , συγκεντρώνοντας το ενδιαφέρον των επενδυτών.

ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΖΑΧΑΡΗΣ. Είναι η μοναδική βιομηχανία παραγωγής στην χώρα μας που ικανοποιεί το μεγαλύτερο μέρος των αναγκών χωρίς να αντιμετωπίζει ουσιαστικό ανταγωνισμό. Τα τελευταία χρόνια

ή μικρή αναπροσαρμογή της τιμής των τεύτλων έχει ως συνέπεια την μείωση της εγχώριας παραγωγής ζαχαρότευτλων κατά 14% με αποτέλεσμα το υπόλοιπο μέρος των αναγκών να καλυφθεί με εισαγωγές .

Η ζάχαρη είναι χαρακτηριστικό προϊόν και η τιμή της προστατεύεται μέσα στην κοινότητα από μια σειρά δασμών, ούτως ώστε να μην γίνεται εισαγωγή ζάχαρης από τρίτες χώρες.

Η Ελληνική παραγωγή σοκολάτας είναι συγκεντρωμένη σε λίγες και καλά οργανωμένες βιομηχανικές επιχειρήσεις μεγάλου μεγέθους. Για τα προσεχή χρόνια αναμένεται αύξηση της συνολικής αγοράς σοκολάτας αλλά με αργούς ρυθμούς γεγονός που θα επιτείνει τον ανταγωνισμό μεταξύ των βιομηχανιών παραγωγής σοκολάτας και των εταιρειών εισαγωγής τέτοιων προϊόντων.

ΥΠΟΚΛΑΔΟΣ ΖΥΜΑΡΙΚΩΝ. Τα ελληνικά ζυμαρικά κατέχουν σημαντικό μερίδιο στον κλάδο είδη διατροφής, ένα μερίδιο ευάλωτο στις εισαγωγές ιταλικών κυρίως ζυμαρικών.

Στον τομέα αυτό δραστηριοποιούνται λίγες μεγάλες βιομηχανίες που ελέγχουν την αγορά με συνολικό μερίδιο πάνω από 80%.

Οι ελληνικές βιομηχανίες ζυμαρικών αν και χαρακτηρίζονται από υψηλό τεχνολογικό επίπεδο αντιμετωπίζουν αρκετές δυσκολίες και οι προσπάθειες θα πρέπει να συγκεντρωθούν στη βελτίωση του τεχνολογικού δυναμικού (ποιότητα πρώτης ύλης κ.ο.κ.), για να αντιμετωπιστεί ο ανταγωνισμός από την Ιταλία και να αναπτυχθεί η εξαγωγική δραστηριότητα.

Ο υποκλάδος των ζυμαρικών στον διεθνή χώρο είναι σχεδόν ταυτόσημος με την Ιταλική βιομηχανία ζυμαρικών.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ: Με όλα τα παραπάνω κατανοούμε ότι ο κλάδος ΕΙΔΗ ΔΙΑΤΡΟΦΗΣ αποτελεί στο σημαντικό και δυναμικό κλάδο για την ελληνική βιομηχανία και την θέση της στην διεθνή αγορά, εφόσον με την θετική του εξέλιξη, ενισχύει την ανταγωνιστικότητα των ελληνικών προϊόντων.

Όλοι σχεδόν οι υποκλάδοι του παρουσιάζουν σταδιακά μια αυξητική ή σταθερή πορεία και σε λίγες μόνο περιπτώσεις φθίνουσα.

2.2 Κλάδος ποτών

Ο κλάδος ποτών , είναι και αυτός ένας δυναμικός κλάδος της βιομηχανίας. Χαρακτηριστικό του κλάδου για το 1994 είναι η αύξηση των πωλήσεων , η οποία είναι η τρίτη κατά σειρά , υψηλότερη μεταξύ των κλάδων της βιομηχανίας. Είναι ο τρίτος κλάδος με το μεγαλύτερο ύψος κερδών. Ο δείκτης βιομηχανικής παραγωγής του κλάδου συνέχισε και το 1994 την ανοδική του πορεία , η οποία ήταν σταθερή την περίοδο 1988 - 1994. Όσον αφορά την αύξηση της παραγωγής του , στο σύνολο της βιομηχανίας κατέχει την τέταρτη θέση.

Τα τελευταία χρόνια οι επιχειρήσεις του κλάδου κατέβαλαν αξιόλογες προσπάθειες προκειμένου να ανταποκριθούν στα σύγχρονα δεδομένα και απαιτήσεις της Ε.Ε. , πραγματοποιώντας σοβαρές επενδύσεις προς την κατεύθυνση του εκσυγχρονισμού , της βελτίωσης των παραγόμενων προϊόντων , πετυχαίνοντας έτσι να ενισχυθεί σημαντικά η ανταγωνιστικότητά τους.

Από τις 116 εταιρείες του δείγματος , οι 76 κατά το 1994 ήταν κερδοφόρες , ενώ οι υπόλοιπες ζημιογόνες οι οποίες όμως πέτυχαν τον περιορισμό του αρνητικού τους αποτελέσματος. Οι μεγαλύτερες εταιρείες του κλάδου αντιπροσωπεύουν κατά το 1994 το 80 % των

πωλήσεων και το 93 % των καθαρών κερδών του κλάδου.

Η σημαντική αύξηση των καθαρών κερδών είχε σαν αποτέλεσμα την βελτίωση των δεικτών αποδοτικότητας ιδίων και συνολικών κεφαλαίων , με αποτέλεσμα να τον κατατάξει στους πρώτους κλάδους , σε απόδοση αυτών των δεικτών , στο σύνολο της βιομηχανίας.

Ο κλάδος ποτών παρουσιάζει σημαντική ανάπτυξη τα τελευταία χρόνια κυρίως σε ορισμένους υποκλάδους. Ειδικότερα , αιχμή της ανάπτυξης , που γνώρισε ο κλάδος αποτέλεσε ο υποκλάδος χυμών - αναψυκτικών - νερών.

ΥΠΟΚΛΑΔΟΣ ΟΙΝΟΠΝΕΥΜΑΤΩΔΩΝ ΠΟΤΩΝ. ο κλάδος αντιμετώπισε την πίεση της εισαγωγικής διείσδυσης προϊόντων. Η αύξηση της κατανάλωσης κρασιού στην ελληνική αγορά κατά το 1994 αποτελεί θετική εξέλιξη για τον υποκλάδο ο οποίος δείχνει να αντεπιτίθεται για την ανάκτηση των μεριδίων που έχασε τα τελευταία χρόνια.

Στον υποκλάδο έχει ολοκληρωθεί η διαδικασία συγκεντροποίησης στους τομείς της παραγωγής και διάθεσης των προϊόντων. Παρατηρείται τώρα και συγκέντρωση στα κανάλια διανομής όσον αφορά την διάθεση προϊόντων. Η εταιρεία ΜΕΤΑΞΑΣ κ. Η κ. Α.Α.Β.Ε. κατέχει κυρίαρχη θέση στην ελληνική αγορά. Στην εσωτερική αγορά τα περιθώρια περαιτέρω ανάπτυξης είναι λίγα. Υπάρχουν όμως σημαντικά περιθώρια ανάπτυξης σε αγορές του εξωτερικού για εξαγωγές (κυρίως Αν. Ευρώπη , Άπω Ανατολή , Λατινική Αμερική).

Ο υποκλάδος αυτός περιλαμβάνει την παραγωγή οινοπνεύματος και την παραγωγή απ' αυτό αλκοολούχων ποτών όπως ρούμι , ουϊσκυ

, κονιάκ , μπράντυ , τσικουδιά , τσίπουρο , ούζο , βότκα , λικέρ. Η ελληνική ποτοποιία αλκοολούχων ποτών βασίζεται κυρίως στην παραγωγή ούζου , διαφόρων προϊόντων σταφυλοπνεύματος ποτών , τύπου μπράντυ , λικέρ.

Στη χώρα μας το εμπορικό ισοζύγιο των αλκοολούχων ποτών είναι ελλειμματικό. Το μεγαλύτερο μέρος των ελληνικών εισαγωγών , προέρχεται από χώρες της Κοινότητας , το Ην. Βασίλειο και την Γαλλία. Η εξαγωγική δραστηριότητα είναι ανεπτυγμένη τα τελευταία χρόνια και αφορά ποτά τύπου μπράντυ και ούζο. Οι εταιρείες του υποκλάδου εμφάνισαν σημαντική αύξηση των πωλήσεων , ενώ η επέκταση του ρόλου και της παρουσίας των ελληνικών εταιρειών σε γειτονικές χώρες προβλέπεται ότι θα αποτελέσει την κινητήρια δύναμη ανάπτυξης του υποκλάδου στο μέλλον.

ΥΠΟΚΛΑΔΟΣ ΟΙΝΟΠΟΙΪΑΣ. Ο ανταγωνισμός που δέχεται το κρασί από τα υπόλοιπα αλκοολούχα ποτά και την μύρα καθώς και η αύξηση της τιμής του συντέλεσαν στην μείωση της κατανάλωσής του τα τελευταία χρόνια με μια ανάκαμψη 18 % το 1994 σε σχέση με το 1992. Οι εξαγωγές κρασιού αυξήθηκαν κατά 10 % το 1994 και κατευθύνονται προς την Ευρωπαϊκή Ένωση , Γερμανία , Βέλγιο , Αυστρία , Ολλανδία. Οι εισαγωγές κρασιού παρά την σημαντική άνοδό τους συνεχίζουν να βρίσκονται σε χαμηλά επίπεδα. Άλλωστε από πλευρά εμφιαλωμένων κρασιών εισαγομένων δεν παρουσιάζονται προβλήματα , αφού το “ παραδοσιακό κρασί ” αποδείχθηκε τελικά πιο ισχυρό από τα εισαγόμενα , ορισμένα από τα οποία προσφέρονται σε πολύ υψηλές τιμές και επιπλέον αντιμετωπίζουν προβλήματα συστηματικής διανομής σε ολόκληρη την ελληνική επικράτεια. Στο εξωτερικό , η διάθεση των ελληνικών κρασιών γίνεται με αρκετές

δυσκολίες και έχει επιτυχία κυρίως στη Γερμανία και σε πόλεις που κατοικούν έλληνες μετανάστες.

Στον υποκλάδο της οινοβιομηχανίας πέντε μεγάλες βιομηχανίες καλύπτουν το μεγαλύτερο μέρος της εγχώριας παραγωγής εμφιαλωμένων κρασιών. (ΜΠΟΥΤΑΡΗΣ , ΤΣΑΝΤΑΛΗΣ , ΑΧΑΪΑ - ΚΛΑΟΥΣ , ΚΑΜΠΙΑΣ και ΚΑΪΡ). Μικρά μερίδια διατηρούν επίσης οι συνεταιριστικές οργανώσεις , πολλές από τις οποίες κάνουν μεγάλες προσπάθειες να βελτιώσουν την ποιότητα του προϊόντος και την οργανωτική τους δομή ,για να αντιμετωπίσουν τον έντονο ανταγωνισμό και να διατηρήσουν την θέση τους στην αγορά.

ΥΠΟΚΛΑΔΟΣ ΖΥΘΟΠΟΪΑΣ - ΒΥΝΟΠΟΪΑΣ. Η αγορά της μπίρας είναι ένας δυναμικά αναπτυσσόμενος υποκλάδος , ο οποίος συγκεντρώνεται σε τρεις μεγάλες εταιρείες ΑΘΗΝΑΪΚΗ ΖΥΘΟΠΟΪΑ Α.Ε. , ΖΥΘΟΠΟΪΑ Β.Ε. Α.Ε. , LOWENBRAU HELLAS Α.Ε.. Ο τομέας αυτός στηρίχθηκε και αναπτύχθηκε σε μια διεθνή διάσταση , λόγω της συνεργασίας με πολυεθνικούς ομίλους.

Οι εξαγωγές μπίρας στο χώρο μας βρίσκονται σε χαμηλά επίπεδα , έχουν όμως αυξηθεί σημαντικά τα τελευταία χρόνια και κατευθύνονται στις Βαλκανικές , Αραβικές χώρες , Αμερική. Η επέκταση του υποκλάδου στις Βαλκανικές χώρες έγινε με την μορφή της άμεσης επένδυσης και των εξαγορών εγχώριων επιχειρήσεων στις χώρες αυτές.

Οι εισαγωγές μπίρας στην χώρα μας είναι υψηλότερες των αντίστοιχων εξαγωγών και προέρχονται από Γερμανία , Βέλγιο , Δανία , Ιταλία κ.α.

Αυξημένες ήταν οι πωλήσεις το 1994 , ενώ πρωταγωνιστής των κερδών είναι η “ ΑΘΗΝΑΪΚΗ ΖΥΘΟΠΟΪΑ Α.Ε. ”.

Η ζήτηση της μπίρας στην Ελλάδα έχει παρουσιάσει σημαντική αύξηση κατά την τελευταία δεκαετία και αντιπροσωπεύει το 23 % της συνολικής κατανάλωσης ποτών. Οι χαμηλές τιμές πώλησης της μπίρας , η διαφήμιση , τα διάφορα καταναλωτικά πρότυπα , η χαμηλή περιεκτικότητα σε αλκοόλ , ευνοούν την κατανάλωσή της. Έτσι η κατανάλωσή της αναμένεται να συνεχίσει τους αυξητικούς ρυθμούς των τελευταίων χρόνων.

ΕΜΦΙΑΛΩΜΕΝΑ ΝΕΡΑ - ΧΥΜΟΙ - ΑΝΑΨΥΚΤΙΚΑ. Ο υποκλάδος των εμφιαλωμένων νερών καλύπτει την αγορά των μεταλλικών , επιτραπέζιων , ανθρακούχων και μη νερών. Οι προοπτικές του υποκλάδου ,δεδομένης της καλής ποιότητας των ελληνικών νερών και της στροφής των καταναλωτών προς προϊόντα υγιεινής διατροφής , εμφανίζονται θετικές.

Όμως οι μικρές μη οργανωμένες επιχειρήσεις του τομέα αντιμετωπίζουν έντονα προβλήματα , η επίλυση και η ένταση των οποίων θα καθορίσει την παραπέρα πορεία του κλάδου.

Σημαντική ανάπτυξη παρουσιάζει την τελευταία πενταετία η αγορά χυμών και αναψυκτικών κατά την εξεταζόμενη περίοδο. Οι εισαγωγές χυμών αφορούν συμπυκνωμένους χυμούς , που χρησιμοποιούνται σαν πρώτη ύλη και προέρχονται κυρίως από χώρες της Ε.Ε.. Οι εξαγωγές χυμών κατευθύνονται προς τις χώρες της Αν. Ευρώπης.

Η αγορά αναψυκτικών σημείωσε μέση ετήσια αύξηση 2,5 % κατά το 1990 - 1994 γεγονός που οφείλεται στην ισχυρή διαφημιστική παρουσία των εταιρειών αυτών , στις καινοτομίες , στην συνεχή ανανέωση με καινούργια προϊόντα. Οι εξαγωγές αναψυκτικών παρουσιάζουν σημαντική αύξηση και κατευθύνονται σε χώρες εκτός Ε.Ε. , ενώ οι εισαγωγές προέρχονται από χώρες της Ε.Ε..

Τα οικονομικά στοιχεία του υποκλάδου , βρίσκονται σε ικανοποιητικά επίπεδα και βελτιώνονται διαχρονικά τα τελευταία χρόνια. Η αγορά χυμών - αναψυκτικών ακολούθησε σταθερή ανοδική πορεία με προοπτικές θετικές , αφού υπάρχουν περιθώρια ανάπτυξης της αγοράς και επέκτασης της κατανάλωσης χυμών - αναψυκτικών.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ : Έπειτα από την παραπάνω ανάλυση του κλάδου ποτά , διαπιστώνουμε ότι είναι και αυτός ένας δυναμικά εξελισσόμενος κλάδος της ελληνικής βιομηχανίας με αυξημένες πωλήσεις και σημαντικά κέρδη. Ιδιαίτερα στους υποκλάδους της μπύρας και των χυμών - αναψυκτικών οι οποίοι παρουσιάζουν ευνοϊκή εξέλιξη και καθιστούν έτσι την παρουσία της ελληνικής ποτοβιομηχανίας σε ανταγωνιστική θέση στην διεθνή αγορά. Ένας ακόμα κλάδος που επιβεβαιώνει την εξέλιξη της μεταποίησης στην χώρα μας , με θετικές προοπτικές.

2.3 Κλάδος καπνού

Ο καπνός είναι ένα από τα πλέον σημαντικά γεωργικά προϊόντα της χώρας μας , ενώ η ελληνική καπνοβιομηχανία αποτελεί έναν παραδοσιακό κλάδο της μεταποίησης. Η Ελλάδα είναι η πρώτη καπνοπαραγωγός χώρα στην Ε.Ε. , καταλαμβάνει την 8^η θέση σε παγκόσμιο επίπεδο και είναι η 5^η μαζί με την Ιταλία , μεγαλύτερη εξαγωγέας καπνού παγκοσμίως.

Ο κλάδος καπνού ήταν ο κλάδος με την μεγαλύτερη αύξηση του δείκτη παραγωγής το 1994 σε σχέση με τον προηγούμενο χρόνο , αφού σημείωσε αύξηση 15 % μετά από δυο χρόνια μειώσεων. Στην περίοδο 1990 - 94 ο δείκτης παραγωγής του κλάδου αυτού βρίσκεται σε επίπεδα υψηλότερα σε σύγκριση με τον αντίστοιχο δείκτη του

συνόλου της βιομηχανίας. Οι όποιες προοπτικές για αύξηση παραγωγής συνδέονται με εξαγωγές οι οποίες έχουν αυξηθεί με γρήγορο ρυθμό τα τελευταία χρόνια.

Ο κλάδος καπνού συγκεντρώνει κατά το 1994 το 3,5 % των απασχολούμενων κεφαλαίων , το 3 % των πωλήσεων και το 8 % των καθαρών κερδών στο σύνολο της βιομηχανίας. Είναι ο δεύτερος με την μικρότερη αύξηση των πωλήσεων ενώ κατέχει την 7^η θέση μεταξύ των κλάδων με τα υψηλότερα καθαρά κέρδη. Το 1994 οι πωλήσεις και τα καθαρά κέρδη αυξήθηκαν κατά 3,4 % και 3,5 % αντίστοιχα.

Ο διεθνής ανταγωνισμός , η μείωση των πριμοδοτήσεων , η κατάργηση των εξαγωγικών επιδοτήσεων , οι ποσοστώσεις στην παραγωγή , η καπνική πολιτική των Η.Π.Α. , τα τεράστια αποθέματα καπνού , επηρεάζουν τον υποκλάδο επεξεργασίας φύλλων καπνού.

Παρά τον ανταγωνισμό των ελληνικών σημάτων από τα εισαγόμενα σήματα και τη σχετική αντικαπνιστική εκστρατεία , οι προοπτικές για τις εταιρείες παραγωγής τσιγάρων εκτιμώνται θετικές , αφού η ελληνική καπνοβιομηχανία βελτίωσε την θέση της στην διεθνή αγορά , αναπτύσσοντας επιθετική εμπορική πολιτική σε αγορές του εξωτερικού και κατακτώντας ισχυρές θέσεις στις μεγάλες κυρίως αγορές της Αν. Ευρώπης.

Ο καπνός αποτελεί μια από τις δυναμικότερες καλλιέργειες για την οικονομία μας , αντιπροσωπεύοντας το 2 % του Α.Ε.Π. , ενώ παράλληλα από τις εξαγωγές καπνού εισρέουν στην χώρα μας μεγάλα ποσά συναλλάγματος.

Κάποια από τα προβλήματα του κλάδου είναι τα εξής : μείωση του αριθμού καπνοπαραγωγών , σταδιακή μείωση των πριμοδοτήσεων , κατάργηση εξαγωγικών επιδοτήσεων , ανταγωνισμός των ελληνικών

ποικιλιών ανατολικού τύπου από τα αντίστοιχα τουρκικά , αντικαπι-
στική πολιτική των Η.Π.Α. , έλλειψη επαρκούς συντονισμού μεταξύ
των επιχειρήσεων του κλάδου.

Το εμπορικό ισοζύγιο του καπνού σε φύλλα είναι πλεονασ-
ματικό ενώ ακολουθεί φθίνουσα πορεία από το 1990 και μετά.

Τέλος πραγματοποιούνται και εισαγωγές ορισμένων ειδών καπνού σε
χαμηλά όμως επίπεδα από την Ινδία , την Κίνα , την Βραζιλία κ.α.. Η
διεθνής καπναγορά είναι σε ποσότητα υπερεπαρκής και σημειώνεται
αύξηση της παγκόσμιας κατανάλωσης καπνού σε φύλλα , σε
σημαντικότερους όμως ρυθμούς σε σχέση με την παραγωγή.

Ο υποκλάδος τσιγάρων και πούρων έχει εισέλθει σε μια έντονη
φάση αναδιοργάνωσης και ανασυγκρότησης με κύρια χαρακτηριστικά
την αύξηση των επενδύσεων και τον εξαγωγικό προσανατολισμό.

Η σημερινή εξαγωγική επέκταση αναμένεται να συναντήσει ισχυρό
ανταγωνισμό στο μέλλον. Για να μπορέσει να αντεπεξέλθει στον
ανταγωνισμό αυτό η ελληνική καπνοβιομηχανία θα πρέπει όχι μόνο να
εκσυγχρονιστεί αλλά και να διαφοροποιήσει τις αγορές και τα
προϊόντα της αυξάνοντας την παραγωγή ελαφρών καπνών και
τσιγάρων και εδραιώνοντας τα σήματα της σε Ελλάδα και εξωτερικό.
θα πρέπει να δημιουργήσει νέες συνεργασίες και να ισχυροποιήσει
τους δεσμούς της με τις διεθνείς εταιρείες του κλάδου.

2.4 Κλάδος μαρμάρων

Είναι ένας κατεξοχήν εξαγωγικός κλάδος. Η Ελλάδα συγκατα-
λέγεται μεταξύ των κυριοτέρων μαρμαροπαραγωγών χωρών του
κόσμου. Ο κλάδος αυτός χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη πολλών
σχετικά μικρών επιχειρήσεων και ορισμένων μεγάλων.

Συγκεκριμένα , σύμφωνα με σχετική μελέτη του JOBE , ο αριθμός των επιχειρήσεων του κλάδου υπολογίζεται σε 4.000 περίπου , οι οποίες απασχολούν συνολικά σε όλες τις δραστηριότητές τους περισσότερους από 60.000 εργαζόμενους.

Οι εισαγωγές προϊόντων του κλάδου αυτού είναι ουσιαστικά ασήμαντες , αφού δεν προσεγγίζουν ούτε το 1 % της εγχώριας αγοράς. Τον τελευταίο όμως , καιρό , παρατηρείται αυξημένη εισαγωγική διείσδυση από την Τουρκία.

Οι εξαγωγές του κλάδου παρουσιάζουν συνεχή αυξητική πορεία και για το 1994 προσδοκάται ότι θα προσεγγίσουν τις 300 χιλ. κ.μ. παρουσιάζοντας αύξηση 320 % σε σχέση με το 1980.

Η καθετοποίηση της παραγωγικής διαδικασίας και οι υψηλές επενδύσεις εκσυγχρονισμού , που αναλήφθηκαν τα τελευταία χρόνια , έχουν δημιουργήσει ικανοποιητικές συνθήκες όσον αφορά την ανταγωνιστική θέση του κλάδου στην εγχώρια και στην διεθνή αγορά.

Όμως η αναπτυξιακή πορεία του κλάδου αντιμετωπίζει ακόμα και σήμερα σημαντικά θεσμικά προβλήματα. Οι επιχειρήσεις διαμαρτύρονται ότι υπάρχει καθυστέρηση στην έκδοση αδειών έρευνας και εκμετάλλευσης η οποία έχει οδηγήσει σε στενότητα πρώτης ύλης που μειώνει την ανταγωνιστικότητα των ελληνικών προϊόντων. Πρόβλημα επίσης υπάρχει από την υποχρέωση κατάθεσης εγγυητικής επιστολής ύψους 250.000 δρχ. ανά στρέμμα για την εκμετάλλευση λατομείων. Ο ρυθμός προώθησης των προϊόντων του κλάδου στην εγχώρια αγορά είναι αργός , καθώς οι μεγάλες επιχειρήσεις του κλάδου έχουν στραμμένο το ενδιαφέρον τους στην αύξηση της εξαγωγικής τους δραστηριότητας.

2.5 Κλάδος κλωστοϋφαντουργίας

Αποτελεί έναν κλάδο ζωτικής σημασίας για την ελληνική βιομηχανία. Ανήκει στους κατεξοχήν παραδοσιακούς κλάδους της ελληνικής οικονομίας , από τον οποίο προέρχονται τα 35 % περίπου των ελληνικών εξαγωγών βιομηχανικών προϊόντων. Κυρίαρχο στοιχείο εξακολουθεί να είναι η ύπαρξη ενός μεγάλου πλήθους επιχειρήσεων μικρομεσαίου μεγέθους στον κλάδο.

Η διαδικασία συγκεντροποίησης της παραγωγής στο κλάδο εντατικοποιήθηκε ιδιαίτερα στη δεκαετία του 1990. Ο τομέας κλωστοϋφαντουργίας και ένδυσης αντιπροσωπεύει το 23 % του ακαθάριστου προϊόντος της βιομηχανίας , απασχολεί το 28 % των εργαζομένων στην μεταποίηση και αντιπροσωπεύει το 50 % των εξαγωγών μας σε βιομηχανικά και βιοτεχνικά προϊόντα και το 24 % των συνολικών εξαγωγών της χώρας μας.

Πρόκειται για έναν κλάδο έντασης κεφαλαίου , όπως εξελίχθηκε τα τελευταία χρόνια με θετική επενδυτική δραστηριότητα , αυξανόμενη όμως εισαγωγική διείσδυση.

Μετά από σειρά ετών (1988 - 1994) πτώσης της παραγωγής , με γρήγορους ρυθμούς το 1994 δημιουργούνται ορισμένες προϋποθέσεις συγκράτησης της πτώσης και σταθεροποίησης της παραγωγής.

Η εισαγωγική διείσδυση στον τομέα αυξάνεται , ενώ η εξαγωγική επίδοση ελαφρά βελτιώνεται το 1994 , γεγονός που οφείλεται στην θεαματική αύξηση των εξαγωγών εκκοκκισμένου βαμβακιού.

Σύμφωνα με τα στοιχεία του JOBE για την κλωστοϋφαντουργία υπάρχουν ενδείξεις ότι η επενδυτική δραστηριότητα στον κλάδο αναζωπυρώνεται. Η μεταβολή της επενδυτικής δαπάνης στο κλάδο το

1994 σε σχέση με προηγούμενα έτη εκτιμάται ότι αυξήθηκε κατά 13 %. Η ανάγκη ουσιαστικής αύξησης της επενδυτικής δραστηριότητας έχει καταστεί επιτακτική περισσότερο από ποτέ άλλοτε. Οι επιχειρήσεις του κλάδου προγραμματίζουν επενδύσεις με στόχο κυρίως την διεύρυνση της παραγωγικής δυναμικότητας , με αντικατάσταση του υφιστάμενου κεφαλαιουχικού εξοπλισμού , σκοπεύουν στην παραγωγή νέων προϊόντων , και την βελτίωση των μεθόδων παραγωγής.

Οι μεγαλύτερες εταιρείες του κλάδου είναι όλες κερδοφόρες με αυξημένες πωλήσεις κατά 10 % και πραγματοποίηση καθαρών κερδών κατά 50 % αυξημένα. Οι μικρομεσαίες και οι λιγότερο καλά οργανωμένες και δικτυωμένες επιχειρήσεις αντιμετωπίζουν σημαντικά προβλήματα στον τομέα αυτό , εξαιτίας του πολύ υψηλού κόστους χρήματος στον τραπεζικό δανεισμό. Σε μια τέτοια κατάσταση δημιουργούνται φαινόμενα βιομηχανίας δύο ταχυτήτων , όπου υπάρχει από την μια μεριά ένας σημαντικός αριθμός επιχειρήσεων που αναπτύσσονται δυναμικά και έχουν ικανοποιητική κερδοφορία και από την άλλη υπάρχει ένα πλήθος παραγωγικών μονάδων που αγωνίζονται να αντιμετωπίσουν τις δύσκολες καταστάσεις χωρίς αξιόλογες προοπτικές επιτυχίας. Αποτέλεσμα είναι αναπόφευκτα η αύξηση της συγκεντρωτικότητας της παραγωγής και των εξαγωγών σ' ένα πολύ μικρότερο αριθμό επιχειρήσεων.

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο ο κλάδος της κλωστοϋφαντουργίας κατέχει σημαντική θέση όσον αφορά την παραγωγή και την απασχόληση στο χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Τα τελευταία χρόνια πλήττεται από την σημειωθείσα πτώση της ζήτησης και από τον σκληρό ανταγωνισμό από προϊόντα τρίτων

χωρών (Ανατολική Ασία , Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη). Ο ανταγωνισμός αυτός εκδηλώθηκε με σημαντική αύξηση των εισαγωγών της Ε.Ε. σε νήματα και υφάσματα με τιμές πολύ κάτω του κόστους παραγωγής των βιομηχανιών της Ευρώπης. Η λύση για την βελτίωση της ανταγωνιστικότητας βρίσκεται κυρίως στα χέρια των επιχειρήσεων που πρέπει να φροντίσουν για εκσυγχρονισμό για ενδεχόμενες συνεργασίες , συγχωνεύσεις για αναδιάρθρωση και προσαρμοστικότητα , παράγοντες που επηρεάζουν την ανταγωνιστικότητα.

Σημαντικό ρόλο παίζουν επίσης τα υπάρχοντα δίκτυα διανομής , στα οποία οι επιχειρήσεις που έχουν τον έλεγχο έχουν την δυνατότητα να ασκούν σημαντική διαπραγματευτική δύναμη εις βάρος των μικρομεσαίων επιχειρήσεων του κλάδου. Στόχος των ευρωπαϊκών αρχών είναι το άνοιγμα νέων αγορών , και η εντατικοποίηση των ελέγχων για την αντιμετώπιση εμπορικών πρακτικών που διαταράσσουν τον διεθνή ανταγωνισμό.

Η ευρωπαϊκή παραγωγή κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων συγκεντρώνεται κυρίως στην Ιταλία , Γερμανία , Γαλλία , Αγγλία. Στην κλωστοϋφαντουργία απασχολούνται 1,5 εκατομμύριο εργαζόμενοι στον χώρο της Ε.Ε..

Η χώρα μας πρέπει να παραδειγματιστεί από τις περισσότερες χώρες της Ε.Ε. και να ασκήσει κλαδική βιομηχανική πολιτική με στόχο την διαφοροποίηση και βελτίωση της ποιότητας των προϊόντων , την χρησιμοποίηση νέων τεχνολογιών , νέες πολιτικές Marketing και Management.

Συμπερασματικά θα λέγαμε , ότι το 1994 ήταν μια καλή χρονιά για τις μονάδες του κλάδου. Υπήρξαν σημαντικές συγκυρίες όπως αυξημένη ζήτηση βαμβακιού διεθνώς , υψηλή τιμή νημάτων , που ευνόησαν τις

ελληνικές επιχειρήσεις και πραγματοποίησαν υψηλά κέρδη , οι μεγάλες κυρίως μονάδες του κλάδου.

ΥΠΟΚΛΑΔΟΙ ΕΝΔΥΣΗΣ & ΥΠΟΔΗΣΗΣ. Είναι οι κυριότεροι υποκλάδοι του τομέα. Πιο συγκεκριμένα :

Η ευρωπαϊκή ένωση είναι μια από τις μεγαλύτερες παγκόσμια αγορές προϊόντων ένδυσης - υπόδησης. Η διεθνής ανταγωνιστικότητα του κλάδου αυτού μειώθηκε σημαντικά την περασμένη δεκαετία με αποτέλεσμα όλο και μεγαλύτερο τμήμα της αυξανόμενης κατανάλωσης να καλύπτεται με εισαγωγές προϊόντων από τρίτες χώρες. Οι προοπτικές των υποκλάδων στην Ε.Ε. εξαρτώνται κυρίως από την έκταση στην οποία θα εφαρμοστούν νέες τεχνολογίες με σκοπό την μείωση του εργατικού κόστους καθώς και από την έμφαση που πρέπει να δοθεί στο Marketing και στη γρήγορη ανταπόκριση στις προτιμήσεις του καταναλωτικού κοινού.

Οι υποκλάδοι ένδυσης - υπόδησης αντιμετωπίζουν σημαντικά προβλήματα τα τελευταία χρόνια. Κάποιες δε , επιχειρήσεις αντιμετωπίζουν συνθήκες κρίσης.

Επιτακτική λοιπόν είναι η ανάγκη λήψης σοβαρών μέτρων για την αντιμετώπιση των δύσκολων συγκυριών στις αγορές εσωτερικού και εξωτερικού δεδομένου ότι αποτελούν μέρος ενός κλάδου ζωτικής σημασίας για την ελληνική οικονομία και την διεθνή οικονομία.

Οι ως τώρα κλάδοι που περιγράψαμε , αποτελούν θα λέγαμε κλάδους της ελληνικής μεταποίησης , κλάδοι που κάνουν αισθητή την παρουσία της ελληνικής βιομηχανίας στην διεθνή αγορά και ανταγωνίσιμη με άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Υπάρχουν όμως και κάποιοι άλλοι κλάδοι παραδοσιακοί και σημαντικοί για την ελληνική οικονομία οι οποίοι βρίσκονται σε μια

κατάσταση ύφεσης τα τελευταία χρόνια.

Θα εξετάσουμε λοιπόν τους πιο αντιπροσωπευτικούς απ' αυτήν την κατηγορία την θέση που κατέχουν στην ελληνική μεταποίηση και την διεθνή αγορά.

Τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τους λόγους που οδήγησαν σ' αυτή την κατάσταση και προτεινόμενες λύσεις αντιμετώπισης των δυσχερειών.

2.6 Κλάδος ξύλου - φελλού

Ο κλάδος ξύλου αποτελεί ένα παραδοσιακό κλάδο της ελληνικής μεταποίησης που βρίσκεται σε μια παρατεταμένη κατάσταση ύφεσης την τελευταία δεκαπενταετία. Η ζήτηση των προϊόντων του κλάδου εξαρτάται από την οικοδομική δραστηριότητα με αποτέλεσμα ο κλάδος να υφίσταται τις μακροχρόνιες διαρθρωτικές επιπτώσεις της κρίσης της οικοδομής. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Ε.Σ.Υ.Ε. ο δείκτης παραγωγής του ξύλου και των προϊόντων ξυλείας ήταν μειωμένος κατά 9 % το 1994 σε σχέση με το 1993.

Η μείωση της παραγωγής το 1994 ήταν καθολική σ' όλους τους επιμέρους τομείς του κλάδου. Εξίσου σημαντική ήταν η πτώση στην παραγωγή των επιχειρήσεων που ασχολούνται με την κατασκευή φελλού και ειδών από φελλό.

Ο δείκτης παραγωγής του κλάδου βρίσκεται σε χαμηλότερα επίπεδα από τα αντίστοιχα του συνόλου της βιομηχανίας κατά την περίοδο 1988 - 1994.

Ο κλάδος ξύλου παρουσιάζει τα εξής : Ελλειμματικό και σταθερά αυξανόμενο ισοζύγιο , υψηλό βαθμό συγκέντρωσης και κάθετοποίησης σε σχέση με το σύνολο της μεταποίησης , χαμηλό κόστος

εργασίας , περιορισμένη συμμετοχή πρώτων υλών στην αξία των παραχθέντων προϊόντων και μεγάλη ένταση επενδυτικής δραστηριότητας , αλλά μικρότερο μέγεθος επενδύσεων ανά παραγωγική μονάδα. Η ζήτηση για τα προϊόντα βιομηχανίας ξύλου εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την οικοδομή , την βιομηχανία κατασκευών και την βιομηχανία επίπλου.

Τέλος από τις καταναλωτικές συνήθειες.

Επειδή τα βασικά συμπεράσματα για τον κλάδο ξύλου αφορούν όλους τους επιμέρους τομείς τα βασικά χαρακτηριστικά και οι προοπτικές αυτών αντιμετωπίζονται συνολικά στα πλαίσια αυτού του κλάδου.

Η σημαντικότερη μορφή ανταγωνισμού είναι ο ανταγωνισμός των τιμών , ενώ εξίσου σημαντικό ρόλο παίζει η ποιότητα των προσφερόμενων προϊόντων.

Γενικά το κόστος παραγωγής της βιομηχανίας ξύλου είναι υψηλό και επιδρά καθοριστικά στην διαμόρφωση των τιμών.

Στον κλάδο ξύλου οι Η.Π.Α. κυριαρχούν διεθνώς με παραγωγή υπερδιπλάσια απ' τις άλλες μεγάλες χώρες (Γερμανία - Γαλλία).

Στην Ευρωπαϊκή Ένωση η παραγωγή ύστερα από πτώση 14 % το πρώτο ήμισυ της δεκαετίας 1980 ανακάμπτει και αυξάνεται κατά 53 % την περίοδο 1985 - 1993. Αντίθετα η απασχόληση μειώνεται και το 1993 βρίσκεται σε επίπεδα χαμηλότερα του 1983. Τέλος στις αναπτυσσόμενες χώρες παρατηρείται υψηλός ρυθμός τόσο στην παραγωγή όσο και στην απασχόληση.

Ο κλάδος του ξύλου στην Ε.Ε. βρίσκεται στην τρίτη θέση διεθνώς ύστερα από τις Η.Π.Α. και την Ιαπωνία.

Οι δεκαπέντε (15) από τις μεγαλύτερες εταιρείες του κλάδου

παρουσιάζουν ζημιές σημαντικού ύψους , ενώ οι πωλήσεις μειώνονται αισθητά. Οι δείκτες αποδοτικότητας ιδίων και συνολικών κεφαλαίων παραμένουν αρνητικοί και βρίσκονται στα χειρότερα επίπεδα απ' αυτά του συνόλου της βιομηχανίας.

Αντίθετα συμβαίνει με τον δείκτη δανειακής επιβάρυνσης που βρίσκεται σε καλύτερα επίπεδα.

Συμπερασματικά , ο κλάδος συνεχίζει να βρίσκεται σε δυσχερή θέση , αλλά είναι πιθανόν να εμφανίσει βελτίωση στο μέλλον. Οι προσδοκίες για την αναθέρμανση της ζήτησης στον κλάδο αυτό στην ελληνική αγορά συνδέονται άμεσα με την αναθέρμανση της οικοδομής καθώς και την εκτέλεση έργων. Εξάλλου ένας ικανός αριθμός μεσαίων επιχειρήσεων του κλάδου συνεχίζει να εκσυγχρονίζεται και να επενδύει υπολογίζοντας στην ανάπτυξη μεγαλύτερης εξαγωγικής δραστηριότητας.

Η σημαντική επενδυτική δραστηριότητα του κλάδου διαπιστώνεται και από το γεγονός ότι ο κλάδος ξύλου - φελλού κατέχει την τρίτη θέση μεταξύ των κλάδων της βιομηχανίας με την μεγαλύτερη αύξηση παγίων το 1994.

Τα προϊόντα φελλού εμφανίζουν τάσεις συρρίκνωσης λόγω της υποκατάστασής τους από άλλα προϊόντα.

2.7 Κλάδος χάρτου

Τα δεδομένα που συνθέτουν την σημερινή πραγματικότητα για τον κλάδο της ελληνικής χαρτοβιομηχανίας είναι τα εξής :

- Διατήρηση των τιμών της χαρτόμαζας σε πολύ υψηλά επίπεδα.
- Χαμηλός και επιβραδυνόμενος βαθμός εξαγωγικής επίδοσης.
- Ανάγκη για υψηλού κόστους επενδύσεις για την ανανέωση της

τεχνολογίας.

Η χαρτοποιία έχει να αντιμετωπίσει την επίθεση της “ περιβαλλοντικής αντίληψης ”. Η καλλιέργεια και η προώθηση οικολογικών αντιλήψεων σχετικά με την εναντίωση στην καταστροφή των δασών και την προτροπή του καταναλωτικού κοινού σε προϊόντα προερχόμενα από ύφασμα ή ανακυκλωμένο χαρτί αναμφισβήτητα δυσχεραίνουν την δραστηριότητα της χαρτοποιίας στο χώρο της αγοράς των καταναλωτικών προϊόντων.

Αποτέλεσμα όλων αυτών είναι η επιβάρυνση της χαρτοβιομηχανίας με το υψηλό κόστος παραγωγής λόγω των υψηλών τιμών της πρώτης ύλης και της ανάγκης για συνεχείς επενδύσεις σε τεχνολογικό εξοπλισμό. Ο τεχνολογικός εξοπλισμός του κλάδου κρίνεται ικανοποιητικός και τα εγχώρια προϊόντα ανταγωνιστικά. Επίσης η εγχώρια παραγωγή του κλάδου δεν παρουσιάζει σημαντικές διαφορές σε ποιότητα και τιμές πρώτων υλών σε σύγκριση με την Ευρωπαϊκή.

Ο δείκτης παραγωγής του κλάδου χαρτιού παρουσίασε στο διάστημα 1988 - 94 στασιμότητα , ήταν όμως υψηλότερος όλα τα χρόνια σε σύγκριση με τον αντίστοιχο δείκτη του συνόλου της βιομηχανικής παραγωγής. Οι εξαγωγές μας κατευθύνονται κυρίως προς τις χώρες της Μ.Ανατολής. Οι εισαγωγές μας ακολουθούν αυξητική πορεία οι οποίες ευνοούνται από το γεγονός ότι οι χώρες της Αν. Ευρώπης εξάγουν τα προϊόντα του κλάδου στην χώρα μας σε πολύ χαμηλές τιμές.

Από τις 95 εταιρείες του κλάδου οι 73 ήταν κερδοφόρες το 1994 , ενώ οι ζημιογόνες εταιρείες του κλάδου επιδείνωσαν την θέση του το 1994 , αφού περιόρισαν τις πωλήσεις τους κατά 35 % και αύξησαν τις

ζημιές τους κατά 71 %.

Το 1994 οι πωλήσεις αυξήθηκαν κατά 9 % ενώ τα καθαρά κέρδη μειώθηκαν κατά 22 %. Διότι η ένταση του ανταγωνισμού , η προσπάθεια για περιορισμό των εισαγωγών τελικών προϊόντων συγκράτησαν τις τιμές στα επίπεδα του 1993 με επιπτώσεις στον δείκτη κερδοφορίας.

Όλοι οι δείκτες του κλάδου σημείωσαν χειροτέρευση κατά το 1994. Η επενδυτική δραστηριότητα που αναπτύχθηκε την ίδια χρονιά ήταν αρκετά σημαντική αφού τα καθαρά πάγια των εταιρειών του κλάδου αυξήθηκαν κατά 13 %.

Η σημερινή συγκυρία και οι διαφαινόμενες τάσεις κυρίως όσον αφορά τις τιμές των πρώτων υλών , που δεν προβλέπεται να μειωθούν για τα επόμενα δύο χρόνια δεν μας επιτρέπουν να είμαστε ιδιαίτερα αισιόδοξοι για τις προοπτικές του κλάδου.

Οι μακροχρόνιες δυνατότητες εξαρτώνται από τον εκσυγχρονισμό του παραγωγικού εξοπλισμού και την αναδιάρθρωση του καθώς και από την εξειδίκευση της παραγωγής του κλάδου σε προϊόντα με καλές προοπτικές ζήτησης. Παρά τα προβλήματα που αντιμετωπίζει γενικά ο κλάδος ευνοϊκές προοπτικές διαγράφονται για τον υποκλάδο των χάρτινων υλικών συσκευασίας , αφού είναι έντονη η στροφή σε διεθνή κλίμακα προς οικολογικές συσκευασίες.

2.8 Κλάδος γουναρικών - δέρματος

Ο κλάδος δέρματος - γουναρικών αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα και βρίσκεται σε παρατεταμένη κρίση η οποία συνεχίζεται μέχρι σήμερα.

Η διεθνής ανταγωνιστικότητα του κλάδου έχει πληγεί σοβαρά από τα

προϊόντα των χωρών της Ν.Α. Ασίας. Ελπίδες ανάκαμψης για τον κλάδο αποτελεί η αύξηση των εξαγωγών γουναρικών στην αγορά της Ρωσίας και των πρώην Σοβιετικών δημοκρατιών.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της απογραφής βιομηχανίας για το 1988 ο κλάδος χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη μικρών μονάδων αφού το 88 % των μονάδων απασχολεί μέχρι 5 άτομα. Ο δείκτης παραγωγής του κλάδου την περίοδο 1988 - 1994 βρίσκεται σε σημαντικά χαμηλότερα επίπεδα από τον αντίστοιχο δείκτη του συνόλου της βιομηχανίας και ακολουθεί πτωτική πορεία.

Ο κλάδος δέρματος είναι ένας παραδοσιακός κλάδος της βιομηχανίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Παρά την έκθεσή του σε αυξημένο και συχνά αθέμιτο ανταγωνισμό από τις αναπτυσσόμενες χώρες ο κλάδος του δέρματος εξακολουθεί να διατηρεί την πρωταρχική του θέση στην παγκόσμια βιομηχανία. Οι προοπτικές για τον κλάδο δεν φαίνονται ιδιαίτερα αισιόδοξες αφού η παραγωγή των Ευρωπαϊκών βιομηχανιών δέρματος δεν αναμένεται να αυξηθεί τα επόμενα χρόνια. Η ζήτηση εκτιμάται ότι θα είναι στάσιμη ενώ θα ενταθεί ο ανταγωνισμός των αναπτυσσόμενων χωρών τόσο στην αγορά πρώτων υλών όσο και στις αγορές προϊόντων δέρματος.

Θετική εξέλιξη για τον κλάδο ήταν η αύξηση των πωλήσεων το 1994. Η άνοδος αυτή και μάλιστα με ρυθμό υψηλότερο του πληθωρισμού οφείλεται σε αυξημένη εξαγωγική δραστηριότητα.

Η μετεγκατάσταση, η συνένωση και ο εκσυγχρονισμός των βυρσοδεψείων καθώς επίσης και η δημιουργία επώνυμων προϊόντων υψηλής ποιότητας στον υποκλάδο της γούνας είναι δυνατό να ανατρέψουν την πτωτική πορεία του κλάδου. Για τον υποκλάδο του δέρματος κύριοι μοχλοί ανάπτυξης του αποτελούν η έρευνα, ο τεχνολογικός εκσυγχρο-

νισμός , ενώ ο υποκλάδος κατασκευής δερμάτινων ειδών έχει φτάσει σε καλά επίπεδα ώστε να μπορεί να ανταγωνίζεται τις Ευρωπαϊκές χώρες.

2.9 Κλάδος φαρμακοβιομηχανίας

Σοβαρές ανακατατάξεις στον κλάδο παραγωγής / εμπορίας φαρμάκων και παραφαρμακευτικών προϊόντων προκαλεί η συνεχής ισχυροποίηση των μεγάλων επιχειρήσεων του κλάδου , οι οποίες επεκτείνονται με ταχείς ρυθμούς , επιδιώκοντας να καταστούν κυρίαρχοι της αγοράς. Με συνεχείς επενδύσεις εκσυγχρονισμού , συστηματική προσπάθεια διεύρυνσης των δικτύων πωλήσεων και παροχή πιστωτικών διευκολύνσεων , οι ισχυρές επιχειρήσεις ωθούν σταδιακά στο περιθώριο τις μικρότερες - εμπορικές κυρίως - εταιρείες οι οποίες αντιμετωπίζουν πλέον σοβαρές δυσχέρειες.

Οι δυο μεγάλες εταιρείες του κλάδου (LAVIPHARM και BIANEF) αναπτύσσονται ταχύτατα , επεκτείνοντας συνεχώς τις παραγωγικές και εμπορικές τους δραστηριότητες. Στον κλάδο αυτό ο έντονος ανταγωνισμός δεν αναφέρεται στα φάρμακα όπου η κάθε επιχείρηση παράγει και διακινεί συγκεκριμένα προϊόντα , αλλά στα παραφαρμακευτικά και τα είδη προσωπικής περιποίησης , στα οποία τα περιθώρια κέρδους είναι υψηλά και οι περισσότερες επιχειρήσεις του κλάδου σχετικά μικρές. Υπάρχει επομένως ανοικτό πεδίο επέκτασης για τις μεγάλες εταιρείες.

2.10 Κλάδος εκτυπώσεων - εκδόσεων

Ο κλάδος αντιμετωπίζει σημαντικά προβλήματα ένδειξη των οποίων αποτελεί η σημαντική αύξηση της τιμής του χαρτιού καθώς και η μείωση του δείκτη παραγωγής ο οποίος βρίσκεται σε πολύ

χαμηλά επίπεδα την περίοδο 1990 - 1994. Οι μεγάλες μονάδες του κλάδου είναι λίγες.

Ο κλάδος αυτός αποτελεί έναν ώριμο κλάδο στις χώρες της Ε.Ε. οι εργασίες του οποίου αυξάνονται με σταθερούς αλλά μέτριους βαθμούς. Ο κλάδος βρίσκεται σε φάση έντονων τεχνολογικών αλλαγών , οι οποίες είναι πιθανόν να αλλάξουν εντελώς την παραγωγική διαδικασία έκδοσης - εκτύπωσης που βασίζεται στο χαρτί.

Θετικό στοιχείο για τον κλάδο αποτελεί η έντονη επενδυτική δραστηριότητα που αναπτύχθηκε τα τελευταία χρόνια. Η ανάκαμψή του είναι κυρίως συνυφασμένη με την βελτίωση της κυκλοφορίας των εφημερίδων και περιοδικών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ

3.1 Προστασία πριν από την ένταξη στην Ε.Ο.Κ..

Στα πλαίσια των διαδικασιών και των ρυθμίσεων για την ένταξη στην Ε.Κ. και στην πορεία της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης , η Ελλάδα ήρθε να αντιμετωπίσει πολλά προβλήματα προκειμένου να προσαρμοστεί και να προσαρμόσει την οικονομία της και τα δεδομένα της στο νέο ενταξιακό καθεστώς. Κατά την δεκαετία του 1960 όπου οι ρυθμοί ήταν αυξητικοί και η διείσδυση του ξένου κεφαλαίου σημαντική στα πλαίσια πάντα της σταδιακής πρόσδεσης στην Ε.Κ. δεν κατάφεραν να αλλάξουν την ελληνική βιομηχανία - μεταποίηση , η οποία ναι μεν ήταν σε σπάνιες περιπτώσεις σύγχρονη , όσον αφορά την τεχνολογία και την διοίκηση , από την άλλη όμως ήταν και παραμένει εξαρτημένη από το κράτος.

Ο ρόλος λοιπόν του ελληνικού κράτους είναι διπλός : Από την μια είναι φίλος με την ελληνική βιομηχανία , διότι την προστατεύει και από την άλλη εχθρός με τη φορολογική νομοθεσία που θεσπίζει και επιβάλλει δυσχεραίνοντας τον διεθνή ανταγωνισμό.

Η προστασία που αναλαμβάνει το κράτος για την ελληνική βιομηχανία είναι δασμολογική και μη δασμολογική.

3.1.1 Δασμολογική προστασία

Στην Ελλάδα ο δασμός αποτελεί μια σημαντική μορφή προστασίας της ελληνικής εγχώριας παραγωγής , αλλά και ευρύτερα παραμένει μια διαδεδομένη μορφή προστασίας με συνεχώς μειούμενη

σημασία. Διότι στα πλαίσια σύνδεσης της Ελλάδας με την Ε.Ο.Κ. υποχρεώθηκε η ελληνική κυβέρνηση να προχωρήσει σε σταδιακή μείωση της δασμολογικής προστασίας , με αποτέλεσμα να στραφεί σε άλλα μέτρα προστασίας μη δασμολογικά. Παρόλα αυτά το μέρος της συμφωνίας που προέβλεπε σταδιακή κατάργηση των δασμών είναι το μόνο που ουσιαστικά τηρήθηκε.

Η δασμολογική επιβάρυνση διαφέρει από προϊόν σε προϊόν ανάλογα με το αν αυτό προέρχεται από χώρα της Ε.Ο.Κ. ή όχι. Το 1980 ο μέσος δασμός ήταν για όλα τα προϊόντα 8,5 % μια σχετικά χαμηλή δασμολογική επιβάρυνση. Για να εκτιμηθεί όμως το αποτέλεσμα από την κατάργηση του δασμού θα πρέπει να εξεταστεί κάθε προϊόν χωριστά. Η μέση δασμολογική επιβάρυνση , συγκεντρωτικά , διαφέρει σημαντικά κατά ομάδα , τμήμα , και κεφάλαιο του Δασμολογίου.

Η συμφωνία σύνδεσης της Ελλάδας με την Ε.Ο.Κ. του 1961 προέβλεπε σταδιακή κατάργηση των δασμών στις ελληνικές εισαγωγές από Ε.Ο.Κ. για όλα σχεδόν τα προϊόντα και σταδιακή ευθυγράμμιση του ελληνικού δασμολογίου προς το κοινοτικό δασμό για τις ελληνικές εισαγωγές από Τρίτες χώρες.

Είναι εντυπωσιακό το γεγονός , ότι τις παραμονές της ένταξης στην Ε.Κ. που είναι σχεδόν είκοσι χρόνια μετά την υπογραφή της συμφωνίας υπήρχαν προϊόντα με υψηλή δασμολογική επιβάρυνση. Όπως επίσης και το γεγονός ότι ένα μεγάλο μέρος του παραγωγικού δυναμικού είναι συγκεντρωμένο στους κλάδους όπου παρατηρείται και η μεγαλύτερη δασμολογική προστασία. Στο προενταξιακό αυτό καθεστώς υπήρχαν πολλές ατέλειες οι οποίες χρησιμοποιήθηκαν από τις επιχειρήσεις. Στα πλαίσια της ανάπτυξης , δόθηκαν δασμολογικές

απαλλαγές ως κίνητρα προσέλκυσης ξένων κεφαλαίων και περιφερειακής ανάπτυξης.

3.1.2 Μη δασμολογική προστασία

Εκτός από τον δασμό υπάρχουν ποικίλες μορφές προστασίας των ελληνικών προϊόντων όπως : η άνιση φορολογική επιβάρυνση εισαγόμενων και εγχώριων , οι ποσοτικοί περιορισμοί , οι ειδικές ρυθμίσεις ως προς τον τρόπο πληρωμής των εισαγωγών και πολλά άλλα προστατευτικά μέτρα που δεν είναι δυνατή η μετατροπή τους σε ποσοστό της αξίας του προϊόντος.

Η σημαντική μορφή προστασίας στηρίζεται στο σύστημα της έμμεσης φορολογίας , το οποίο είναι τέτοιο ώστε να πλήγει μόνο τις εισαγωγές. Η υποχρέωση πληρωμής της αξίας των εισαγωγών τοις μετρητοίς και προκαταβολής μέρους αυτής της αξίας καταλήγει σε πρόσθετη επιβάρυνση κατά 10 % - 20 %. Η δυνατότητα επιβολής ποσοτικών περιορισμών αποτελεί πρόσθετη μορφή προστασίας , σημαντική για ορισμένα προϊόντα. Στην Ελλάδα η δασμολογική προστασία αποτελεί μικρό μόνο μέρος της συνολικής προστασίας , ενώ τα κυριότερα προστατευτικά μέσα είναι οι ποσοτικοί περιορισμοί , και η επιβολή μεγαλύτερης φορολογίας στα εισαγόμενα απ' ότι στα παραγόμενα εγχώρια αγαθά.

A) ΑΝΙΣΗ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΜΕΤΑΧΕΙΡΗΣΗ

Το φορολογικό σύστημα αποτελεί την κυριότερη πηγή μη δασμολογικής προστασίας των ελληνικών προϊόντων , σε ολόκληρη την προενταξιακή περίοδο. Ο φόρος που επιβάλλεται στο εισαγόμενο προϊόν καταλήγει να είναι σημαντικά μεγαλύτερος από τον φόρο που επιβάλλεται στο εγχώριο προϊόν. Δηλαδή ο φόρος λειτουργεί τελικά

ως δασμός που επιβάλλεται στα εισαγόμενα προϊόντα. Η άνιση αυτή φορολογική μεταχείριση είναι άλλοτε άμεση και άλλοτε έμμεση. Ο συνδυασμός άμεσης και έμμεσης φορολογίας δημιούργησε ένα ιδιαίτερα περίπλοκο καθεστώς προστασίας , το οποίο ήταν πάντα αντίθετο με την συνθήκη της Ε.Ο.Κ.. Οι τριβές γύρω από αυτό το θέμα κατέληξαν στην επιβολή του ρυθμιστικού φόρου.

Β) ΠΟΣΟΤΙΚΟΙ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ

Στην προενταξιακή περίοδο η Ελλάδα είχε την δυνατότητα να επιβάλλει ποσοτικούς περιορισμούς σε μεγάλο αριθμό προϊόντων. Με την δυνατότητα αυτή προστατεύτηκαν κυρίως κλάδοι όπου υπήρχε πράγματι ουσιαστική εγχώρια παραγωγή. Οι εισαγωγές των προϊόντων όπου υπήρχε η δυνατότητα ποσοτικών περιορισμών ήταν αναλογικά μισές από τις εισαγωγές των ίδιων προϊόντων στις χώρες της Ε.Ο.Κ. όπου η δυνατότητα επιβολής ποσοτικών περιορισμών δεν υπήρχε.

Γ) ΤΡΟΠΟΣ ΠΛΗΡΩΜΗΣ ΤΩΝ ΕΙΣΑΓΩΓΩΝ

Για μεγάλο αριθμό προϊόντων πριν από την ένταξη δεν ήταν δυνατή η πληρωμή επί πιστώσει της αξίας της εισαγωγής και επιπλέον για ορισμένα προϊόντα υπήρχε η υποχρέωση προκαταβολής για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα μέρους της συναλλακτικής αξίας. Έτσι για ορισμένα προϊόντα η αξία της εισαγωγής πρέπει να πληρώνεται υποχρεωτικά τοις μετρητοίς μαζί με μια προκαταβολή μέρους της αξίας της εισαγωγής. Το προστατευτικό αυτό μέτρο επρόκειτο να καταργηθεί σταδιακά στα πλαίσια της συμφωνίας σύνδεσης με την Ε.Ο.Κ..

Δ) ΑΛΛΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ

Μεγάλο προστατευτικό ρόλο παίζουν άλλα μέτρα όπως η προτίμηση των εγχώριων αγαθών στις προμήθειες του Δημοσίου και

των δημόσιων οργανισμών , η νομοθεσία αναφορικά με τις τεχνικές προδιαγραφές των εμπορευμάτων η απαίτηση ειδικής θεώρησης των τιμολογίων στην εισαγωγή , οι διάφορες κρατικές ενισχύσεις κ.ά.. Ως προς τα μέτρα αυτά δεν επιχειρήθηκε να ερευνηθεί η σημασία τους λόγω του ότι είναι διάσπαρτα και δεν μπορούν να συσχετιστούν με συγκεκριμένα προϊόντα αλλά αναφέρονται σε συγκεκριμένα προϊόντα και δεν είναι δυνατή η μετατροπή τους σε ποσοστιαία βάση.

Τέλος δεν υπάρχει κανένας λόγος να πιστεύει κανείς ότι η προστασία των ελληνικών προϊόντων είναι μεγαλύτερη από την προστασία , με αντίστοιχες μεθόδους των ανταγωνιστριών χωρών. Αντίθετα συμβαίνει η βιομηχανοποίηση και η ανάπτυξη να οδηγεί σε ολοένα πιο πολύπλοκες μορφές προστασίας κυρίως μέσω των τεχνικών προδιαγραφών των προϊόντων.

3.2 Οι προστατευόμενοι κλάδοι στην Ελλάδα

Βασικός λόγος για τον οποίο η κυβέρνηση πρέπει να παράσχει προστασία σ' ορισμένους κλάδους , αποτελεί η κατάσταση υγείας ή επίδοσης του κλάδου. Δείκτης γι' αυτήν την επίδοση είναι η παραγωγικότητα της εργασίας παρόλο ότι η παραγωγικότητα από κλάδο σε κλάδο διαφέρει εξαιτίας τεχνολογικών κυρίως παραγόντων. Παραγωγικότεροι είναι οι κλάδοι με τις μεγαλύτερες μονάδες και την εντονότερη μονοπωλιακή συγκρότηση και οι κλάδοι έντασης κεφαλαίου.

Η Ελλάδα έχει συγκριτικό πλεονέκτημα όσον αφορά τον βαθμό προστασίας στους κλάδους έντασης κεφαλαίου και στους κλάδους με τις μεγαλύτερες μονάδες και την υψηλότερη μέση αμοιβή εργασίας. Οι μεγαλύτεροι κλάδοι της ελληνικής βιομηχανίας παράγουν προϊόντα

που τείνουν να εισάγουν οι πλουσιότερες χώρες και να εξάγουν οι φτωχότερες. Οι κλάδοι όπου υπάγονται τα προϊόντα με την μεγαλύτερη προστασία περιλαμβάνουν τριπλάσιο αριθμό επιχειρήσεων. Η μέση προστασία των κλάδων με τον μεγαλύτερο αριθμό επιχειρήσεων είναι σημαντικά μεγαλύτερη του συνολικού μέσου όρου. Φαίνεται λοιπόν η αυξημένη προστασία να αποτελεί κίνητρο προσέλευσης επιχειρήσεων στον κλάδο.

Στην Ελλάδα μεγαλύτερη προστασία παρέχεται στα καταναλωτικά αγαθά τα παραδοσιακά αυτά δηλαδή που χρησιμοποιούν περισσότερο ανειδίκευτη εργασία και αυτά που τείνουν να εξάγουν περισσότερο οι λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες.

Προστατεύονται δηλαδή εκείνοι οι κλάδοι που αναπτύσσονται στις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες , οι κλάδοι εκείνοι στους οποίους είναι συγκεντρωμένο το μεγαλύτερο μέρος της εγχώριας παραγωγής.

Σύμφωνα με την αρχή της αυτάρκειας πρέπει να προστατευθούν οι κλάδοι οι οποίοι είχαν συγκριτικό πλεονέκτημα. Έτσι και στην Ελλάδα μεγάλη προστασία παρέχεται στα παραδοσιακά προϊόντα όπου έχει συγκριτικό πλεονέκτημα. Οι σύγχρονοι κλάδοι είναι οι λιγότερο προστατευόμενοι κλάδοι.

3.3 Μετά την ένταξη

Σύμφωνα με την πράξη προσχώρησης καταργήθηκαν σταδιακά οι δασμοί για τα κοινοτικά προϊόντα και εναρμονίστηκε το ελληνικό δασμολογικό καθεστώς με το κοινοτικό , σταδιακά για τα προϊόντα των χωρών της Ε.Ο.Κ.. Επίσης καταργήθηκε η δυνατότητα επιβολής ποσοτώσεων στις εισαγωγές από χώρες της Ε.Ο.Κ. καθώς και η υποχρέωση προκαταβολής τμήματος της αξίας των εισαγωγών. Στην

συνέχεια του Ελληνικού Μνημονίου 1982 επιβλήθηκε ο ρυθμιστικός φόρος ο οποίος αντικατέστησε όλες τις άνισες μορφές φορολογίας και που συμφωνήθηκε να καταργηθεί σταδιακά από το 1984 ως 1989. Πιο συγκεκριμένα :

- Οι δασμοί του προενταξιακού καθεστώτος αντικαταστάθηκαν από τα κοινοτικά τελωνειακά καθεστώτα. Δηλαδή το καθεστώς της ενεργητικής τελειοποίησης που αφορά την ατελή εισαγωγή από τρίτη χώρα πρώτων υλών προς μεταποίηση και επανεξαγωγή σε τρίτη χώρα και το καθεστώς της παθητικής τελειοποίησης που αφορά την εξαγωγή κοινοτικού προϊόντος σε τρίτη χώρα για επεξεργασία ή επανεισαγωγή. Ενώ για τα προϊόντα κοινοτικής προέλευσης η ένταξη οδηγεί στην σταδιακή πλήρη κατάργηση της δασμολογικής προστασίας , για τα προϊόντα προέλευσης τρίτων χωρών η ένταξη προβλέπει μεταβολή της δασμολογικής προστασίας.
- Η υποχρεωτική πληρωμή της μετρητοίς της αξίας των εισαγωγών των προϊόντων και η υποχρέωση προκαταβολής για ορισμένο χρονικό διάστημα έως τμήματος της αξίας των εισαγωγών των προϊόντων θεωρήθηκε μέτρο ισοδύναμου αποτελέσματος με ποσοτικούς περιορισμούς και η πράξη προσχώρησης προέβλεψε σταδιακή κατάργηση αυτών των μέτρων στην διάρκεια τριών ετών.
- Καταργήθηκαν οι ποσοτικοί περιορισμοί στις εισαγωγές από Ε.Ο.Κ.. Η μόνη εξαίρεση αναφέρονταν σε λίγα μόνο προϊόντα για τα οποία η δυνατότητα επιβολής ποσοτώσεων διατηρήθηκε μέχρι την λήξη της μεταβατικής περιόδου. Τουλάχιστον η Ελλάδα διατήρησε την δυνατότητα ποσοτώσεων για εισαγωγές προϊόντων ελληνικού ενδιαφέροντος.

Επίσης καταργήθηκαν σταδιακά οι κρατικές προμήθειες , τα κρατικά μονοπώλια εμπορικού χαρακτήρα (πετρέλαιο) , οι θεωρήσεις τιμολογίων εισαγωγής , οι ειδικές άδειες , ακόμα και αγορανομικοί έλεγχοι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΕΞΑΓΩΓΕΣ - ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ

4.1.1 Εξαγωγές

Με τη δημιουργία της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Αγοράς δημιουργήθηκε μια τεράστια αγορά για την ελληνική βιομηχανία και αυξήθηκαν σημαντικά οι δυνατότητες ανάπτυξής της. Παράλληλα, δημιουργήθηκαν και μεγάλες δυνατότητες για επέκταση σε νέες αγορές στις πρώην σοσιαλιστικές χώρες, ιδιαίτερα στη Βαλκανική.

Ως χρυσή δεκαετία των ελληνικών εξαγωγών μπορεί να θεωρηθεί η περίοδος 1965 - 1976, κατά την οποία η μέση ετήσια αύξηση της αξίας τους σε σταθερές τιμές ήταν 14,3%. Η αύξηση των εξαγωγών στη δεκαετία αυτή σχετίζεται με την έναρξη λειτουργίας πολλών μεγάλων επιχειρήσεων (ελληνικών και ξένων) στο βιομηχανικό τομέα, κάτω από ένα καθεστώς υψηλής προστασίας, εξαγωγικών επιδοτήσεων και άλλων προνομίων. Επίσης, η παραγωγική δραστηριότητα και οι επενδύσεις στο βιομηχανικό τομέα υποστηρίζονταν, μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1980, με μια εξαιρετικά προνομιακή χρηματοδοτική πολιτική. Η χρηματοδότηση των εξαγωγών απολάμβανε προνομιακού επιτοκίου χρηματοδότησης.

Η μη ικανοποιητική εξέλιξη των ελληνικών εξαγωγών είχε αρχίσει ήδη από το 1976, αφού η μέση ετήσια αύξηση της αξίας τους σε σταθερές τιμές (1970) στην περίοδο 1976 -1982 δεν ξεπέρασε το 1,9%.

Η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται από τη ραγδαία χειροτέρευση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας, με βάση το σχετικό κατά μονάδα κόστος εργασίας στη βιομηχανία.

Στην περίοδο 1982 - 1987 , ο δείκτης όγκου του συνόλου των εξαγωγών αυξήθηκε κατά μέσο ετήσιο ποσοστό 10 %. Η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται ως περίοδος των δυο υποτιμήσεων της ονομαστικής ισοτιμίας της δραχμής (1983 και 1985).

Μετά το 1986 , με την έναρξη ης πραγματικής ανατίμησης της δραχμής , οι εξαγωγικές επιδόσεις της Ελλάδας επιδεινώνονται σοβαρά , ενώ η διεΐσδυση συνεχίζει την ανοδική της πορεία. (Πίνακας 1).

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.

Εξέλιξη των ελληνικών εξαγωγών τα τελευταία τριάντα χρόνια

Περίοδος	Μέση ετήσια αύξηση %	Χαρακτηρισμός περιόδου
1965 - 1976	14,3	Χρυσή δεκαετία των ελληνικών εξαγωγών
1976 - 1982	1,9	Ραγδαία χειροτέρευση της ανταγωνιστικότητας
1982 - 1987	10,0	Περίοδος των δύο υποτιμήσεων
1987 - 1993	0,2	Κατάργηση των επιδοτήσεων - Υψηλά επιτόκια

ΠΗΓΗ : ΕΣΥΕ.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της συναλλαγματικής στατιστικής της Τράπεζας της Ελλάδας , η πορεία των εισπράξεων από εξαγωγές αγαθών είναι η εξής.

Η αξία του συνόλου των εξαγωγών αυξήθηκε από 4.131,4 εκατ. δολάρια το 1982 σε 5.613,4 εκατ. δολάρια το 1987 ή κατά μέσο ετήσιο ρυθμό 6,3 %. Το 1991 έφτασε τα 6.797,1 εκατ. δολάρια αυξανόμενη στην περίοδο 1987 - 1991 κατά μέσο ετήσιο ρυθμό 4,9 %. Μετά το 1991 σημειώθηκε μια σημαντική μείωση στο κονδύλι των συναλλαγματικών εισπράξεων από εξαγωγές αγαθών , όπου από 6,8 δις δολάρια το 1991 έπεσε στα 5 δις δολάρια το 1993. Το 1994 σημειώθηκε μια μικρή ανάκαμψη σε σχέση με το προηγούμενο έτος.

Όσον αφορά τη δομή των ελληνικών εξαγωγών γενικά παρατηρούμε ότι οι κλάδοι που κυριαρχούν είναι , η υφαντουργία , τα ενδύματα , τα τρόφιμα , τα προϊόντα από πετρέλαιο , η μεταλλουργία και τα προϊόντα από μη μεταλλικά ορυκτά (εκ των οποίων το σημαντικότερο είναι το τσιμέντο). Πρόκειται για εξαγωγές που κατά το 40 % περίπου είναι ενδιάμεσα μέσα παραγωγής και κατά το άλλο 60 % καταναλωτικά προϊόντα.

Στη δεκαετία του 1980 , το χαρακτηριστικό γνώρισμα της εξέλιξης του γεωγραφικού προσανατολισμού των ελληνικών εξαγωγών , είναι η κυρίαρχη θέση της κοινοτικής αγοράς και ταυτόχρονα η εντυπωσιακά φθίνουσα συμμετοχή των χωρών εκτός Ε.Ο.Κ. στην απορρόφηση των ελληνικών εξαγωγών.

Συγκεκριμένα , το 1985 το 53 % των ελληνικών εξαγωγών προς την Ε.Ο.Κ. ήταν βιομηχανικά προϊόντα , το 53 % επίσης και του συνόλου των ελληνικών εξαγωγών ήταν βιομηχανικά προϊόντα. Το γεγονός αυτό , αποδεικνύει τη σχεδόν πλήρη απορρόφηση των ελληνικών βιομηχανικών προϊόντων από την κοινοτική αγορά.

Γενικότερα , στην περίοδο της δεκαετίας του 1980 διαμορφώθηκε μια κατάσταση στην οποία οι ελληνικές εξαγωγές κατευθύνονταν όλο και περισσότερο προς τις χώρες της Ε.Ο.Κ. , ενώ κάποιες παραδοσιακά σημαντικές εξαγωγικές αγορές (Β. Αφρική , Μέση Ανατολή , Ανατ. Ευρώπη) είχαν μέχρι το έτος 1990 υποβαθμιστεί σημαντικά.

Είναι χαρακτηριστικό ότι οι εξαγωγές της Ελλάδας έπεσαν από το 24 % των συνολικών εξαγωγών το 1980 στο 6,6 % το 1989.

Αντίθετα με τα πιο πάνω στην περίοδο 1990 - σήμερα παρατηρείται μια εντυπωσιακή ανάκαμψη των ελληνικών εξαγωγών

προς τις αραβικές χώρες , τις χώρες των Βαλκανίων και της κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης , ώστε να τείνει ν' αντιστρέψει την εικόνα της δεκαετίας του 1980 , δίνοντας την εντύπωση ότι τώρα πια το δυναμικό κομμάτι των ελληνικών εξαγωγών είναι αυτό που απευθύνεται προς τις εκτός Ε.Ε. χώρες.

Χαρακτηριστικό της τάσης αυτής είναι το έτος 1993 , όπου το μερίδιο των Ε.Κ. στις ελληνικές εξαγωγές μειώθηκε από 65 % το 1992 στο 55 % το 1993.

Ειδικότερα , θετική εξέλιξη σημείωσε η ελληνική εξαγωγική δραστηριότητα προς τη Βουλγαρία και την Αλβανία (μέση ετήσια αύξηση στην περίοδο 1989 - 1993 , 45 % και 61 % αντίστοιχα.). Ικανοποιητική ήταν επίσης η εξέλιξη των ελληνικών εξαγωγών προς τις χώρες Πολωνία , Τσεχία , Σλοβακία και Ουγγαρία. Γενικά , η μέση ετήσια αύξηση των εξαγωγών προς τις χώρες της Κεντρικής - Ανατολικής Ευρώπης και των πρώην Ε.Σ.Σ.Δ. την περίοδο 1989 - 1993 ήταν 23 %.

Από την άλλη πλευρά , ως μη ικανοποιητική θα πρέπει να χαρακτηριστεί η εξέλιξη των ελληνικών εξαγωγών προς τις αναπτυγμένες χώρες εκτός Ε.Ε. , όπως τις Η.Π.Α. , την Ιαπωνία και τον Καναδά. Το μερίδιο των εξαγωγών προς τις Η.Π.Α. έπεσε από 5,68 % το 1989 σε 4,47 % το 1993. Το αντίστοιχο μερίδιο της Ιαπωνίας μειώθηκε από 1,18 % σε 0,89 % , ενώ του Καναδά από 0,65 % σε 0,48 % για τα έτη 1989 και 1993 αντίστοιχα. Το ίδιο αρνητική ήταν η πορεία των ελληνικών εξαγωγών προς τις χώρες της Βόρειας Αφρικής (Αλγερία , Τυνησία κ.λ.π.).

Γενικότερα , η περίοδος μετά το 1990 , χαρακτηρίζεται από την οικονομική διεύδυση της Ελλάδας στις βαλκανικές χώρες του

Εύξεινου - Πόντου. Πάνω από 2.000 ελληνικές επιχειρήσεις , με εξειδίκευση κυρίως στους παραδοσιακούς κλάδους , έχουν προχωρήσει αποφασιστικά στην εκμετάλλευση ευκαιριακών καταστάσεων που υπήρχαν στους τομείς καταναλωτικών προϊόντων και έχουν ήδη επεκταθεί σε ευρύτερες επιχειρηματικές δραστηριότητες , όπως οι άμεσες επενδύσεις , εξαγορά επιχειρήσεων.

Όσον αφορά το συνολικό μερίδιο των ελληνικών εξαγωγών στην αγορά της Ε.Ο.Κ. , παρατηρούμε ότι το μέγεθος του είναι πολύ μικρό. Ωστόσο το δεδομένο αυτό αλλάζει όσο αναλυτικότερη γίνεται η διερεύνηση των κατηγοριών του δασμολογίου. Αν η ανάλυση γίνει στο επίπεδο των 99 κεφαλαίων του δασμολογίου το ελληνικό μερίδιο ξεπερνά το 1 % της κοινοτικής αγοράς σε 16 κεφάλαια. Στο επίπεδο όμως των περίπου 1000 προϊόντων , η απορρόφηση των ελληνικών εξαγωγών από την κοινότητα , ξεπερνά το 40 % σε προϊόντα όπως τα « γουναρικά » κ.λ.π..

Το γεγονός αυτό είναι αποτέλεσμα της μεγάλης συγκέντρωσης των ελληνικών εξαγωγών σε πολύ μικρό αριθμό προϊόντων.

4.1.2 Εισαγωγές

Τα πρώτα χρόνια μετά την ένταξη παρατηρήθηκε μεγάλη αύξηση των Ελληνικών εισαγωγών. Τους υψηλότερους ρυθμούς αύξησης των εισαγωγών παρουσίασαν ορισμένα είδη διατροφής , τα ποτά , τα καπνά και τα περισσότερα προϊόντα του κλάδου της κλωστοϋφαντουργίας. Γενικότερα , αυξήθηκαν οι εισαγωγές καταναλωτικών αγαθών , που για την παραγωγή τους χρησιμοποιείται ανειδίκευτη εργασία.

Συγκεκριμένα , η σύγκριση ορισμένων κλάδων δείχνει τα εξής :

- Οι μεγαλύτεροι ρυθμοί αύξησης των εισαγωγών σημειώθηκαν στον κλάδο διατροφής με ποσοστό 26 % , στα ποτά 30 % και τα καπνά 29%.
- Η μέση ετήσια αύξηση της υφαντουργίας ως προς τις εισαγωγές ήταν 35 %. Η αύξηση των εισαγωγών των καταναλωτικών αγαθών είναι αποτέλεσμα του καταναλωτισμού που χαρακτηρίζει την εποχή.
- Ανοδική ήταν η πορεία των εισαγωγών στον κλάδο των ενεργειακών πρώτων υλών , όπως είναι τα προϊόντα πετρελαίου.
- Αντίθετα , χαμηλή ήταν η αύξηση των εισαγωγών στον κλάδο μηχανών - συσκευών : 2,4 % για τις μη ηλεκτρικές συσκευές και 6,1 % για τις ηλεκτρικές. Πολλά από τα προϊόντα του κλάδου αυτού παρουσίασαν μείωση της αξίας των εισαγωγών.

Ωστόσο , οι τελευταίες αυτές μεταβολές δεν είναι δυνατόν ν' αποδοθούν σε διαρθρωτικές αλλαγές αλλά σε εξωγενείς ή συγκυριακούς παράγοντες :

η μεν αύξηση του βάρους των ενεργειακών πρώτων υλών οφείλεται στην αύξηση της τιμής του πετρελαίου (1973 - 1986) και εξαλείφεται όταν η σύνθεση των εισαγωγών υπολογίζεται σε όγκο , η δε μείωση του βάρους των μηχανών μεταξύ 1976 - 1986 συνδέεται με την έλλειψη της επενδυτικής δραστηριότητας που χαρακτηρίζει την συγκεκριμένη περίοδο.

Με βάση την κατάταξη των αγαθών σε καταναλωτικά , ενδιάμεσα μέσα παραγωγής και κύρια μέσα παραγωγής διαπιστώνουμε ότι τα μέσα παραγωγής αποτελούν τα 3/4 περίπου των ελληνικών βιομηχανικών εισαγωγών και ότι το ποσοστό τους έχει παραμείνει σταθερό από το 1973 και μετά. Με βάση τις παραπάνω παρατηρήσεις , δεχόμαστε ότι η σύνθεση των ελληνικών εισαγωγών

δεν παρουσιάζει αξιόλογες μεταβολές που ν' ανάγονται σε διαρθρωτικούς παράγοντες.

Όσον αφορά την προέλευση των ελληνικών εισαγωγών , παρατηρούμε ότι το σύνολό τους περιλαμβάνει προϊόντα κοινοτικής προέλευσης και προϊόντα της Ανατολικής Ευρώπης.

Το κοινοτικό μερίδιο στις εισαγωγές αυξάνει απότομα μετά την ένταξη και διατηρείται σταθερά σε υψηλά επίπεδα.

Η μεγαλύτερη αύξηση παρουσιάζεται στους κλάδους ειδών διατροφής και ποτών , όπου το κοινοτικό μερίδιο από 37 % φτάνει το 76 %.

4.1.3 Σύγκριση εξαγωγών και εισαγωγών

Στην μεταεταξιακή περίοδο , τόσο ο όγκος των εισαγωγών όσο και ο όγκος των εξαγωγών αυξήθηκαν. Το γεγονός αυτό αποτελεί ισχυρή ένδειξη ότι τα άνοιγμα και η ενσωμάτωση της ελληνικής οικονομίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση είναι μακροχρόνια διαδικασία.

Εν τούτοις οι εισαγωγές και εξαγωγές δεν αυξάνονται με τους ίδιους ρυθμούς. Μεταξύ 1983 και 1987 ο αριθμός αύξησης των εξαγωγών υπερβαίνει τον αντίστοιχο των εισαγωγών. Το έτος 1987 αποτελεί σημείο μεταβολής της αυξητικής τάσης του όγκου των εξαγωγών του οποίου η άνοδος , έκτοτε , επιβραδύνεται.

Χαρακτηριστικά , ο δείκτης όγκου των εξαγωγών από 132,1 που ήταν το 1987 έπεσε στο 88,8 το 1988. Από το 1988 και μετά ο όγκος των εξαγωγών αυξάνεται με ρυθμό περίπου ίσο με αυτόν των εισαγωγών. Η ταχύτερη (σε σύγκριση με τις εισαγωγές) αύξηση του όγκου των εξαγωγών μέχρι το 1987 , ανάγεται στην πραγματική υποτίμηση της δραχμής , η δε επιβράδυνσή του από το 1988 και μετά , στη πραγματική ανατίμηση.

Οι ποσοστιαίες μεταβολές του όγκου των εξαγωγών της Ελλάδας προς τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι :

- αντιστρόφως ανάλογες προς τις ποσοστιαίες μεταβολές των σχετικών τιμών εξαγωγών και
- ανάλογες προς τις ποσοστιαίες μεταβολές του Α.Ε.Π. στις χώρες της Ευρωπαϊκής ένωσης.

Κάθε αύξηση των σχετικών τιμών εξαγωγών προκαλεί δηλαδή μια μείωση του όγκου των εξαγωγών προς την Ευρωπαϊκή Ένωση και αντίστροφα. Επίσης , οι εξαγωγές μεταβάλλονται ανάλογα προς το Α.Ε.Π. των χωρών της Ένωσης. Είναι φανερό λοιπόν , ότι από τις αρχές της δεκαετίας του '80 και μέχρι το 1987 , η εξέλιξη των σχετικών τιμών , η οποία επηρεάζεται έντονα από την πραγματική υποτίμηση της δραχμής , προκαλεί μια επιτάχυνση των ελληνικών εξαγωγών. Σ' αυτήν την επιτάχυνση συμβάλλει και η ανάκαμψη της παραγωγής (επομένως και της ζήτησης) από το 1983 στις χώρες της Ε.Ο.Κ.. Από το 1988 όμως , η πραγματική ανατίμηση της δραχμής οδηγεί σε επιβράδυνση της εξωστρέφειας της χώρας. Στην ίδια κατεύθυνση δρα και η ύφεση στις χώρες της Ένωσης από το 1990.

Ανάλογα , διαπιστώνουμε ότι οι ποσοστιαίες μεταβολές του όγκου των εισαγωγών στην Ελλάδα από τις χώρες της Ευρωπαϊκής

Ένωσης είναι :

- αντιστρόφως ανάλογες προς τις σχετικές τιμές των εισαγωγών και
- ανάλογες προς τις αυξήσεις του Α.Ε.Π. στην Ελλάδα.

Παρατηρείται ότι από τις αρχές της δεκαετίας του '80 , η πραγματική υποτίμηση της δραχμής ως προς το ECU οδήγησε σε αύξηση του βαθμού κάλυψης των εισαγωγών από εξαγωγές (σε όγκο). Αντίθετα , η πραγματική ανατίμηση της δραχμής από το 1987 , συμβάλλει στη μείωση του βαθμού κάλυψης.

4.2 Εξαγωγικές επιδόσεις της Ελλάδας και η αγορά της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Οι εξαγωγικές επιδόσεις της Ελλάδας , είτε προς τις αγορές της Ευρώπης των 15 , είτε ως σύνολο , παρουσιάζουν σημαντική κάμψη μετά το 1986. (Πίνακας 5).

ΠΙΝΑΚΑΣ 5

Η εξέλιξη των εξαγωγών σε διάφορες χώρες (Σε εκατ. δολάρια)

Έτος	Ελλάδα	Ισπανία	Πορτογαλία	Ιταλία	Τουρκία
1987	5.616	33.561	9.266	116.178	10.322
1988	5.933	39.652	10.874	127.416	11.929
1989	5.994	43.301	12.720	140.118	11.760
1990	6.365	53.888	16.311	170.304	13.026
1991	6.797	58.901	16.231	169.465	13.672
1992	6.009	63.921	18.195	178.155	14.891
1993	5.035	60.232	15.444	169.153	15.610
1994		72.468		189.805	
Μέση ετήσια αύξηση 1987 - 1993	- 1,8 %	11,6 %	8,9 %	7,3 %	7,1 %

ΠΗΓΗ : IMF , International Financial Statistics.

Το φαινόμενο αυτό περιγράφουν ικανοποιητικά δυο δείκτες :

η εξαγωγική επίδοση και τα μερίδια αγοράς.

Η ανάλυση της εξαγωγικής επίδοσης (που ισούται με τον ρυθμό αύξησης των εξαγωγών μιας χώρας μείον τον ρυθμό αύξησης των εξαγωγικών αγορών της εν λόγω χώρας) κατά την περίοδο 1989 - 1993 δείχνει ότι οι χώρες του Κοινοτικού νότου , η Ισπανία και η Πορτογαλία , ήταν οι χώρες που διακρίθηκαν για την ικανότητά τους να αυξήσουν τις πωλήσεις τους στις άλλες χώρες της Ευρώπης.

Η Ελλάδα , αντίθετα , βρέθηκε στην άλλη άκρη της κατάταξης με αρνητικές εξαγωγικές επιδόσεις της τάξης του 1 %. Αυτό σημαίνει ότι οι ελληνικές εξαγωγές κατά την περίοδο 1989 - 1993 αυξήθηκαν κατά 1 % λιγότερο απ' ότι οι εξαγωγικές αγορές της Ελλάδας.

Αλλά και από την άποψη των μεριδίων των χωρών του Ευρωπαϊκού νότου στις αγορές της Κοινότητας , παρατηρούνται ανάλογα φαινόμενα : η διείσδυση των χωρών του νότου στις αγορές της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι συνεχής (για μεν την Ισπανία από τις αρχές της δεκαετίας του '70 , για δε την Πορτογαλία από τις αρχές της δεκαετίας του '80).

Το μερίδιο της Ελλάδας παρουσιάζει γενικά ανοδική τάση από τις αρχές της δεκαετίας του '60 μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '80 , οπότε και αρχίζει να μειώνεται.

Η Ελλάδα παρουσιάζει σημαντική εξαγωγική εξειδίκευση

- στον κλάδο των ΤΡΟΦΙΜΩΝ και των ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΠΡΩΤΩΝ ΥΛΩΝ μαζί με τη Δανία , την Ιρλανδία , την Ολλανδία και την Πορτογαλία.
- Στον τομέα των ΕΝΔΙΑΜΕΣΩΝ και ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΩΝ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ (κλωστοϋφαντουργία , ενδύ-

ματα , σιδηρουργία , προϊόντα από μη μεταλλικά ορυκτά , έπιπλα , ξύλο , δέρμα κ.λ.π.) μαζί με την Πορτογαλία και την Ιταλία.

- Στον κλάδο των ΟΡΥΚΤΩΝ ΠΡΩΤΩΝ ΥΛΩΝ και των ΜΗ ΣΙΔΗΡΟΥΧΩΝ ΜΕΤΑΛΛΩΝ , μαζί με το Βέλγιο και
- στον κλάδο του πετρελαίου και των ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΠΕΤΡΕΛΑΙΟΥ μαζί με τη Βρετανία και την Ολλανδία).

Επομένως , λαμβάνοντας υπ' όψιν και

- * της μεγάλης συμμετοχής των παραπάνω κλάδων στην εγχώρια παραγωγή
- * αλλά και των μεγάλων δεικτών συγκριτικών πλεονεκτημάτων που παρουσιάζουν (σε σχέση με την Ε.Ε)

μπορούμε να συμπεράνουμε ότι οι κλάδοι αυτοί αποτελούν τα « ισχυρά σημεία » της ελληνικής βιομηχανίας.

Εντυπωσιακά αρνητική είναι η εξαγωγική εξειδίκευση της Ελλάδας στους κλάδους των ΜΗΧΑΝΩΝ , ΜΕΤΑΦΟΡΙΚΩΝ ΜΕΣΩΝ και ΧΗΜΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ. Από αυτή την άποψη η Ελλάδα πλησιάζει την Πορτογαλία και σε μικρότερο βαθμό τη Δανία.

Η ταξινόμηση των υπολοίπων χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης με βάση την εξαγωγική τους εξειδίκευση δείχνει ότι :

1. Η Γαλλία , η Βρετανία , η Ισπανία και το Βέλγιο αποτελούν μια ομάδα χωρών που χαρακτηρίζεται από μικρή συνολικά εξειδίκευση.
2. Η Γερμανία χαρακτηρίζεται από υπέρμετρη εξειδίκευση στις εξαγωγές μηχανών και μεταφορικών μέσων.

Η Ιταλία διαθέτει εξαγωγική εξειδίκευση στα ενδιάμεσα και καταναλωτικά αγαθά , καθώς επίσης στις μηχανές και μεταφορικά μέσα. Σε όλους τους άλλους τομείς εμφανίζει αρνητική εξειδίκευση. Γενικά , η Γερμανία και η Ιταλία αποτελούν τη δεύτερη ομάδα

χωρών με αρκετές ομοιότητες.

3. Η Δανία εξειδικεύεται στις εξαγωγές τροφίμων.
4. Η Ολλανδία εξειδικεύεται στις εξαγωγές τροφίμων , προϊόντων πετρελαίου , χημικών προϊόντων και αγροτικών πρώτων υλών.
5. Η Ιρλανδία στα τρόφιμα και τα χημικά προϊόντα , ενώ η εξειδίκευσή της στις μηχανές είναι μόνον ελαφρώς αρνητική.
6. Η Πορτογαλία χαρακτηρίζεται από εξειδίκευση στα ενδιάμεσα και καταναλωτικά προϊόντα.

Ως δείκτης εξωστρέφειας λαμβάνεται το ποσοστό των εξαγωγών προς την ακαθάριστη αξία παραγωγής. Όπως προκύπτει από τα στοιχεία του Πίνακα 6 που ακολουθεί στην επόμενη σελίδα , η βιομηχανία της Ιρλανδίας εμφανίζει τον εντονότερο εξαγωγικό προσανατολισμό με δείκτη εξωστρέφειας 50 %.

Κατά φθίνουσα σειρά υψηλό δείκτη εξωστρέφειας (πάνω από 30 %) εμφανίζει μαζί το Βέλγιο και το Λουξεμβούργο (41,2 %) και η Ολλανδία.

Μεσαίου βαθμού εξωστρέφεια με δείκτη πάνω από 20 % εμφανίζουν κατά φθίνουσα σειρά η Πορτογαλία , η Γερμανία και το Βέλγιο. Μικρού βαθμού εξωστρέφεια με δείκτη που κυμαίνεται από 10 % έως 15 % εμφανίζουν η Ιταλία , το Ηνωμένο Βασίλειο , η Γαλλία , η Ισπανία και η Ελλάδα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.

Εξωστρέφεια της βιομηχανίας των κρατών - μελών της ΕΟΚ

Κράτη - μέλη	Βαθμός εξωστρέφειας ¹
Βέλγιο - Λουξεμβούργο	41,2
Δανία	21,3
Γερμανία	25,7
Ελλάς	10,6
Ισπανία	11,4
Γαλλία	13,8
Ιρλανδία	50,2
Ιταλία	15,0
Ολλανδία	37,0
Πορτογαλία	26,0
Ηνωμένο Βασίλειο	14,2

¹ Ποσοστό εξαγωγών προς την ακαθάριστη αξία παραγωγής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

ΕΠΕΝΥΣΕΙΣ - ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΙΚΗ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ

5.1 Εξέλιξη των επενδύσεων

Απαραίτητη προϋπόθεση για την ανταγωνιστικότητα των βιομηχανικών επιχειρήσεων είναι η πραγματοποίηση σημαντικών , ώστε να γίνει δυνατή η αξιοποίηση νέων τεχνολογιών καθώς και κάθε ευκαιρίας που μπορεί να έχει αναπτυξιακό χαρακτήρα.

Είναι γεγονός ότι η ταχεία ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας στηρίχθηκε σε μεγάλο βαθμό στην άνοδο της βιομηχανίας. Στην εικοσαετία '60 - '80 το προϊόν της μεταποίησης αυξήθηκε με ρυθμούς που έφταναν το 10 % , ενώ το προϊόν της γεωργίας και των υπηρεσιών αύξανε με πολύ βραδύτερους ρυθμούς. Η πορεία αυτή του βιομηχανικού προϊόντος στηρίχθηκε στις μεγάλες επενδύσεις που έγιναν. Οι επενδύσεις στη βιομηχανία παρουσίαζαν ετήσια άνοδο της τάξεως του 11 %.

Η αύξηση αυτή των επενδύσεων , που ήταν από τις υψηλότερες σε διεθνές επίπεδο , οφειλόταν σ' έναν αριθμό παραγόντων ανάμεσα στους οποίους η οικονομική βοήθεια από το εξωτερικό , η ταχεία αστικοποίηση που τροφοδότησε την κατασκευαστική δραστηριότητα κ.λ.π.. Από την άλλη πλευρά , η οικονομική πολιτική λειτούργησε επίσης θετικά τόσο με αναπτυξιακούς νόμους , όσο και με την εξασφάλιση ενός ευνοϊκού μακροοικονομικού κλίματος με χαμηλό πληθωρισμό , χαμηλά επιτόκια και μεγάλες επενδύσεις στην υποδομή. Τα δεδομένα αυτά επέτρεψαν τη λειτουργία της βιομηχανίας ως πόλου έλξης των κεφαλαίων. Οι πόροι αυτοί στήριξαν τη μεταπολεμική φυσιογνωμία της ελληνικής βιομηχανίας.

Η εικόνα αλλάζει δραστικά από τις αρχές της δεκαετίας του 1980 , όταν η αποδοτικότητα της βιομηχανίας και τα επιμέρους κέρδη των κλάδων καταρρέουν επηρεαζόμενα από μια σειρά παράγοντες , όπως η ταχύτατη άνοδος του κόστους , η μείωση της παραγωγικότητας , το δυσμενές επιχειρηματικό κλίμα που αποθάρρυνε τη δημιουργία νέων επιχειρήσεων , η ενίσχυση της κατανάλωσης. Έτσι , η ροή κεφαλαίων προς τη βιομηχανία σταμάτησε και οι επενδύσεις περιορίστηκαν δραστικά. Το μικρό μέγεθος των επενδύσεων οδήγησε σε μη ικανοποιητικούς ρυθμούς ανάπτυξης και σε οικονομική στασιμότητα. Στη συγκεκριμένη περίοδο , ο ετήσιος ρυθμός μεταβολής του προϊόντος της ελληνικής βιομηχανίας πλησίασε σε αρκετές χρονιές το μηδέν ή ήταν αρνητικός.

Προς το τέλος της δεκαετίας του '80 και συγκεκριμένα από το 1987 , οι ιδιωτικές επενδύσεις ανέκαμψαν εντυπωσιακά και ακολούθησε μια πενταετία ταχείας ανόδου. Οι αιτίες αυτής της εξέλιξης προέρχονται :

1. στη στροφή της οικονομικής πολιτικής που πραγματοποιήθηκε μετά το '85 και
2. στην ανάγκη των ίδιων των βιομηχανικών επιχειρήσεων να προχωρήσουν σε σημαντικές επενδύσεις εκσυγχρονισμού για να ανταποκριθούν στα νέα δεδομένα του ανταγωνισμού που έφερε η ολοκλήρωση της ενιαίας Ευρωπαϊκής Αγοράς.

Ειδικότερα , την τελευταία δεκαετία θα μπορούσαμε να διακρίνουμε δύο φάσεις του επενδυτικού κύκλου (Πίνακας 1).

Η πρώτη , στην περίοδο 1987 - 1990 , όταν οι επενδύσεις αυξάνονταν με ιδιαίτερα ταχείς ρυθμούς. Η φάση αυτή οδήγησε στη δημιουργία ενός πυρήνα εκσυγχρονισμένων επιχειρήσεων με εξαγωγικό κυρίως

Πίνακας 1.
ΙΔΙΩΤΙΚΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΣΤΗ ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΗ
(Ετήσιος ρυθμός μεταβολής σε σταθερές τιμές %)

1985	- 12.1
1986	+ 0.1
1987	+ 19.1
1988	+ 21.5
1989	+ 2.9
1990	+ 17.8
1991	- 13.2
1992	- 1.4
1993	- 1.2
1994	+ 9.0
1995	+ 5.2

Πηγή : ΕΣΥΕ , Εθνικοί Λογαριασμοί

προσανατολισμό.

Στην τριετία 1991-1993 οι επενδύσεις μειώνονται πάλι και η φάση αυτή συμπίπτει με την ύφεση της βιομηχανικής δραστηριότητας όχι μόνο στην Ελλάδα , αλλά και στις περισσότερες βιομηχανίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Το 1994 όμως υπάρχει αναζωπύρωση της επενδυτικής δραστηριότητας , η οποία συνεχίστηκε κατά το 1995.

Η τελευταία αυτή πορεία των επενδύσεων στη βιομηχανία από το 1987 και έπειτα , η οποία εμφανίζεται ταχύτερη απ' ότι οι επενδύσεις στους άλλους τομείς , είχε ως αποτέλεσμα τη συνεχή αύξηση του ποσοστού των βιομηχανικών επενδύσεων στο σύνολο των επενδύσεων. Οι ιδιωτικές επενδύσεις στη μεταποίηση ως ποσοστό του συνόλου των επενδύσεων από 12 % που ήταν το 1985 έχει φθάσει το 17,1 % το 1995. Αυτό σημαίνει ότι το 1/4 των ιδιωτικών επενδύσεων που πραγματοποιούνται στη χώρα κατευθύνονται στη μεταποίηση.

5.1.1 Πηγές άντλησης των κεφαλαίων

Παράλληλα με την ιδιωτική επένδυση , η ανάπτυξη του χρηματιστηρίου , δημιουργεί νέες προοπτικές χρηματοδότησης των

επενδύσεων και μεταβολής (προς πιο υγιή πρότυπα) της κεφαλαιακής δομής των επιχειρήσεων. Αυτό επιτυγχάνεται με την αθρόα είσοδο νέων βιομηχανικών επιχειρήσεων. Είναι χαρακτηριστικό ότι τ' αντληθέντα κεφάλαια μέσω του χρηματιστηρίου αξιών Αθηνών από 151,6 δις δρχ. το 1991 ανήρθαν σε 251,6 δις δρχ. το 1994.

Ένας άλλος καθοριστικός παράγοντας για την προσέλκυση επενδύσεων είναι το κράτος. Για την ανάπτυξη της ελληνικής βιομηχανίας έχουν χρησιμοποιηθεί μέχρι τώρα μέτρα κρατικής πολιτικής με διάφορους βαθμούς επιτυχίας. Παλαιότερα , για να βοηθηθούν οι βιομηχανικές επιχειρήσεις στην αύξηση των εξαγωγών και την υποκατάσταση των εισαγωγών είχε χρησιμοποιηθεί μια σειρά από κρατικές επιδοτήσεις που έκαναν τα ελληνικά προϊόντα περισσότερο ανταγωνιστικά. Με την ένταξη όμως της χώρας μας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα , οι επιδοτήσεις αυτές απαγορεύτηκαν , γιατί δημιουργούν στρεβλώσεις στον ανταγωνισμό των χωρών.

Μια άλλη κατηγορία μέτρων που χρησιμοποιήθηκαν για την ανάπτυξη της ελληνικής βιομηχανίας συνδέεται με την περιφερειακή πολιτική και τα κίνητρα που δόθηκαν σε ιδιώτες για την επέκταση ή τη δημιουργία βιομηχανιών σε ορισμένες οικονομικά καθυστερημένες περιοχές της χώρας. Για το σκοπό αυτό υιοθετήθηκαν με νόμους διάφορα προγράμματα από την πολιτεία με αρκετά γενναιόδωρες επιχορηγήσεις για νέες επενδύσεις. Τα μέτρα όμως αυτά τις περισσότερες φορές , δεν έφεραν τα επιθυμητά αποτελέσματα , λόγω έλλειψης της απαραίτητης υποδομής.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ο νόμος 1262/82 για την περιφερειακή ανάπτυξη. Ο νόμος αυτός αποτελούσε ένα σύστημα κινήτρων , με σκοπό την ενίσχυση των επενδυτικών πρωτοβουλιών ,

σύμφωνα με μια περιφερειακή διαφοροποίηση , βασισμένη στην ανάπτυξη των λιγότερο ανεπτυγμένων περιοχών της χώρας και στην αποκέντρωση των οικονομικών δραστηριοτήτων. Τα κίνητρα του νόμου ήταν τα εξής :

1. Κεφαλαιουχική ενίσχυση.
2. Επιδότηση επιτοκίου τραπεζικών δανείων.
3. Αυξημένες αποσβέσεις παγίων περιουσιακών στοιχείων σχετικών με παραγωγικές επενδύσεις.
4. Αφορολόγητες εκπτώσεις (αρχικά μειώσεις Φ.Κ.Ε.).

Επίσης , ο νόμος 1386 του 1983 απέβλεπε στην ίδρυση στην Ελλάδα του Οργανισμού Ανασυγκρότησης Επιχειρήσεων (ΟΑΕ) , με σκοπό τη συμβολή στην κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη της χώρας και την εξυγίανση των επιχειρήσεων (π.χ. εισαγωγή νέας τεχνολογίας).

Το μεγαλύτερο μέρος των δημοσίων επενδύσεων χρηματοδοτούνται από τους κοινοτικούς πόρους.

Στα πλαίσια της ενωμένης Ευρώπης , προβλέπεται ότι τα 2/3 περίπου των συνολικών πόρων που διαθέτουν τα κοινοτικά ταμεία , θα διατεθούν για τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες της κοινότητας. Ανάμεσα στις χώρες αυτές περιλαμβάνονται η Ελλάδα , η Πορτογαλία , ένα σημαντικό τμήμα της Ισπανίας και της Ιταλίας.

Το Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης αποτελεί τους βασικούς άξονες και καθορίζει τις μορφές , την έκταση , το ύψος και τη διάρκεια της χρηματοδοτικής παρέμβασης από την πλευρά των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Η κατάρτιση του κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης γίνεται με ευθύνη της Επιτροπής , αλλά με σύμφωνη πάντα γνώμη της κυβέρνησης του κράτους - μέλους που αφορά.

Όσον αφορά την Ελλάδα , στα πλαίσια αυτών των λειτουργιών , κατευθύνεται περίπου το 8 - 10 % των κοινοτικών πόρων. Σύμφωνα με εκτιμήσεις της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων , αναμενόταν ότι το σύνολο των πόρων αυτών θ' αντιπροσώπευε το 1993 το 3,2 % του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος. Κατά το 1987 , οι εισπράξεις αυτές εκ μέρους της χώρας μας αντιπροσωπεύουν το 10% του ελλείμματος του εμπορικού ισοζυγίου ή το 9 % των ακαθάριστων επενδύσεων παγίου κεφαλαίου. Σε κατά κεφαλή βάση , την περίοδο 1981 - 1987 η Ελλάδα κατατάσσεται τρίτη , μετά την Ιρλανδία και την Πορτογαλία με 41,9 ECU κατά κεφαλή , ενώ σύμφωνα με εκτιμήσεις της Επιτροπής για το 1993 , το ποσό αυτό θ' ανερχόταν σε 120 έως 160 έως 160 ECU.

Συμπερασματικά , τα έργα του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης δεν πρέπει να θεωρούνται απλώς ως βοήθεια στην κάλυψη των δημοσίων ελλειμμάτων , αλλά ως αναπτυξιακή βοήθεια. Η υλοποίησή τους θα πρέπει να γίνει με τρόπο ώστε να μεγιστοποιείται η συμμετοχή της εγχώριας παραγωγής.

Όσον αφορά τους κλάδους της ελληνικής βιομηχανίας , στους οποίους παρατηρείται η μεγαλύτερη συχνότητα επενδύσεων , είναι οι εξής :

ο κλάδος των τροφίμων - ποτών - καπνού , ένδυση - υπόδηση.

Θετική θεωρείται και η εξέλιξη των επενδύσεων στα μη μεταλλικά ορυκτά και στις βασικές μεταλλουργικές βιομηχανίες.

5.1.2 Παράγοντες που επηρεάζουν την επενδυτική δραστηριότητα

Οι επιχειρήσεις κατατάσσουν τους παράγοντες που επιδρούν

στην επενδυτική τους δραστηριότητα ανάλογα με τη θετική ή την αρνητική τους επίπτωση.

Στην ομάδα των θετικών παραγόντων κατατάσσονται οι ακόλουθοι :

1. Οι τεχνολογικές εξελίξεις που παρακινούν τις επιχειρήσεις σε νέες επενδύσεις για τον εκσυγχρονισμό των μονάδων τους.
2. Η προσδοκώμενη ζήτηση και τα κέρδη.

Οι παράγοντες που θεωρούνται ως αρνητικοί είναι η φορολογία των κερδών.

Εξάλλου , ένας άλλος παράγοντας που παίζει καθοριστικό ρόλο είναι το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο. Ο τελευταίος αυτός παράγοντας , μπορεί να' αποτελέσει σοβαρό αντικίνητρο , που δρα αποτρεπτικά για την πραγματοποίηση επενδύσεων , εξαιτίας της γραφειοκρατίας και των πολύπλοκων διαδικασιών που απαιτούνται για έγκριση. Τα προβλήματα αυτά μπορεί ακόμα να οφείλονται στην έλλειψη κατάλληλα ειδικευμένου προσωπικού και στη χαμηλή ποιότητα των υπηρεσιών.

Επιπλέον , η έλλειψη της σωστής υποδομής σε συνάρτηση με το οδικό δίκτυο και τις τηλεπικοινωνίες έχουν σαφώς αρνητική επίδραση. Αντίθετα , το καθεστώς των βιομηχανικών περιοχών μειώνει το κόστος παραγωγής , αφού υποβοηθά σε μια ανάπτυξη συμβατή με τις ανάγκες του περιβάλλοντος. Παράλληλα , η γενικότερη οικονομική πολιτική αποτελεί κίνητρο για την πραγματοποίηση ή μη των επενδύσεων.

5.1.3 Σκοπός των επενδύσεων

Στον Πίνακα 2 που ακολουθεί στην αμέσως επόμενη σελίδα ,

εμφανίζεται η κατανομή της επενδυτικής δαπάνης στην Ελληνική βιομηχανία , ανάλογα με τον σκοπό για τον οποίο πραγματοποιήθηκε η επένδυση.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΕΠΕΝΔΥΤΙΚΗΣ ΔΑΠΑΝΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ

(Ποσοστό % του συνόλου των επενδύσεων)

Σκοπός	1994	1995	1996
1. Αντικατάσταση υφισταμένου κεφαλαιουχικού εξοπλισμού	26	27	27
2. Αύξηση παραγωγικής δυναμικότητας για ήδη παραγόμενα προϊόντα	21	21	20
3. Διεύρυνση παραγωγικής δυναμικότητας για παραγωγή νέων προϊόντων	17	19	21
4. Βελτίωση εφαρμοζομένων μεθόδων παραγωγής	15	16	15
5. Εισαγωγή νέων μεθόδων παραγωγής	4	4	7
6. Άλλοι σκοποί	17	13	10
ΣΥΝΟΛΟ	100	100	100

ΠΗΓΗ : ΙΟΒΕ , Επενδύσεων στη Βιομηχανία , 1994 - 1996.

Από τα στοιχεία αυτά προκύπτουν ορισμένα σημαντικά συμπεράσματα για τη φάση στην οποία βρίσκεται η ελληνική βιομηχανία την τελευταία περίοδο.

Ένα μεγάλο μέρος των δαπανών πραγματοποιούνται για την αναδιάρθρωση και τον εκσυγχρονισμό της παραγωγής :

- 21 % για την παραγωγή νέων προϊόντων.
- 15 % για τη βελτίωση των εφαρμοζόμενων μεθόδων παραγωγής.
- 7 % για την εισαγωγή νέων μεθόδων παραγωγής.
- 10 % για άλλους σκοπούς , όπως είναι η προστασία του

- 10 % για άλλους σκοπούς , όπως είναι η προστασία του περιβάλλοντος , την ασφάλεια στους χώρους εργασίας κ.λ.π..

Επομένως , ένα ποσοστό λιγότερο από το μισό της συνολικής επενδυτικής δαπάνης αφορά « παραδοσιακές επιδιώξεις » , όπως την αντικατάσταση του υφιστάμενου κεφαλαιουχικού εξοπλισμού , ενώ υπάρχει και ένα 20 % που σκοπεύει στην αύξηση της παραγωγικής δυναμικότητας για ήδη παραγόμενα προϊόντα. Το γεγονός αυτό αποδεικνύει ότι η διαδικασία εκσυγχρονισμού των ελληνικών επιχειρήσεων , συνεχίζεται αμείωτη.

5.2 Αναδιάρθρωση της Ελληνικής βιομηχανίας

Άμεσα συνδεδεμένη με τις επενδύσεις είναι η έννοια της αναδιάρθρωσης. Αναδιάρθρωση είναι η κάθε ριζική αλλαγή είτε στα μέσα παραγωγής , είτε στην οργάνωση εργασίας , η οποία συντομεύει το χρόνο παραγωγής μιας μονάδας προϊόντος , ώστε μια μικρότερη ποσότητα εργασίας αποκτά τη δύναμη να παράγει μια μεγαλύτερη ποσότητα προϊόντων ή ακόμη οδηγεί σε βελτίωση της ποιότητας των προϊόντων ή στην παραγωγή νέων.

Η διαδικασία της αναδιάρθρωσης δεν περιορίζεται σε μερικούς μόνο κλάδους της μεγάλης ελληνικής βιομηχανίας , αλλά είναι φαινόμενο γενικό. Είναι όμως πολύ ασθενέστερο στη μικρή βιομηχανία , ενώ προχωράει στις μεγάλες βιομηχανικές επιχειρήσεις με πολύ υψηλότερη ταχύτητα.

Η αναδιάρθρωση διακρίνεται σε αμυντική και επιθετική. Η αμυντική ή παθητική αναδιάρθρωση , αφορά οργανωτικές βελτιώσεις που πραγματοποιούνται χωρίς μεγάλη επενδυτική δαπάνη και οι οποίες χαρακτηρίζονται από οικονομίες στη χρήση εργασίας. Δεν

επιφέρει ουσιαστική τεχνολογική αναβάθμιση του μηχανικού συστήματος ή παραγωγή νέων προϊόντων. Προσπαθεί ν' αυξήσει την παραγωγή χωρίς πρόσθετη επενδυτική δαπάνη.

Από την άλλη πλευρά , η επιθετική αναδιάρθρωση εισάγει στο χώρο της παραγωγής νέες επιστημονικές και τεχνολογικές γνώσεις , μετατρέπει την οργάνωση της εργασίας. Αυτές οι τεχνολογικές αλλαγές προέρχονται από υψηλές επενδυτικές δαπάνες , πραγματοποιώντας μια αύξηση της έντασης κεφαλαίου και της παραγωγικότητας της εργασίας με πολλές καινοτομίες τεχνολογικές , οργανωτικές και ποιοτικές.

Οι δυο αυτοί τύποι αναδιάρθρωσης κάποιες φορές αλληλεξαρτώνται και συνυπάρχουν. Σε περιόδους κατά τις οποίες η συσσώρευση επιβραδύνεται , πλην όμως αυξάνεται η παραγωγικότητα της εργασίας και η ένταση του κεφαλαίου , τότε , η αμυντική αναδιάρθρωση είναι η κύρια μορφή αναδιάρθρωσης και η επιθετική είναι η δευτερεύουσα. Αντιστρόφως , όταν η συσσώρευση επιταχύνεται και μαζί μ' αυτήν αυξάνονται η παραγωγικότητα της εργασίας και η ένταση κεφαλαίου , τότε κύρια μορφή αναδιάρθρωσης είναι η επιθετική και δευτερεύουσα η αμυντική.

Η ανάλυση των στοιχείων της μεγάλης βιομηχανίας δείχνει ότι η αμυντική αναδιάρθρωση κυριάρχησε στην προ του 1986 περίοδο , ενώ η επιθετική αναδιάρθρωση κυριάρχησε στην περίοδο 1986 - 1990. Επίσης, την περίοδο 1991- 1993 κυριάρχησε και πάλι η αμυντική αναδιάρθρωση , ενώ από το 1994 - σήμερα η επιθετική αναδιάρθρωση.

5.3 Κεφαλαιουχική διάρθρωση της βιομηχανίας

Στο μέρος αυτό θ' ασχοληθούμε με την Κεφαλαιακή διάρθρωση

της βιομηχανίας , όπως αυτή διαμορφώθηκε σύμφωνα με έρευνα του Συνδέσμου Ελλήνων Βιομηχάνων που περιλαμβάνει 5.358 βιομηχανικές επιχειρήσεις. Οι επιχειρήσεις αυτές λειτουργούσαν με τη νομική μορφή της Α.Ε. ή Ε.Π.Ε. και συγκέντρωναν σε μηχανικό εξοπλισμό κεφάλαια ύψους 1 εκατ. δραχμών και πάνω. Τα οικονομικά στοιχεία των ισολογισμών αναφέρονται στο έτος χρήσης 1995.

Γενικά από την ανάλυση των ισολογισμών του 1995 προκύπτει ότι η τάση βελτίωσης που είχε παρουσιασθεί κατά τα τρία προηγούμενα έτη συνεχίσθηκε για τα περισσότερα μεγέθη και για τέταρτη χρονιά.

Οι κυριότεροι οικονομικοί δείκτες είναι οι ακόλουθοι :

α) Αριθμός Επιχειρήσεων

Ο αριθμός των επιχειρήσεων που συμπεριλήφθηκαν στην έρευνα του ΣΕΒ , ανήλθε κατά το 1995 σε 5.358. Από τις επιχειρήσεις αυτές οι 1.557 είναι νεοεμφανιζόμενες. Οι επιχειρήσεις που έπαψαν να λειτουργούν ή συγχωνεύτηκαν ανέρχονται σε 536.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

ΚΙΝΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ

Έτος	Νέες Επιχειρήσεις	Επιχειρήσεις που αποχωρούν	Σύνολο Επιχειρήσεων	Κινητικότητα (%)
1989	656	338	3783	26.3
1990	327	318	3792	17.0
1991	528	512	3808	27.3
1992	823	697	3934	38.6
1993	1045	766	4213	43.0
1994	847	723	4337	36.2
1995	1557	536	5358	39.1

Στον Πίνακα 1 (προηγούμενη σελίδα) παρουσιάζονται διαχρονικά στοιχεία για την εμφάνιση και αποχώρηση επιχειρήσεων , απ' όπου προκύπτει μια σημαντική κινητικότητα στο χώρο της βιομηχανίας. Χρησιμοποιώντας το ποσοστό που αντιπροσωπεύει το άθροισμα των νέων και αποχωρουσών επιχειρήσεων στο σύνολο αυτών ως μέτρο της κινητικότητας , βλέπουμε την ύπαρξη αυξητικών διαχρονικά τάσεων στο μέγεθος αυτό.

Όσον αφορά το μέσο μέγεθος των νεοεμφανιζόμενων επιχειρήσεων (όπως αυτό αντιπροσωπεύεται από το ύψος των παγίων) σε

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.

Έτος	Νέες Επιχειρήσεις	ΠΑΓΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΑΝΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ (εκατ. δρχ.)	
		Σύνολο Επιχειρήσεων	μέσο μέγεθος του συνόλου των επιχειρήσεων , παρατηρείται ότι κατά τα τελευταία χρόνια αυτό παρουσιάζει κάμψη. Οι νεοεμφανιζόμενες δηλαδή , βιομηχανικές επιχειρήσεις παρουσιάζονται όλο και μικρότερες σε σχέση με τη μέση βιομηχανική επιχείρηση (Πίνακας 2).
1991	217.2	799.1	
1992	281.8	980.5	
1993	245.8	1015.2	
1994	226.3	1060.8	
1995	211.2	938.3	

Η εμφάνιση νέων βιομηχανικών επιχειρήσεων επικεντρώνεται κατ' εξοχήν , στον κλάδο ειδών διατροφής (20) , καθώς και στους κλάδους εκτυπώσεων / εκδόσεων (28) , ειδών υπόδησης και ενδυμασίας (24) , προϊόντων από μη μεταλλικά ορυκτά (33) .

β) Δείκτης Ιδιοκτησίας

Το 1995 αποτελεί το τέταρτο κατά σειρά έτος , κατά το οποίο σημειώνεται βελτίωση του λόγου Ιδίων προς Συνολικά Κεφάλαια , ο οποίος έφτασε το 38,9 % έναντι 34,8 % κατά το 1994. Γενικά , η τάση του λόγου αυτού έχει παραμείνει ανοδική μετά το 1985 , όταν αυτός

είχε φθάσει το χαμηλότερο επίπεδο της μεταπολεμικής περιόδου (12,6 %).

Όσο μεγαλύτερη είναι η τιμή του δείκτη τόσο η επιχείρηση είναι σε θέση ν' ανταποκρίνεται στις υποχρεώσεις της και να εξασφαλίζει τους δανειστές της. Επομένως , η πορεία του δείκτη ιδιοκτησίας , φανερώνει μια προσπάθεια βελτίωσης της κεφαλαιακής δομής των επιχειρήσεων. Παρ' όλα αυτά όμως , ο δείκτης παραμένει σε επίπεδα χαμηλότερα σε σχέση με άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Είναι ενδεικτικό ότι ο μέσος όρος του λόγου Ιδίων προς Συνολικά Κεφάλαια στις βιομηχανικές επιχειρήσεις των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης την πενταετία 1989 - 1993 ήταν 43,4 % και στις Η.Π.Α. ήταν 53 %.

Τεράστιες βελτιώσεις σημειώθηκαν στους κλάδους μεταλλευτικών επιχειρήσεων (33) , κατασκευής μεταφορικών μέσων (138) και ακόμα στους κλάδους βιομηχανίας ξύλου - φελλού και βιομηχανιών καπνού (22). Εξάλλου , εντυπωσιακή είναι η βελτίωση του δείκτη ιδιοκτησίας όσον αφορά τις ζημιολύστες επιχειρήσεις. Η τιμή του από 1,2 % που ήταν το 1992 ανήρθε το 1995 στο 15 %.

γ) Κάλυψη Πάγιου Κεφαλαίου

Τα ακαθάριστα πάγια κεφάλαια του συνόλου των βιομηχανικών επιχειρήσεων αυξήθηκαν το 1995 κατά 427 δις δραχμές , έναντι 323,3 δις δραχμές κατά το 1994. Η αύξηση αυτή χρηματοδοτήθηκε με νέα εσωτερικά κεφάλαια (Ίδια και αποσβέσεις) στο εξαιρετικά υψηλό σε σχέση με το παρελθόν , ποσοστό 171,5 % (το 1992 το αντίστοιχο ποσοστό ήταν 83 %). Η αύξηση αυτή σχετίζεται με τη βελτίωση των αποδόσεων στη βιομηχανία και σηματοδοτεί μια εξυγίανση της χρηματοδοτικής κάλυψης των παγίων ακινητοποιήσεων.

Κατά τις περιόδους 1976 - 1980 και 1981 - 1985 , ιδίως δε κατά την δεύτερη , παρουσιάσθηκε έντονη ανεπάρκεια ιδίων κεφαλαίων , γεγονός που είχε δυσμενείς επιπτώσεις τόσο στη χρηματοδοτική διάρθρωση , ενώ παράλληλα υπονόμει την προσπάθεια αναπτυξιακής πολιτικής της ελληνικής βιομηχανίας. Αντίθετα , στις επόμενες δυο πενταετίες (1986 - 1990 και 1991 - 1995) τα εσωτερικά κεφάλαια εμφανίζονται επαρκή. Η αύξηση των Ιδίων Κεφαλαίων είχε ως αποτέλεσμα την εντυπωσιακή άνοδο του λόγου Ιδίων Κεφαλαίων προς Καθαρά Πάγια , ο οποίος έφθασε το 95,9 % έναντι 83,7 % το 1994.

δ) Δείκτες Γενικής Ρευστότητας και Δανειακής Επιβάρυνσης

Ο λόγος Κυκλοφορούν Ενεργητικό προς Βραχυπρόθεσμες Υποχρεώσεις (Δείκτης Γενικής Ρευστότητας) ακολούθησε ελαφρά αυξητική πορεία (1,13 : 1 το 1994).

Παράλληλα ο δείκτης Δανειακής επιβάρυνσης , δηλαδή ο λόγος των Ξένων Κεφαλαίων προς τα Ίδια Κεφάλαια βελτιώνεται διαχρονικά. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός πως η δανειακή επιβάρυνση της μεταποίησης περιορίζεται σε 1,80 το 1995 από 2,29 που ήταν το 1991. Το γεγονός αυτό αποδεικνύει ότι σιγά - σιγά αυξάνεται η δανειοληπτική ικανότητα των ελληνικών επιχειρήσεων.

5.4 Αποτελέσματα χρήσης 1995

Το 1995 υπήρξε το δεύτερο κατά σειρά έτος βελτίωσης της κερδοφορίας των βιομηχανικών επιχειρήσεων , με τα καθαρά κέρδη να σημειώνουν αύξηση της τάξης του 43,2 % , φθάνοντας τα 354,4 δις δραχμές (Πίνακας 3 , στην επόμενη σελίδα). Τα Μικτά Κέρδη σημείωσαν μικρότερη αύξηση κατά 15,2 % . Η επίτευξη πολύ υψηλότερου ποσοστού των Καθαρών Κερδών οφείλεται στην πιο συγκρατημένη

αύξηση των συνολικών εξόδων της ελληνικής βιομηχανίας. Ο ρυθμός αύξησής τους κατά το 1995 κυμάνθηκε στο 10,6 %. Συγχρόνως και οι αποσβέσεις παρουσίασαν συγκρατημένο , αλλά πάντως αυξημένο ρυθμό αύξησης (10,2 % έναντι 6,1 % κατά το 1994).

Το 1995 υπήρχαν 4070 κερδοφόρες και 1288 ζημιογόνες επιχειρήσεις με τις πρώτες ν' αντιπροσωπεύουν ένα ποσοστό 76 % του συνόλου. Κατά την τελευταία

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.

δεκαετία , έχει αναπτυχθεί μια τάση μείωσης των ζημιογόνων επιχειρήσεων στο σύνολο των βιομηχανικών επιχειρήσεων (το 1988 οι κερδοφόρες αντιπροσώπευαν το 63,3 % του συνόλου) στοιχείο που είναι αναμφίβολα ενθαρρυντικό. Το σύνολο των αδιανέμητων κερδών των κερδοφόρων επιχειρήσεων ανήλθε σε

ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΚΑΘΑΡΩΝ ΚΕΡΔΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ (δις δρχ.)	
Έτος	Κέρδη
1984	- 38.5
1985	- 30.8
1986	- 1.6
1987	+ 15.7
1988	+ 9.6
1989	+ 45.5
1990	+ 51.4
1991	+ 15.7
1992	+ 164.3
1993	+ 161.8
1994	+ 247.4
1995	+ 354.4

207,2 δις δραχμές ποσό που αντιπροσωπεύει το 44,1 % των καθαρών κερδών. Το αντίστοιχο ποσοστό κατά τον προηγούμενο χρόνο ήταν 47,3 %. Εμφανίζεται δηλαδή μια τάση προς την κατεύθυνση της μικρότερης παρακράτησης κερδών.

α) Αποδοτικότητα ιδίων κεφαλαίων

Το 1995 η αποδοτικότητα των Ιδίων Κεφαλαίων , ο λόγος δηλαδή των Καθαρών Κερδών προς Ιδία Κεφάλαια σημείωσε αύξηση φθάνοντας το 12,9 % (Πίνακας 4 , στην επόμενη σελίδα). Η πορεία του δείκτη κατά την τελευταία τετραετία δείχνει σημαντική βελτίωση σε σχέση με την περίοδο 1985 - 1991 , αλλά και τα προ του 1985

κέρδη. Η υψηλότερη αποδοτικότητα Ιδίων Κεφαλαίων εμφανίζεται στους κλάδους ποτών (21), βιο-μηχανικών χημικών προϊόντων (39) , βιομηχανιών καπνού (22).

Αρνητική παρουσιάζεται η αποδοτικότητα Ιδίων Κεφαλαίων στους κλάδους βιομηχανιών δέρματος , γουναρικών , κατασκευής μεταφορικών μέσων (38) και μεταλλευτικών επιχειρήσεων.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.
ΑΠΟΔΟΤΙΚΟΤΗΤΑ ΙΔΙΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ

1987	2.4 %
1988	1.1 %
1989	5.1 %
1990	4.9 %
1991	1.4 %
1992	10.9 %
1993	9.2 %
1994	11.5 %
1995	12.9 %

β) Αποδοτικότητα συνολικών κεφαλαίων

Η αποδοτικότητα των Συνολικών Κεφαλαίων , ο λόγος δηλαδή του αθροίσματος των Καθαρών Κερδών και των Τόκων Ξένου Κεφαλαίου προς τα συνολικά Κεφάλαια (Ίδια και Ξένα) μειώθηκε το 1995 φθάνοντας το 12,6 % έναντι 12,8 % κατά το 1994 (Πίνακας 5).

Σημειώνεται ότι οι διαχρονικές κυμάνσεις της αποδοτικότητας των Συνολικών Κεφαλαίων είναι πολύ μικρότερες σε σχέση με τις διακυμάνσεις της αποδοτικότητας των Ιδίων Κεφαλαίων. Πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι το 1995 είναι η πρώτη περίπτωση κατά την

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.

ΑΠΟΔΟΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΥΝΟΛΙΚΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ

1985	9.0 %
1986	10.2 %
1987	14.9 %
1988	14.1 %
1989	11.9 %
1990	13.0 %
1991	12.6 %
1992	13.2 %
1993	12.1 %
1994	12.8 %
1995	12.6 %

οποία η αποδοτικότητα των Συνολικών Κεφαλαίων υπολείπεται της αποδοτικότητας των Ιδίων Κεφαλαίων.

Η υψηλότερη αποδοτικότητα Συνολικών Κεφαλαίων εμφανίζεται στους κλάδους βιομηχανιών ποτών (21) και βιομηχανιών

χημικών προϊόντων (31). Αντίθετα , μεγάλη χειροτέρευση παρουσιάζεται στον κλάδο βιομηχανιών παραγωγών πετρελαίου και άνθρακος (32).

γ) Πωλήσεις βιομηχανικών επιχειρήσεων

Κατά το 1995 οι πωλήσεις των βιομηχανικών επιχειρήσεων ανήλθαν σε 7.227 δις δραχμές , σημειώνοντας αύξηση 17,7 % έναντι το 1994. Όπως προκύπτει από τον Πίνακα 6 , κατά τα προηγούμενα έτη οι πωλήσεις των βιομηχανικών επιχειρήσεων αντιστοιχούσαν σε ένα συνεχώς μειούμενο ποσοστό του Α.Ε.Π.. Αυτή όμως η τάση φαίνεται ν' ανακόπτεται κατά το 1995.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.

**ΕΞΕΛΙΞΗ ΠΩΛΗΣΕΩΝ
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ**

Έτος	Πωλήσεις (δις δρχ.)	Ετήσια Μεταβολή
1991	4 392	14.8
1992	4 948	12.7
1993	5 540	12.0
1994	6 142	10.9
1995	7 227	17.7

Τα υψηλότερα ποσοστά αύξησης των πωλήσεων παρατηρούνται στους κλάδους βιομηχανιών επίπλου (26) , εκτυπώσεων - εκδόσεων (28) , βιομηχανιών υπόδησης και ενδυμασίας (24). Χαμηλές μεταβολές παρατηρούνται στους

κλάδους υφαντικών βιομηχανιών (23) , βιομηχανιών ποτών (21) και βιομηχανιών δέρματος - γουναρικών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΚΑΙ Ε.Ο.Κ.

6.1 Προβλήματα προσαρμογής στην Ενιαία Ευρωπαϊκή Αγορά

Η ευρωπαϊκή ένωση δημιούργησε ένα πλέγμα εμποδίων που επιδρούν στην ολοκλήρωση της ενιαίας αγοράς. Τέτοια εμπόδια είναι τα φυσικά εμπόδια , τα φορολογικά , τα νομοθετικά , τα τεχνικά , τα εμπόδια υποδομής , τα γεωγραφικά εμπόδια. Αυτή η νέα κατάσταση επηρέασε όπως ήταν και αναμενόμενο και την ελληνική βιομηχανία , με αποτέλεσμα κάποιοι κλάδοι να βραδυπορούν ή να μην εξελίσσονται. Αντίθετα η κατάργηση ή ο περιορισμός κάποιων σημαντικών εμποδίων θα είχε ή θα έχει ως άμεσο αποτέλεσμα , την συμπίεση του κόστους παραγωγής και διακίνησης. Το χαμηλότερο κόστος με την σειρά του επηρεάζει τα περιθώρια κέρδους των επιχειρήσεων και τις τιμές των προϊόντων. Ακολουθούν αλυσιδωτές επιδράσεις , που με την παράλληλη διεύρυνση της αγοράς συνοδεύονται από αύξηση του όγκου παραγωγής με μειωμένο κόστος.

Ακόμα η κατάργηση αυτών των εμποδίων ασκεί επίδραση στον βαθμό ανταγωνισμού που επικρατεί στις αγορές και αναγκαστικά παροτρύνει τις επιχειρήσεις σε βελτιώσεις της ποιότητας των προϊόντων τους και σε δραστηριότητες , που συνδέονται με έρευνα και ανάπτυξη νέων προϊόντων ή τεχνικών παραγωγής.

Άλλοι παράγοντες που συνέβαλαν στην σχετική καθυστέρηση της ανάπτυξης της ελληνικής βιομηχανίας είναι :

- ο πολύ μικρός αριθμός των σχετικά μεγάλων και καλά οργανωμένων , παραγωγικών και εξαγωγικών επιχειρήσεων στην

ελληνική οικονομία , καθώς και το μικρό μέγεθος και η μη ικανοποιητική διάρθρωση της εξαγωγίμης ελληνικής παραγωγής.

- Η σχετικά περιορισμένη επενδυτική δραστηριότητα στον ιδιωτικό τομέα της οικονομίας τα τελευταία είκοσι χρόνια.
- Το γεγονός ότι μετά το 1974 και μέχρι σήμερα η εισροή ξένου επιχειρηματικού κεφαλαίου στην χώρα και ιδιαίτερα αξιόλογων άμεσων επενδύσεων σε ορισμένους τομείς της ελληνικής οικονομίας , ήταν πραγματικά πολύ περιορισμένη σε μέγεθος και μη ικανοποιητική σε διάρθρωση και ποιότητα. Ακόμα και τα τελευταία χρόνια , η εισροή επιχειρηματικού κεφαλαίου κατευθύνεται κυρίως σε κλάδους παροχής υπηρεσιών. Μόνο σε ορισμένους κλάδους παραγωγής διεθνώς εμπορεύσιμων προϊόντων έχει παρατηρηθεί αξιόλογο ενδιαφέρον από ξένους επενδυτές , το οποίο όμως είναι ανεπαρκές για να δώσει την αναγκαία ώθηση για την αναδιάρθρωση και ανάκαμψη της ελληνικής βιομηχανίας. Η ανεπαρκής εισροή ξένου επιχειρηματικού κεφαλαίου συμβάλλει στην διατήρηση του μεγέθους και της οργανωτικής δομής των επιχειρήσεων σε χαμηλά επίπεδα , ενώ δεν διευκολύνει την εισροή νέας τεχνολογίας , και την αύξηση της παραγωγικότητας της ελληνικής οικονομίας.
- Το γεγονός ότι μέχρι το 1986 ήταν ουσιαστικά άγνωστο στην χώρα το φαινόμενο των συγκεντρώσεων (συγχωνεύσεων - εξαγορών) επιχειρήσεων , το οποίο στις ανεπτυγμένες χώρες της Δύσης είχε πάρει σε πολλές περιόδους μεγάλες διαστάσεις.
- Η γεωγραφική κατανομή της βιομηχανικής δραστηριότητας. Υπερσυγκέντρωση στα δύο μεγάλα αστικά κέντρα και διασπορά των υπόλοιπων παραγωγικών μονάδων σε ολόκληρη την επικράτεια , με δυσμενείς συνθήκες λειτουργίας και ανάπτυξης λόγω ελλειπών

οικονομικής υποδομής.

Από τα τέλη της δεκαετίας του 1980 , έχει αρχίσει η πορεία προσαρμογής της ελληνικής επιχείρησης στα νέα ανταγωνιστικά δεδομένα που δημιουργήθηκαν στα πλαίσια της Ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς (Ε.Ε.Α.). Στις αρχές της δεκαετίας του 1990 για πρώτη φορά μπορούμε να μιλάμε για την ύπαρξη πολλών διεθνοποιημένων ελληνικών επιχειρήσεων.

Επίσης μια αναπτυσσόμενη οικονομία , όπως η ελληνική αντιμετωπίζει προβλήματα όπως :

1. Μεγάλες ελλείψεις στον τομέα έρευνας της ξένης αγοράς , για τις πιο αποδοτικές μεθόδους προώθησης και τοποθέτησης των προϊόντων στην ξένη αγορά.
2. Αδυναμία παραγωγής ανταγωνιστικών προϊόντων με χαμηλό κόστος παραγωγής λόγω χρήσης αναχρονιστικών μεθόδων παραγωγής και μηχανημάτων απηρχαιωμένης τεχνολογίας με αποτέλεσμα το υψηλό κόστος και η χαμηλή ποιότητα προϊόντων.
3. Αδυναμία εξεύρεσης κατάλληλων χρηματοδοτικών μέσων για την χρηματοδότηση σημαντικών επενδύσεων μακροχρόνιας απόδοσης.
4. Αδυναμία ανάληψης μεγάλων παραγγελιών από μεγάλες εισαγωγικές επιχειρήσεις ανεπτυγμένων χωρών.
5. Αδυναμία επέκτασης εξαγωγών σε μεγάλο αριθμό χωρών του εξωτερικού.

Άλλα εμπόδια είναι τα εξής παρακάτω :

- ◆ Οι διαφορές στα εθνικά πρότυπα και κανονισμούς.
- ◆ Οι περιορισμοί του ελεύθερου ανταγωνισμού για τις κρατικές προμήθειες στις χώρες μέλη.
- ◆ Τα διοικητικά εμπόδια και οι πολλές τελωνειακές διατυπώσεις.

- ◆ Οι καθυστερήσεις και οι πρόσθετες επιβαρύνσεις που δημιουργούνται στα σύνορα των κρατών μελών.
- ◆ Οι διαφορές στην εφαρμογή του Φ.Π.Α. και στους φόρους επί των πωλήσεων.
- ◆ Οι διάφοροι κανονισμοί για τις μεταφορές εμπορευμάτων που αυξάνουν το κόστος μεταφοράς.
- ◆ Οι περιορισμοί στην αγορά κεφαλαίων (π.χ. συναλλαγματικοί).
- ◆ Ο τρόπος εφαρμογής ορισμένων κανόνων του κοινοτικού δικαίου που είναι δυνατόν να αυξάνει το κόστος και να απαιτεί χρονοβόρες διαδικασίες.

Όλα τα παραπάνω εμπόδια προβλέπεται ότι θα έχουν εξαλειφθεί με την ολοκλήρωση της Ενιαίας Αγοράς. Σε έρευνα ζητήθηκε από τις βιομηχανίες να εκτιμήσουν πόσο θετική θα είναι για την δραστηριότητά τους η άρση τους. Η εκτίμηση των βιομηχανιών για κάθε ένα από τα εμπόδια αυτά αντανακλά , κατά κύριο λόγο , τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν σήμερα , καθώς αυτά συνιστούν προσκόμματα στην παραγωγική τους δραστηριότητα. Έτσι η σημασία των εμποδίων μπορεί να εκτιμηθεί , είτε με όρους οφέλους που θα προκύψει από την άρση τους.

Η προσδοκία συνεπώς για το μέλλον , για το πόσο θετική θα είναι η εξάλειψή τους , στηρίζεται αφενός στην σημερινή κατάσταση και αφετέρου στην παραδοχή ότι η ολοκλήρωση της Ενιαίας Αγοράς θα σημάνει την άρση όλων των εμποδίων που θα επιτρέψει στις επιχειρήσεις να προσπορισθούν το πλήρες όφελος. Η διαδικασία αυτή ασφαλώς δεν είναι αυτόματη.

Συνεπάγεται συγκεκριμένες πράξεις , ρυθμίσεις και πολιτικές οι οποίες θα υλοποιηθούν στο περιβάλλον της Ελληνικής οικονομίας τις

συνθήκες που προβλέπει η Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση.

Η ιεράρχηση των εμποδίων διαφοροποιείται ελαφρά στις τρεις μεγάλες κατηγορίες της βιομηχανίας :

Στην κατηγορία των καταναλωτικών αγαθών , θεωρούνται σημαντικότερα τα διοικητικά εμπόδια , οι καθυστερήσεις στα σύνορα , οι διαφορές στην εφαρμογή του Φ.Π.Α. , αλλά και οι κανονισμοί για την μεταφορά εμπορευμάτων.

Και οι βιομηχανίες των κεφαλαιουχικών αγαθών θεωρούν ιδιαίτερα σημαντικά τα διοικητικά εμπόδια , τοποθετούν όμως στην δεύτερη θέση τους περιορισμούς στην αγορά κεφαλαίων.

Τέλος οι βιομηχανίες ενδιάμεσων αγαθών ακολουθούν την ιεράρχηση του συνόλου με πρώτο σε σημασία εμπόδιο τους περιορισμούς στην αγορά κεφαλαίων.

Επίσης , η ιεράρχηση των εμποδίων διαφοροποιείται και κατά κλάδο , όπως επίσης και η σημασία της άρσης αυτών.

Γενικά , η άρση των περιορισμών στην αγορά κεφαλαίων θεωρείται πολύ σημαντική απ' όλους τους βιομηχανικούς κλάδους με μόνη εξαίρεση τον κλάδο παραγωγής ειδών από μέταλλο , όπου ο συντελεστής σημαντικότητας εμφανίζεται μέσης εντάσεως. Ιδιαίτερα υψηλές τιμές λαμβάνει ο συντελεστής αυτός στους κλάδους : ξύλου , πλαστικών ειδών , αντικειμένων από μέταλλο τροφίμων - ποτών - καπνού και χημικών προϊόντων. Αυτό σημαίνει ότι η άρση των περιορισμών στην αγορά κεφαλαίων εκτιμάται ότι θα έχει εντονότερη θετική επίδραση στους κλάδους αυτούς.

Η άρση των διοικητικών εμποδίων αναφέρεται ως πολύ σημαντική απ' όλους τους κλάδους με εξαίρεση το ξύλο και τις εκτυπώσεις - εκδόσεις , όπου ο συντελεστής σημαντικότητας είναι μέσης έντασης.

Οι συννοριακές καθυστερήσεις και το κόστος που προκύπτει από αυτές επηρεάζουν έντονα όλους σχεδόν τους κλάδους. Εξαίρεση αποτελούν τα τρόφιμα , το χαρτί , και τα προϊόντα από μέταλλο , όπου ο σχετικός συντελεστής εμφανίζεται μεσαίας εντάσεως. Λίγοι κλάδοι προσδοκούν ότι θα ωφεληθούν από την απελευθέρωση των κανονισμών για τις κρατικές προμήθειες. Πρόκειται για τους εξής : προϊόντα από μη μεταλλικά ορυκτά , μέσα μεταφοράς και βασική μεταλλουργία.

Τέλος οι κλάδοι που αποδίδουν σημασία στην εναρμόνιση των εθνικών προτύπων και κανονισμών είναι : η βασική μεταλλουργία , τα μέσα μεταφοράς , οι ηλεκτρικές μηχανές , τα πλαστικά και τα τρόφιμα - ποτά.

Αναλυτικότερα οι εκτιμήσεις κάθε κλάδου για την σημασία της άρσεως των εμποδίων είναι οι ακόλουθες :

ΤΡΟΦΙΜΑ - ΠΟΤΑ - ΚΑΠΝΟΣ. Ο παράγων που αναμένεται ότι θα έχει τη σημαντικότερη θετική επίπτωση αφορά την απελευθέρωση της κίνησης κεφαλαίων. Το σημαντικότερο πρόβλημα που αντιμετωπίζουν οι βιομηχανίες τροφίμων είναι η εξασφάλιση χρηματοδότησης και οι όροι της. Το πρόβλημα εντοπίζεται κυρίως στην έλλειψη πιστώσεων για κεφάλαια κίνησης , στις καθυστερήσεις που εμφανίζονται στην εκταμίευση εγκεκριμένων δανείων. Οι επιχειρήσεις του κλάδου πιστεύουν συνεπώς ότι η απελευθέρωση της κίνησης κεφαλαίων , γενικότερα η ολοκλήρωση της αγοράς χρηματοοικονομικών υπηρεσιών , θα τις βοηθήσει να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα αυτά. Οι υπόλοιποι παράγοντες που εντοπίζουν ως σημαντικούς οι βιομηχανίες ποτών - τροφίμων - καπνού είναι τα διοικητικά εμπόδια , οι καθυστερήσεις στα σύνορα , οι κανονισμοί για τις χερσαίες μεταφορές , οι διαφορές στα εθνικά πρότυπα και διαφορές

στον Φ.Π.Α.. Τα εμπόδια που κατά κύριο λόγο αντιμετωπίζουν οι Ευρωπαϊκές βιομηχανίες τροφίμων είναι : οι περιορισμοί στη χρησιμοποίηση ορισμένων συστατικών , οι κανονισμοί συσκευασίας και ετικεταρίσματος , οι κανονισμοί που σχετίζονται με το περιεχόμενο και την περιγραφή του , η διαφοροποιημένη φορολογία.

ΚΛΩΣΤΟΨΦΑΝΤΟΥΡΓΙΑ. Ο παράγων που θεωρείται ότι θα έχει έντονη θετική επίπτωση είναι και εδώ η απελευθέρωση της κίνησης κεφαλαίων , παράγων που αναφέρεται στις γενικότερες οικονομικές συνθήκες μέσα στις οποίες θα λειτουργήσει. Οι υπόλοιποι κατά σειρά παράγοντες είναι η άρση των διοικητικών εμποδίων και των τελωνειακών διατυπώσεων , οι καθυστερήσεις στα σύνορα και οι κανονισμοί για τις μεταφορές εμπορευμάτων που αυξάνουν το κόστος.

ΞΥΛΟ - ΕΠΙΠΛΑ. Στον κλάδο αυτό υψηλός είναι ο συντελεστής σημαντικότητας , στον περιορισμό κίνησης κεφαλαίων , στις συνοριακές καθυστερήσεις , στις διαφορές εφαρμογής του Φ.Π.Α. και εφαρμογής των κανόνων κοινοτικού δικαίου. Αυτό σημαίνει ότι η εξομάλυνση της σημερινής κατάστασης στους παραπάνω τομείς , που προβλέπεται να επιτευχθεί με την ολοκλήρωση της Ενιαίας αγοράς , αναμένεται να έχει θετικές επιπτώσεις σ' ένα σημαντικό ποσοστό των βιομηχανιών του κλάδου.

ΧΑΡΤΙ - ΕΚΔΟΣΕΙΣ. Από τα εμπόδια που αναφέρονται ένα θεωρείται σημαντικό για τον κλάδο. Πρόκειται για τις διαφορές στην εφαρμογή του Φ.Π.Α. και στους φόρους επί των πωλήσεων. Από την άλλη πλευρά θα πρέπει να επισημανθεί ότι η απελευθέρωση της κίνησης κεφαλαίων στον κλάδο αυτό θεωρείται μικρής σημασίας. Σχετικά εντονότερη σημασία αποδίδεται στην άρση των διοικητικών εμποδίων , στις καθυστερήσεις στα σύνορα και στους κανονισμούς για

τις μεταφορές.

ΠΛΑΣΤΙΚΑ. Ο κλάδος αυτός είναι ένας από τους τρεις που εκτιμούν ότι θα ωφεληθούν ιδιαίτερα από την ολοκλήρωση της Ευρωπαϊκής αγοράς. Για τον κλάδο αυτό έχουν ιδιαίτερη σημασία και αναμένονται θετικές επιπτώσεις από την άρση των παρακάτω εμποδίων : α) οι περιορισμοί στην αγορά συναλλάγματος , β) τα διοικητικά εμπόδια , γ) οι καθυστερήσεις και οι πρόσθετες επιβαρύνσεις στα σύνορα , δ) οι διαφορές στην εφαρμογή του Φ.Π.Α. , στ) οι κανονισμοί για τις μεταφορές εμπορευμάτων.

ΒΑΣΙΚΗ ΜΕΤΑΛΛΟΥΡΓΙΑ. Η άρση των εμποδίων θα έχει για τον κλάδο σημαντικές θετικές επιπτώσεις. Όσον αφορά την εκτίμηση για τις επιπτώσεις των επιμέρους εμποδίων , σημαντικότερη φαίνεται ότι είναι η προβλεπόμενη εναρμόνιση των εθνικών προτύπων και κανονισμών , και έπειτα ακολουθεί η άρση άλλων εμποδίων.

Το βασικό συμπέρασμα που προκύπτει από τις εκτιμήσεις για την σημασία των εμποδίων στους διάφορους κλάδους της βιομηχανίας είναι η προτεραιότητα που αποδίδεται απ' όλους σχεδόν τους κλάδους σε παράγοντες γενικής ισχύος και όχι σ' αυτούς που συνδέονται στενότερα με την φύση της δραστηριότητας κάθε κλάδου.

Το γενικό υπερκαλύπτει το ειδικό και η βελτίωση του συνολικού περιβάλλοντος που θα δημιουργηθεί από την ολοκλήρωση της Ενιαίας Αγοράς εμφανίζεται ως ο σημαντικότερος θετικός παράγων. Η επιτάχυνση συνεπώς των διαδικασιών που θα κατευθύνουν στην εναρμόνιση της ελληνικής οικονομίας προς την κοινοτική θα έχει θετικές επιπτώσεις ακόμη και σε κλάδους που εμφανίζονται ότι προσδοκούν λιγότερα από την Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση.

6.2 Ενιαία κοινοτική πολιτική ανάπτυξης

Οι φθίνοντες κλάδοι έδωσαν το έναυσμα για την δημιουργία μιας ενιαίας κοινοτικής στάσης απέναντι στα προβλήματα ανάπτυξης που αφορούν την βιομηχανία και έτσι τέθηκε η βάση για την δημιουργία μιας ενιαίας πολιτικής για την βιομηχανία.

Αν και η πολιτική για βιομηχανική καρκινοβατεί , η πολιτική για προώθηση του ανταγωνισμού έχει σημειώσει μεγάλες προόδους από το 1970 και εφεξής.

Πιο συγκεκριμένα :

Η Ευρωπαϊκή κοινότητα δεν έχει ακόμα καθορίσει μια ενιαία βιομηχανική πολιτική με ευρύ περιεχόμενο που να αποτελεί και κατευθυντήριο παράγοντα των κρατών - μελών της , στην διαμόρφωση των εθνικών πολιτικών αναφορικά με την βιομηχανία. Η βιομηχανική πολιτική της κοινότητας πρέπει να συνίσταται από μια σειρά γενικών ή ειδικών μέτρων που αποσκοπούν στην αρμονική και αποτελεσματική βιομηχανική ανάπτυξη.

Η βιομηχανική πολιτική άπτεται ενός ευρέως φάσματος θεμάτων όπως : η ανάπτυξη της βιομηχανίας σε εθνικό και διεθνές επίπεδο , η εγκατάσταση και η συγκέντρωση της παραγωγής , οι φθίνοντες κλάδοι , η κρατική συμπαράσταση προς την βιομηχανία , η φορολογική και νομισματική πολιτική την κρατική παρέμβαση και δραστηριότητα προς την βιομηχανία , καθώς αυτός ο παραγωγικός τομέας επηρεάζει το κοινωνικό -οικονομικό περιβάλλον μέσα στο οποίο δραστηριοποιείται , αλλά και από το οποίο επηρεάζεται άλλοτε αρνητικά και άλλοτε θετικά.

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο έχει κατά καιρούς προσπαθήσει να δημιουργήσει μια ενιαία πολιτική για την βιομηχανία πάνω σ' όλα τα

θέματα που την αφορούν. Όμως ύστερα από τις αντιδράσεις που προκλήθηκαν από διάφορα ενδιαφερόμενα μέρη δεν σημειώθηκε σημαντική πρόοδος. Εξαιρείται η πολιτική για τους φθινόντες κλάδους.

Στις αρχές του 1970 τα κράτη - μέλη υποδέχθηκαν το Colona Report , ένα πρόγραμμα με έξι θέματα και με ιδιαίτερη έμφαση την προώθηση της τεχνολογίας στην βιομηχανία : προώθηση τεχνολογίας , κατάργηση διαφόρων εμποδίων , δημιουργία ενιαίας Ευρωπαϊκής κεφαλαιαγοράς , αναδιάρθρωση / αναδιοργάνωση της βιομηχανίας , την μεγιστοποίηση του κοινωνικού οφέλους από την βιομηχανική δραστηριότητα , τις σχέσεις της Ε.Ο.Κ. με τις λοιπές χώρες του κόσμου.

Αργότερα το 1973 η επιτροπή διαμόρφωσε και έστειλε στο Συμβούλιο ένα πρόγραμμα δράσης που αποτέλεσε συνέχεια του Colona report.

Αυτό επικεντρώνονταν στα εξής σημεία :

- Προώθηση από πλευράς κοινότητας των υψηλών τεχνολογιών. :
- Κατάργηση φορολογικών , τεχνικών , νομικών , εμποδίων.
- Απελευθέρωση κρατικών προμηθειών.
- Αναδιάρθρωση και αναδιοργάνωση των φθινόντων κλάδων.
- Προσφορά πρώτων υλών.
- Ρύθμιση εξαγωγών και την ασφάλιση των πιστώσεων.
- Ρύθμιση θεμάτων σχετικών με τον ανταγωνισμό και την συγκέντρωση κεφαλαίων.

Όλα τα παραπάνω αποτελούν μια πολιτική - μέτρα αντιμετώπισης των φθινόντων κλάδων και ανάπτυξής τους , αλλά και πάλι το κοινοβούλιο δεν προώθησε νομοθετικά τις προτάσεις αυτές λόγω

διαφοράς τοποθέτησης των κρατών - μελών. Όλα αυτά είχαν αντίκτυπο και στην ελληνική βιομηχανία με αποτέλεσμα την συνέχεια ύπαρξης των φθινόντων κλάδων , αφού κάθε φορά δεν λαμβάνονταν μέτρα καθοριστικά και πάνω απ' όλα αποδεκτά από τα κράτη - μέλη τα οποία έπρεπε να συμφωνήσουν και να συντονίσουν τις ενέργειές τους.

6.2.1 Βασικές αρχές βιομηχανικής πολιτικής

Η βιομηχανική πολιτική σε επίπεδο κοινότητας αλλά και κρατών - μελών στηρίζεται στα παρακάτω βασικά στοιχεία :

Π Ρ Ω Τ Ο : Καθορίζει σταθερές και μακροπρόθεσμες συνθήκες για την αποτελεσματική λειτουργία της Οικονομίας της Αγοράς. Τέτοιες συνθήκες είναι η διασφάλιση ενός ανταγωνιστικού περιβάλλοντος , διατήρηση ενός σταθερού οικονομικού περιβάλλοντος , εξασφάλιση υψηλού επιπέδου κατάρτισης εργατών , στελεχών και επιχειρηματιών , προώθηση οικονομικής και κοινωνικής συνοχής.

Δ Ε Υ Τ Ε Ρ Ο : Προσφέρει τους βασικούς καταλύτες για τη διαρθρωτική προσαρμογή. Βασικής σημασίας καταλύτες θεωρούνται η ολοκλήρωση του προγράμματος για την εσωτερική αγορά , η εφαρμογή μιας ανοικτής εμπορικής πολιτικής που στηρίζεται στην ελεύθερη πρόσβαση των βιομηχανικών προϊόντων στις αγορές με κριτήριο τα πραγματικά τους και μόνο συγκριτικά πλεονεκτήματα.

Τ Ρ Ι Τ Ο : Αναπτύσσει τα μέσα για την επιτάχυνση της διαρθρωτικής προσαρμογής και για την βελτίωση της ανταγωνιστικότητας. Αυτά τα μέσα επιτάχυνσης είναι : α) Τα μέτρα για την ανάπτυξη της τεχνολογικής ικανότητας της βιομηχανίας , β) Τα μέτρα για την εντατικοποίηση της κατάρτισης του εργατικού δυναμικού

όλων των επιπέδων , γ) Τα μέτρα για την ενίσχυση των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων , δ) Τα μέτρα για την ανάπτυξη των υπηρεσιών προς τις επιχειρήσεις.

Τα παραπάνω συνθέτουν ένα πλαίσιο γενικών αρχών βιομηχανικής πολιτικής στο οποίο κάθε κράτος - μέλος προσχωρεί διατηρώντας ταυτόχρονα τις ιδιαιτερότητές του.

Άλλες βασικές αρχές , που η βιομηχανική πολιτική στην περίπτωση της Ελλάδας κρίνεται σκόπιμο να εφαρμόζει είναι και οι εξής :

α) Θα πρέπει να προωθηθεί η ανάληψη ουσιαστικής συνυπευθυνότητας της επιχείρησης που επωφελείται , β) Θα πρέπει η αξιοποίηση των ενισχύσεων να παρακολουθείται όχι μόνο για έλεγχο αλλά και για έγκαιρη διαπίστωση της ανάγκης λήψης συμπληρωματικών μέτρων , γ) Ορισμένες ενισχύσεις που αφορούν εφαρμογές / λειτουργίες θα πρέπει να προσφέρονται μόνο με την προϋπόθεση ότι εξασφαλίζονται οι προϋποθέσεις για αξιοποίηση της ελάχιστης αποδοτικής ποσότητας , δ) Η πολιτική παρέμβασης θα πρέπει να αντιμετωπιστεί ως “ σύνθετη πολιτική ” συνεργαζόμενων φορέων πολιτικής.

6.2.2 Πολιτική γενικής εφαρμογής

Η νέα βιομηχανική πολιτική της Ελλάδας μπορεί να διακριθεί στις εξής παρακάτω περιπτώσεις.

Η πολιτική αυτή αποσκοπεί στην δημιουργία γενικών ευνοϊκών προϋποθέσεων για την βιομηχανική δραστηριότητα με τις καλύτερες εφικτές επιπτώσεις στο κοινωνικό σύνολο. Η πολιτική αυτή έχει τέσσερις βασικούς άξονες :

I. Την δημιουργία σταθερού οικονομικού περιβάλλοντος των

επιχειρήσεων.

II. Επιβολή φραγμών στις πολύ μεγάλες συγκεντρώσεις.

III. Πολιτική για επιτάχυνση της διαδικασίας προσαρμογής προς το πνεύμα της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Αγοράς (Ε.Ε.Α.).

IV. Προστασία του περιβάλλοντος.

6.2.3 Πολιτική διεύρυνσης του ζωτικού χώρου των επιχειρήσεων

Ο “ ζωτικός χώρος ” προσδιορίζεται από την ανταγωνιστικότητα της παραγωγής και το δίκτυο διανομής. Αποτελεί την κύρια “ σκηνή ” έκφρασης όλων των ανταγωνιστικών δυνάμεων της επιχείρησης και πεδίο δοκιμασίας της ανταγωνιστικότητάς της.

Τον “ ζωτικό ” της χώρο κάθε επιχείρηση τον εντοπίζει τον αξιολογεί και στο μέτρο του δυνατού τον αξιοποιεί με ειδικά προγράμματα και μέτρα στήριξης όπως : με ταχύρυθμα προγράμματα εκπαίδευσης με νέες χρηματοδοτήσεις , με την δημιουργία κέντρων έρευνας αγοράς και διάδοσης πληροφοριών με κίνητρα για συμμετοχή επιχειρήσεων σε κοινοπραξίες ή άλλες μορφές σύμπραξης , με την αναμόρφωση και ανάπτυξη των τοπικών εκθέσεων , με προγράμματα εκμάθησης ξένων γλωσσών , με επιδοτήσεις του κόστους πρόσληψης , απασχόλησης εκπαιδευόμενων στελεχών.

Ο “ ζωτικός χώρος ” όλων των επιχειρήσεων ελληνικών και ξένων κοινοτικής προέλευσης ή όχι αποτελείται σε γενικές γραμμές από τις τοπικές , τις θετικές και τις ξένες αγορές.

6.2.4 Πολιτική ανάπτυξης συντελεστών παραγωγής

Αναφορικά με την εθνική και την κοινοτική συμπαράσταση προς τις επιχειρήσεις , αντί της πολιτικής προστατευτισμού η κοινό-

τητα συνιστά και υποβοηθάει πολιτικές που αποβλέπουν στην δημιουργία συντελεστών παραγωγής , καθώς και στην αναβάθμιση των υπαρχόντων , είτε τονώνοντας την υποδομή των κρατών - μελών είτε υποβοηθώντας την προσφορά υπηρεσιών προς τις επιχειρήσεις. Ο κεντρικός άξονας της θεμιτής - κοινωνικά - στήριξης , αναφέρεται στην εργασία , στο κεφάλαιο , στην τεχνολογία , στις υποδομές και σε υπηρεσίες προς τις επιχειρήσεις.

- Η δημιουργία “ ανθρωπίνου κεφαλαίου ” αποτελεί πρωταρχικής σημασίας προϋπόθεση για την παραγωγή και αφομοίωση νέων τεχνολογιών και μεθόδων οργάνωσης της παραγωγής. Το ανθρώπινο δυναμικό αυξάνεται με την συνεχή εξειδίκευση.
- Η ανάπτυξη και χρήση της τεχνολογίας αποτελεί βασικό στόχο της κοινότητας από το 1970 με σκοπό την δημιουργία επιχειρήσεων ικανών να ανταγωνιστούν στην διεθνή αγορά τόσο τις γιαπωνέζικες όσο και τις αμερικάνικες επιχειρήσεις , των οποίων βασικό όπλο είναι η τεχνολογία και το φιλελεύθερο εθνικό καθεστώς μέσα στο οποίο δραστηριοποιούνται.
- Η βελτίωση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων της κοινότητας , εξασφαλίζεται και με την ενδυνάμωση και αναδιάρθρωση της κεφαλαιουχικής δομής τους , προς την κατεύθυνση της επαύξησης των ιδίων κεφαλαίων. Επίσης και με την απελευθέρωση της κεφαλαιαγοράς προκειμένου να δημιουργηθούν περισσότερες ευκαιρίες εξεύρεσης κεφαλαίων για τις επιχειρήσεις σε διεθνές ανταγωνιστικό κόστος.
- Η Ελλάδα είναι μια χώρα γεωγραφικά περιφερειακή και απομακρυσμένη από το κέντρο της Κοινότητας. Επιβάλλεται λοιπόν να ληφθεί τόσο από το Ελληνικό κράτος όσο και από την Κοινότητα

ιδιαίτερη μέριμνα για την άμβλυση του μειονεκτήματος αυτού μεταξύ Ελλάδας και λοιπών χωρών - μελών. Ο τομέας επικοινωνιών στερείται εκσυγχρονισμού συγκριτικά με τις λοιπές χώρες της κοινότητας. Απαιτείται λοιπόν μια σημαντική βελτίωση του συστήματος τηλεπικοινωνιών βασιζόμενη στις νέες τεχνολογίες που σχετίζονται με την εξάπλωση της πληροφορικής. Οι σχετικές προτάσεις κρατικής πολιτικής για τον τομέα των μεταφορών πρέπει να αναφέρονται σε λήψη μέτρων που θα αποσκοπούν στην αύξηση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας των ελληνικών μεταφορών.

- Κατάρτιση και χρηματοδότηση ειδικών προγραμμάτων ανέγερσης εμπορικών κέντρων στις μεγαλουπόλεις , ευρωπαϊκών προδιαγραφών. Εκσυγχρονισμό παλαιών εμπορικών κέντρων , ρύθμιση του προβλήματος της εμπορικής στέγης. Δημιουργία εταιριών αμοιβαίας εγγύησης με σκοπό τη χρηματοδότηση του εμπορίου.
- Προσφορά νομικών και λοιπών υπηρεσιών , στις επιχειρήσεις.

6.2.5 Πολιτική για αναδιάρθρωση κλάδων και μονάδων

Η πολιτική αυτή περιλαμβάνει την προώθηση της αναδιάρθρωσης της βιομηχανίας και τον εκσυγχρονισμό του παραγωγικού της εξοπλισμού με την εκποίηση διαφόρων προγραμμάτων δράσης ιδιαίτερα για τομείς - κλάδους κρίσης (χάλυβας - ναυπηγεία) και γι' αυτούς που βάλλονται έντονα από τον διεθνή ανταγωνισμό. Όπως επίσης και με προγράμματα επανειδίκευσης εργατών. Όλα αυτά τα προγράμματα πρέπει να τύχουν όχι μόνο εθνικής αλλά και κοινοτικής στήριξης.

6.2.6 Κλαδική πολιτική

Αυτή η κλαδική πολιτική εφαρμόζεται σε κάθε κλάδο χωριστά

ανάλογα με τις ιδιαιτερότητές του , τις ανάγκες και τις λειτουργίες τους. Προκειμένου να εφαρμοστεί , διακρίνει τους κλάδους σε 4 μεγάλες κατηγορίες και ανάλογα με την πορεία του καθενός , προτείνει λύσεις αντιμετώπισης των δυσκολιών που εμποδίζουν την ανάπτυξη ιδιαίτερα για τους προβληματικούς κλάδους.

Οι βιομηχανικοί κλάδοι διακρίνονται ως εξής :

- Κλάδοι που έχουν καλές προοπτικές ανάπτυξης και μπορούν οι ίδιοι να τις επιδιώξουν. Για τους κλάδους αυτούς δεν συνίσταται κανένα είδος κρατικής παρέμβασης αφού είναι αυτοδύναμοι και μπορούν να αξιοποιήσουν τις καλές προοπτικές τους (κλάδοι ξύλου - εκτυπώσεων κ.ά.).
- Κλάδοι με καλές προοπτικές , τις οποίες δεν μπορούν αυτοδύναμα να αναπτύξουν. Αυτοί επιβάλλεται να στηριχθούν από την οποιαδήποτε διακεκριμένη κρατική πολιτική , είτε πρόκειται για επιδοτήσεις είτε για συμμετοχή σε προγράμματα ανάπτυξης. Τέτοιοι κλάδοι είναι : τρόφιμα , ποτά , ενδύματα - υποδήματα , μηχανήματα , μεταφορικά μέσα.
- Κλάδοι που δεν εμφανίζουν αξιόλογες προοπτικές ανάπτυξης , ούτε έχουν την απαιτούμενη αυτοδυναμία να τις αλλάξουν. Οι κλάδοι αυτοί πρέπει να υποστηριχθούν και να ωθηθούν προς αναδιάρθρωση χωρίς σημαντικές αυξήσεις της παραγωγικής τους δυναμικότητας. Ένας αριθμός εργαζομένων στους κλάδους αυτούς πρέπει να επανειδικευτεί για να προωθηθεί σ' άλλους τομείς και ιδιαίτερα σ' εκείνους που εμφανίζουν καλές προοπτικές ανάπτυξης. Τέτοιοι κλάδοι είναι η χημική βιομηχανία , κλωστοϋφαντουργία , έπιπλα , χαρτί , βασικά μέταλλα , προϊόντα πετρελαίου. Εκτός από τα τελευταία τα οποία τελούν κάτω από κρατικό έλεγχο ως προς τις

τιμές οι υπόλοιποι κλάδοι έχουν σημειώσει μέχρι σήμερα αξιόλογη ανάπτυξη και έχουν φτάσει σε σημείο κορεσμού ως προς την εγχώρια αγορά ή αδυναμία επέκτασης στην διεθνή αγορά λόγω οξύτατου ανταγωνισμού.

- Κλάδοι που εμφανίζουν περιορισμένες προοπτικές ανάπτυξης , έχουν όμως την δυνατότητα να αλλάξουν οι ίδιοι το μέλλον τους. Τέτοιοι κλάδοι είναι ο κλάδος καπνού , δέρματος , μη μεταλλικών ορυκτών.

Στα πλαίσια ενός ολοκληρωμένου προγράμματος , η βιομηχανική στρατηγική πρέπει να συγκεντρωθεί : α) στην βελτίωση της ανταγωνιστικής θέσης της βιομηχανίας , β) στην διεύρυνση της παραγωγικής της βάσης , με παράλληλη ενίσχυση του εξαγωγικού της προσανατολισμού , γ) στην διαμόρφωση πολιτικής έναντι του ξένου κεφαλαίου , δ) στην δημιουργία φορέων που θα αναλάβουν το βάρος της εκβιομηχάνισης.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Ο κύριος άξονας της πολιτικής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων , όπως ήδη αναφέρθηκε , αποσκοπεί στην :

- Κατάργηση « φυσικών εμποδίων » , τα οποία αφορούν τους τελωνειακούς ελέγχους των αγαθών κ.λ.π..
- Κατάργηση « τεχνικών εμποδίων » , όπως είναι οι κανονισμοί των τεχνικών προδιαγραφών που εμποδίζουν σε σοβαρό βαθμό τη χρήση των προϊόντων μιας χώρας από τους κατοίκους άλλης χώρας.
- Κατάργηση των φορολογικών εμποδίων (δασμών , φόρων , ποσοτικών περιορισμών).
- Απελευθέρωση των αγορών κρατικών προμηθειών και δημοσίων έργων.
- Απελευθέρωση της κινητικότητας των κεφαλαίων , των υπηρεσιών (μεταφορές κ.λ.π.) και των προσώπων.

Διευρύνοντας τις επιπτώσεις που αναμένεται να προκύψουν για την ελληνική βιομηχανία , τα κυριότερα συμπεράσματα είναι :

1. Προβλέπεται ότι η ενιαία αγορά θα οδηγήσει μακροπρόθεσμα σε σημαντική αύξηση του εισοδήματος σε κοινοτικό επίπεδο. Το μεγαλύτερο μέρος της αύξησης αυτής αναμένεται να προκύψει από προσαρμογές που θα συμβούν στην πλευρά της προσφοράς (ένταση του ανταγωνισμού , που θα οδηγήσει σε βελτίωση της εσωτερικής οργάνωσης των επιχειρήσεων κ.λ.π.).
2. Στο μικρο-οικονομικό επίπεδο , θα σημειωθούν μειώσεις κόστους και συμπίεση των τιμών , πρώτον λόγω του εντονότερου ανταγωνισμού και δεύτερον λόγω βελτιώσεων στην παραγωγικότητα των

συντελεστών παραγωγής.

3. Αναφορικά με τα κέρδη των επιχειρήσεων αναμένονται ουσιαστικές αυξήσεις στο σύνολο του κοινοτικού χώρου , αλλά κατά χώρα και κατά παραγωγικό κλάδο μπορεί να εμφανιστούν και μειώσεις των κερδών , κλείσιμο ή αναδιοργάνωση επιχειρήσεων και εμφάνιση νέων πιο αποδοτικών.
4. Η θέσπιση κοινοτικών προτύπων που έχουν στόχο τη βελτίωση της ποιότητας των προϊόντων σε κοινοτικό επίπεδο , που αποκαλείται και « νέα προσέγγιση » , θα έχει πολλαπλές θετικές επιδράσεις στις ελληνικές εξαγωγές τόσο προς την Ε.Ο.Κ. όσο και προς τις τρίτες χώρες , αφού τα ελληνικά προϊόντα θα φέρουν το κοινοτικό σήμα.
5. Η εναρμόνιση της έμμεσης φορολογίας αναμένεται να έχει σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις στην προστασία της ελληνικής βιομηχανίας. Η πτώση της ονομαστικής προστασίας για το σύνολο της βιομηχανίας θα είναι της τάξης των 14,7 ποσοστιαίων μονάδων. Επίσης , δεδομένου ότι η φορολογική επιβάρυνση των πρώτων υλών που θα προκύψει ως αποτέλεσμα της εναρμόνισης θα είναι μεγαλύτερη από εκείνη των τελικών προϊόντων , η αποτελεσματική προστασία θα μειωθεί.
6. Η απελευθέρωση του τομέα των κρατικών προμηθειών δε φαίνεται ν' απειλεί σοβαρά τους Έλληνες παραγωγούς που σήμερα πωλούν στο κράτος τα προϊόντα τους. Ο λόγος είναι ότι η συμμετοχή ξένων προμηθευτών θα είναι υποχρεωτική για την Ελλάδα μόνο αν η προμήθεια ξεπερνά τα 40 εκατ. δραχμές πράγμα που σήμερα συμβαίνει μόνο για το 20 % του συνόλου των κρατικών προμηθειών.

Είναι φανερό ότι μέσα στα πλαίσια της ενοποιημένης ευρωπαϊκής αγοράς , οι περιορισμοί για τη βιομηχανική δραστηριότητα θα

είναι αν όχι ανύπαρκτοι , τουλάχιστον ελαχιστοποιημένοι και εναρμολογημένοι μεταξύ των κρατών - μελών με σκοπό τη « βέλτιστη » κατανομή των συντελεστών παραγωγής και τη μεγιστοποίηση της ευημερίας των ατόμων της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.

Το βασικότερο συμπέρασμα το οποίο προκύπτει ύστερα από την ανάλυση που έγινε , είναι ότι απαιτείτε συνεχής παρακολούθηση της Βιομηχανίας εκ μέρους των παραγόντων - φορέων που ενδιαφέρονται για την προώθησή τους. Τα μέτρα που θα κρίνονται αναγκαία για την ανάπτυξη της πρέπει να παρακολουθούνται από τους ασκούντες την αντίστοιχη πολιτική , να αξιολογούνται συνεχώς και να τροποποιούνται κατάλληλα.

Παράλληλα , για την ανάπτυξη της βιομηχανίας απαιτούνται και μέτρα γενικής εφαρμογής , μέτρα σταθεροποίησης της οικονομίας αλλά και της κοινωνίας γενικότερα , διότι μόνο μέσα σ' ένα σταθερό και προβλέψιμο στις εξελίξεις περιβάλλον είναι δυνατό να δραστηριοποιηθεί ο επιχειρηματικός κόσμος της χώρας , για να γίνονται επενδύσεις εκσυγχρονισμού από τη μια μεριά και οι εργαζόμενοι να έχουν εξασφαλισμένη απασχόληση και εισοδήματα από την άλλη.

Για την Ελλάδα , ο άξονας πολιτικής που πρέπει ιδιαίτερα να προσεχθεί είναι η ανάπτυξη και η βελτίωση των συντελεστών παραγωγής με την ευρύτερη έννοια του όρου για να συμπεριλάβει τόσο τις υποδομές , όσο και τις ειδικότερες υπηρεσίες που έχουν ανάγκη οι επιχειρήσεις και τις οποίες αδυνατεί κάθε μια από μόνη της να εξασφαλίσει.

Εξίσου σημαντικά επίσης θέματα είναι (α) η διεύρυνση του ζωτικού χώρου των επιχειρήσεων και (β) η πολιτική στήριξης των φθινόντων κλάδων σε εθνικό επίπεδο και οι οποίοι έχουν ανάγκη από σημαντική

αναδιάρθρωση , ενεργοποιώντας ιδιαίτερα τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις μέσα σ' αυτούς τους κλάδους.

Εξάλλου , η Ελλάδα που θεωρείται μια χώρα η οποία δεν έχει πετύχει μέχρι τώρα σημαντική ανάπτυξη σε όλους ή τουλάχιστον στους περισσότερους βιομηχανικούς κλάδους , πρέπει με κάθε τρόπο να επιδιώξει την άσκηση κλαδικής πολιτικής , αλλά με τόση διακριτικότητα και με τέτοιο τρόπο , ώστε να μην έρχεται σε σύγκρουση με το γενικότερο κοινοτικό κατεστημένο της μη κλαδικής διάκρισης , όταν ασκείται οποιαδήποτε εθνική πολιτική για την ανάπτυξη της Βιομηχανίας.

Τέλος , πρέπει να τονιστεί ότι εν όψει της Ενωμένης Ευρωπαϊκής Αγοράς πρέπει όλες οι επιχειρήσεις , εύρωστες και μη να ακολουθήσουν μια ενεργότερη στρατηγική , χωρίς να αναμένουν κρατική συμπαράσταση και προστασία σαν κι' αυτή που απολάμβαναν κατά το παρελθόν και η οποία σε πολλές περιπτώσεις αποτέλεσε παράγοντα αδράνειας και εφησυχασμού. Άλλωστε , από την ικανότητα γενικότερης σωστής προετοιμασίας και έγκαιρης προσαρμογής εξαρτάται η δυνατότητα να ενταχθούμε στην Ευρωπαϊκή , αλλά και στην Διεθνή Οικονομία του 21^{ου} αιώνα χωρίς κλυδωνισμούς και προπάντων με δομές και διάρθρωση κατάλληλες να μεγιστοποιήσουν την ευημερία του συνόλου των πολιτών.

ΠΙΝΑΚΕΣ - ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. “ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΚΑΙ Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΣΤΗΝ ΔΙΕΘ-
ΝΗ ΑΓΟΡΑ ” , ΜΗΤΣΙΟΣ.
2. Ε.Σ.Υ.Ε.
3. ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.
4. ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ / ΕΜΠΟΡΙΟΥ.
5. Ι.Ο.Β.Ε.
6. “ ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ ” Γ. ΧΡΗΣΤ. ΚΩΤΤΗ -
ΑΘ. ΠΕΤΡΑΚΗ ΚΩΤΤΗ.
7. “ ΔΙΑΦΘΩΤΙΚΑ ΚΑΙ ΘΕΣΜΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΛ.
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ. ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗ ΚΑΑΤΣΤΑΣΗ ”. ΚΕΠΕ Δ.Κ.
ΜΑΡΟΥΛΗΣ.
8. “ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ
” ΧΑΣΣΙΔ - ΚΑΤΣΟΣ.
9. ΕΚΔΟΣΕΙΣ “ ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΕΛΛΗΝΩΝ ΒΙΟΜΗΧΑΝΩΝ ”.
10. ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ “ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ” ΚΑΙ “ ΟΙΚΟ-
ΝΟΜΙΚΟΣ ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ ”.
11. “ ΑΝΑΔΙΑΦΘΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΣΗ ΤΗΣ ΕΛ-
ΛΗΝΙΚΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ ” , ΗΛΙΑΣ ΙΩΑΚΕΙΜΟΓΛΟΥ.
12. “ ΕΜΠΟΔΙΑ ΣΤΗΝ ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΤΗΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗ-
ΤΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ ” , ΠΑΤΣΟΥΡΑΖΗ.
13. “ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ. ΠΡΟΣΔΟΚΙΕΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗ-
ΓΙΚΗ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ Ε.Ε. ” , ΠΟΛΙΤΗΣ.
14. “ ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙ-
ΑΣ ” ΕΛΚΕΠΑ.